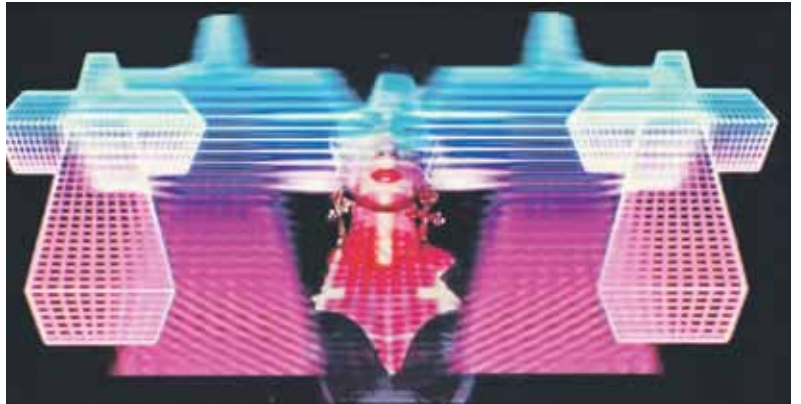

2 / 2 0 2 1

Idäntutkimus on neljä kertaa vuodessa ilmestyvä tieteellinen aikakauskirja. Julkaisija on Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seura ry.
2. numero 2021
28. vuosikerta

TILAUKSET JA OSOITTEENMUUTOKSET

Idäntutkimus
Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seura ry
Puh. 044 5442203
e-mail: viets-idantutkimus@helsinki.fi

Vuosittilaus 38 €, ulkomaille 40 € ja opiskelijat 18 €. Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seuran jäsenet saavat vuosittilauksen jäsenmaksua vastaan (35 €, opiskelijat 16 €).

Koko sivun ilmoitus 170 €, ½ sivua 85 € ja ¼ sivua 43 €.

TOIMITUS

Aleksanteri-instituutti
Unioninkatu 33 (PL 42)
00014 Helsingin yliopisto

Päätoimittaja:
Katja Lehtisaari
Tampereen yliopisto
puh. 050 409 8845
e-mail: katja.lehtisaari@helsinki.fi

Toimitussihteeri:
Ira Österberg
Helsingin yliopisto
puh. 050 448 4074
e-mail: ira.osterberg@helsinki.fi

Dragana Cvetanović
Helsingin yliopisto
e-mail: dragana.cvetanovic@helsinki.fi

Emma Hakala
BIOS-tutkimusyksikkö
Ulkopoliittinen instituutti
e-mail: emma.hakala@fiia.fi

Meri Kulmala
Helsingin yliopisto
e-mail: meri.kulmala@helsinki.fi

Sirke Mäkinen
Helsingin yliopisto
e-mail: sirke.makinen@helsinki.fi

Jukka Pietiläinen
Helsingin yliopisto
e-mail: jukka.pietilainen@helsinki.fi

Mika Pylsy
Helsingin yliopisto
e-mail: mika.pylsy@helsinki.fi

Saara Ratilainen
Tampereen yliopisto
e-mail: saara.ratilainen@tuni.fi

Riku Toivola
Helsingin yliopisto
e-mail: riku.toivola@helsinki.fi

Jaakko Turunen
Södertörn University
e-mail: jaakko.turunen@sh.se

TOIMITUSNEUVOSTO

Idäntutkimus-lehden toimitusneuvoston toimii Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seura ry:n hallitus.

Lehden ulkoasu:
Asmo Koste / Nastamuumio oy

ISSN 1237-6051
Grano 2021

Seuraavien numeroiden teemat:
3/2021 Teknologia, dl 15.4.2021
4/2021 Rakkauts, dl 15.8.2021

Luottamuksen jäljillä

Samalla kun Suomessa on kesän alussa päästy koronaviruspandemian heikennyttyä vähentämään kokoontumisiin ja tapahtumiin liittyviä rajoituksia, rajan takana Venäjällä koronaan sairastuvuus on pysynyt korkeana ja lähtenyt jälleen kasvuun. Silti Venäjällä vasta noin 13 prosenttia kansasta on tätä kirjoittaessa ottanut rokotteen tautia vastaan, Suomessa ollaan jo noin 50 prosentissa.

Vähäistä innostusta rokotteisiin on pohdittu eri tahoilla. Yhtenä syynä matalaan rokote-kattavuuteen voi olla ajatus siitä, ettei tauti ole vaarallinen itselle. Kesäkuun alussa julkaistu Levada-keskuksen mielipidemittaus kertoi, että yli puolet kansasta (55 % vastaajista) ei pelkää koronaan sairastumista; reilu 40 % sen sijaan pelkää. Vastaajista neljännes kertoi jo sairastaneensa taudin, heistä suurin osa kylläkin ilman virallista diagnoosia.

Rokotustahdin hitauden yhteydessä on tuotu esiin myös yleinen epäluottamus viranomaisiin ja päättäjiin ja julkisuuteen kerrottuihin sairastapaus- ja kuolleisuuslukuihin. Levada-keskuksen toisessa kyselyssä toukokuussa selvisi, että vajaa neljännes vastaajista kertoo, ettei ole ketään poliitikkoa johon voisi luottaa. Tämä luottamuksen väheneminen on kasvanut parissa vuodessa merkittävästi. Maaliskuussa 2019 lukema oli vielä 17 prosenttia. Polarisoituneesta tilanteesta kertoo, että vastaajista noin puolet näkee, että maan tilanne yleisesti on hyvällä tolalla, mutta 40 % on vastakkaista mieltä.

Gallupien tuloksetkin siis näyttävät, että tyytymättömyyttä ja luottamuksen puutetta on ilmassa. Tyytymättömyyden ilmaisekselle on kuitenkin yhä rajatummin paikkoja, kun esimerkiksi riippumattoman median elintila on kutistunut. Uusimpia esimerkkejä on Latviassa pääpaikkaansa pitävän *Meduza*-verkkajulkaisun määrittäminen ulkomaiseksi agentiksi. Huhtikuussa tehty päätös määrää julkaisun esimerkiksi ilmoittamaan ulkomaisen agentin statuksesta jokaisessa yksittäisessä julkaisussa. Yksi merkittävimpiä seurauksia oli, että *Meduza* menetti kaikki mainostulonsa hetkessä ja joutui taloudellisiin vaikeuksiin – luki-joille suunnattu joukkorahoituskampanja on kuitenkin ainakin toistaiseksi pitänyt julkaisun pystyssä. Päätoimittaja Galina Timšenkoon mukaan uutislähteet eivät enää uskalla puhua lehdelle. Yhdysvaltalaisen Kennan-instituutin tilaisuudessa kesäkuussa Timšenko kertoi, että statuksen muutos toi myös merkittäviä riskejä *Meduzan* journalistille: on mahdollista että yksittäisiä henkilöitäkin lisätään ulkomaisten agenttien listalle, mikä tuottaisi heille tarkat raportointivelvoitteet toiminnastaan ja uhan jäädä listalle pysyvästi.

Meduzan tapaus kertoo karua kieltä lehdistönvapauden yleisestä tilanteesta Venäjällä. Valtakunnallisten julkaisujen lisäksi maahan mahtuu paljon alue- ja paikallisjulkaisuja, joissa

on näkyvissä toivoa tuottaviakin kehityskulkuja. Olga Dovbyshin artikkeli tässä *Idäntutkimuksen* numerossa käsittelee paikallisia sosiaalisen median keskusteluryhmiä, joista on tullut monissa venäläisissä kaupungeissa tärkeitä paikallisen tiedon foorumeita ja osallistumisen mahdollistajia.

Tässä vapaan teeman numerossamme käsitellään myös mm. rahapelienvientiä Venäjälle Virve Marionneau ja Johanna Järvinen-Tassopouloksen artikkelissa ja Ukrainan kielitilannetta Johanna Viimarannan ja Olli-Matti Mikkolan kolumneissa.

Kesäisiä lukuhetkiä *Idäntutkimuksen* parissa!

Helsingissä 14.6.2021

Katja Lehtisaari

Suomi ja Venäjän rahapelimarkkinat

Rajaseuduille sijoittunut rahapelitoiminta on kansainvälisesti yleistä, mutta Suomessa rahapelienvienti rajojen yli on ollut vähäistä. Käsitlemme tässä artikkelissa Suomesta Venäjälle suuntautunutta rahapelitarjontaa 1990-luvulta tähän päivään aiemman kirjallisuuden ja olemassa olevan tilastoaineiston valossa. Tutkimuksen tavoitteena on kuvata, millaista rahapelitarjontaa Suomesta Venäjälle ja venäläisille on ollut, ja millaiset poliittiset ja taloudelliset seikat ovat vaikuttaneet tähän suhteeseen. Tarkastelu jaksottuu kolmeen ajanjaksoon, jotka liittyvät etenkin venäläisen rahapelijärjestelmän muutoksiin sääntelytasolla, ja suomalaisten rahapelitoimijoiden mahdollisuuksiin. Näitä ovat venäläisten rahapelimarkkinoiden kasvuaika 1990-luvulla, vuoden 2006 rahapeliuudistuksen rajoittama markkinaympäristö ja uusien markkinoiden synty sekä vuoden 2014 jälkeinen aika, johon on liittynyt niin ruflan romahtaminen kuin koronapandemian tuomat haasteet matkailulle.

Virve Marionneau & Johanna
Järvinen-Tassopoulos

Venäjälle suuntaavalla kaupalla ja liiketoiminnalla on ollut Suomen historiassa erityisasema sekä Neuvostoliiton suunnitelmatalouden että Venäjän siirtymävaiheen jälkeen. Suomen ja Venäjän välisiä kauppasuhteita ovat määritelleet etenkin Venäjän raaka-aineisiin ja energiaan perustuva talous, mutta myös Suomen maantieteellinen asema. Venäjästä on muodostunut Suomelle tärkeä vientimarkkina myös niillä aloilla, joissa ulkomaankauppa on ollut perinteisesti vähäisempää. (Simola 2008.) Vuonna 2018 Venäjällä toimi noin 900 yritystä, joilla oli suomalaista pääomaa. Kolmenkymmenen suurimman yrityksen joukosta 67 prosenttia toimi teollisuuden alalla (Fontanka.ru 2018). Tilastokeskuksen tietojen mukaan palveluviennin osuus Suomen ulkomaankaupasta on kuitenkin viime vuosina noussut erityisesti tietotekniikkapalveluiden siivittämänä (Tilastokeskus 2019). Suomesta Venäjälle suuntautuva vienti on EU-maista viidenneksi suurinta (Fontanka.ru 2018).

Rahapelialalla rajat ylittävällä tarjonnalla on ollut kansainvälisesti merkittävä rooli. Rajat ylittävä tarjonta voi viitata joko rajaseudulla tapahtuvaan myyntiin tai myyntiä suoraan toisen maan kuluttajille joko lisenssillä tai ilman. Rajaseutu voi olla rahapeli-toiminnalle otollinen paikka etenkin, jos rahapelaaminen on rajan toisella puolella kielletty tai rahapelien tarjonta on vähäistä (Marionneau & Nikkinen 2017, Schwartz & Raento 2011, 3). Erityisesti rahapelaamiseen erikoistuneet rajakaupungit edustavat sääntelyn ja tilallisuuden yhteen kietoutumista. Lisäksi kasinoita avataan maihin, joissa niiden on tarkoitus synnyttää ”rahan ja ihmisten liikettä” (Schwartz & Raento 2011, 3; myös Raento 2012a, 12). Kasinoiden avaamisella voi olla huomattaviakin vaikutuksia paikkakuntien ja alueiden taloudellisiin rakenteisiin ja infrastruktuuriin, kuten liikenteeseen (Raento 2000, 6).

Rahapelaamisen digitalisaation myötä toiminnan laajentaminen toisen valtion alueelle on muodostunut rajaseutujen ohella merkittäväksi tavaksi laajentaa markkinoita. Tämä voi tapahtua esimerkiksi hankkimalla toimintalupa, tekemällä yhteistyötä paikallisten rahapeliyhtiöiden kanssa, tai tarjoamalla määritelmällisesti rajat ylittäviä verkkopelejä myös ilman toimintalupaa. Eurooppalaisten rahapeliyhtiöiden järjestön (*European gaming and betting association*, EGBA) mukaan vuonna 2019 jo 24,5 prosenttia rahapelaamisesta tapahtui internetissä, ja verkkomarkkinan kasvun on odotettu kiihtyvän entisestään myös koronapandemian myötä (EGBA 2020). Myös jotkin yksinoikeusasemasta käsin toimivat tai valtion omistamat rahapeliyhtiöt Euroopassa ovat laajentaneet toimintaansa omien rajojensa ulkopuolelle. Esimerkiksi Kreikassa rahapelejä yksinoikeudella tarjoava ja vuonna 2013 kokonaan yksityistetty OPAP (Οργανισμός Προγνωστικών Αγώνων Ποδοσφαίρου, suom. Jalkapallovedonlyöntiyhdistys) tarjoaa rahapelejä myös Kyproksella (OPAP 2020). Itävallassa puolestaan kasinopelejä yksinoikeudella tarjoava ja osin valtion omistama *Casinos Austria* toimii kasinopelien järjestäjänä myös 14 muussa maassa (Casinos Austria 2020). Ranskassa hevosveikkauspelien yksinoikeustoimija PMU tarjoaa tuotteitaan 24 eri maassa (PMU 2020). Monopolijärjestelmä itsessään ei siis vaikuta olevan este rahapeliviennille edes Euroopassa.

Tämä artikkeli käsittelee Suomesta Venäjälle ja venäläisille suunnattua rahapelitarjontaa.¹ Tavoitteena on kuvata, minkälaista rahapelivienti Suomesta Venäjälle on ollut, ja mitkä seikat ovat vaikuttaneet viennin vähyteen tai estäneet rahapelien vientiä. Kysymys on olennainen, sillä yhteisestä rajasta tai muilla aloilla tiiviistä kauppasuhteista huolimatta Suomen ja Venäjän välinen rahapelitarjonta ja alaan liittyvä kauppa vaikuttaa olleen vähäistä. Tätä selittävät todennäköisesti sekä poliittiset että taloudelliset seikat, jotka ovat myös vaihdelleet historiallisten ajanjaksojen myötä.

Suomen ja Venäjän rahapeli-toiminnan kehittyminen on kuitenkin historiallisesti nivoutunut yhteen monin paikoin, ja suhteet Venäjään ovat vaikuttaneet myös Suomen rahapelikentän muodostumiseen. Suomalaisen rahapelaamisen kehityksen onkin esitetty olleen alitis kansainvälisille vaikutteille koko historiansa ajan (Raento 2012a, 11). Autonomian aikana (1809–1917) Suomen poliittinen tilanne oli kytköksissä Venäjään, mutta rahapelien saralla Suomen suurruhtinaskunnassa jäi voimaan Ruotsin vallan aikainen lainsäädäntö (Myllymaa & Matilainen 2016, 469). Suomessa toimi oma lottopeli aina vuoteen 1889, jolloin keisari Aleksanteri III:n vahvistaman rikoslain (39/1889) 43. luku kielsi arpajaiset ilman asianomaista lupaa ja uhkapelihuoneiden tai ravintolassa toimeenpantujen uhkapelien pyörittämisen (ks. Matilainen 2010, 24). Myös uhkapeleihin osallistumisesta määrättiin sakko (4 §). Kyseinen rikoslaki toimi kuin ”rahapelaamisen kieltolaki”, kunnes Suomi itsenäistyi (Raento 2012b, 243).

Suomen itsenäistymisen myötä myös maiden rahapelitoiminnan kehitys eriytyi. Bolševikkien valtaannousun jälkeen rahapelaamista paheksuttiin Neuvostoliitossa ja rahapelit kiellettiin vuonna 1918. Laillisilla markkinoilla säilyivät vain lottopelit ja hevosveikkauspelit (Sohan 2012, 47; Tarasov 2010). Laiton rahapelitarjonta kuitenkin kukoisti etenkin suurimmissa kaupungeissa ja Mustanmeren lomakeskuksissa (Sohan 2012, 47; Tsytsarev & Gilinsky 2009, 245). 1920–1930-lukujen Neuvostoliitossa oli meneillään eräänlainen ”transitionaalinen ajanjakso”, joka heijastui paitsi arkipäiväisten tapojen muutoksina, kaupungistumisena mutta myös sopeutumisvaikeuksina, köyhytenä ja mielenterveysongelmina (Solovjeva 2014, 3). Neuvostoliiton aikaa käsitelleessä sosiaalishistoriallisessa tutkimuksessa erinäisten ”paheiden”, kuten alkoholismien ja huumeidenkäytön (ja mahdollisesti myös rahapelaamisen), on nähty olleen osin seurausta huonoista elinolosuhteista ja sopeutumisvaikeuksista murroksen hetkellä (Solovjeva 2014, 21–22). Toisaalta erinäiset rahapelitoimintaa koskevat kieltolait ovat myös kansainvälisessä rahapelitutkimuksessa yhdistetty laittoman rahapelitarjonnan kasvuun (esim. Sulkunen et al. 2019, 141). Esimerkiksi Ranskassa vuoden 1836 kieltolaki ei määrännyt etenkin aristokratian suosimia pelikasinoita suljettaviksi lomakohteissa, kun taas Suomessa rahapelitoimintaa koskevan kieltolain aikana rahapelaamista harrastettiin salaa esimerkiksi yksityisasunnoissa (Harouel 2011, 49).

Suomen puolella rajaa rahapelit yleistyivät itsenäisyyden jälkeen rahapelejä koskevan kieltolain päättymisen ja tarjonnan kasvun myötä. Vuonna 1926 Suomen rikoslakia muutettiin siten, että luvanvaraiset raha-arpajaiset ja niihin verrattava toiminta sallittiin. Samana vuonna raha-arpajaisista annettiin asetus (Kortelainen 1988, 39). Lottopelit palasivat vuonna 1926 Suomen kansallisoopperan ja kansallisteatterin järjestäminä ja näitä kulttuuri-instituutioita hyödyttävänä toimintoina (Matilainen 2010, 24; Kortelainen 1988, 41). Veikkaus (alun perin Oy Tippaustoimisto Ab) perustettiin vuonna 1940: tätä ennen suomalaiset olivat pelanneet veikkauspelejä ulkomaille, lähinnä Ruotsiin. Samalla kyettiin ohjaamaan rahoitusta kotimaiselle urheilulle. (Ylikangas 1993, 13–15.)

Myös rahapeliautomaatit saapuivat Suomeen 1920-luvulla. 1930-luvun alussa niiden ylläpitäjät tarjosivat laitteita hyväntekeväisyysjärjestöille. Esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitto otti tarjouksen vastaan, kun taas Suomen Punainen Risti kieltäytyi laitteista (Kortelainen 1988, 61). Samaan aikaan valmisteltiin raha-automaattitoiminnan monopolisoimista yleishyödyllisyyden nimissä ja lopulta annettiin asetus raha-automaattitoiminnan keskittämisestä 17.12.1937. Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) toiminta alkoi huhtikuussa 1938. (Kortelainen 1988, 93–94.) Riitta Matilainen (2010, 30) on kuvannut rahapelitoiminnan laillistamiseen tähdännyttä prosessia myös Neuvostoliitolle hävityn talvisodan jälkeisenä tulotarpeena, jonka myötä julkiset asenteet muuttuivat nopeasti myönteisemmiksi rahapelaamista kohtaan. Jatkosodan jälkeen Suomi luopui Itä-Karjalasta, jonka alueelle sijoitellut automaatit jäivät Neuvostoliiton haltuun (Luoto & Wickström 2008, 46).

Pelikasino toiminta herätti kiinnostusta RAY:ssa aina 1950-luvulta lähtien. Kiinnostus pelikasino toimintaan liittyi lisääntyneeseen matkailuun, jota kehitettiin Suomessa erityisesti 1950- ja 1960-luvuilla. Vaikka pelikasino hanke ei edennyt, RAY aloitti rulettitoiminnan valmistelun. Rulettipöytiä sijoitettiin ensin Finnlinesin Helsingin ja Lyypekin välillä liikennöiviin laivoihin vuonna 1968. (Kortelainen 1988, 174–175.) Ruletin tulo Helsinkiin vuonna 1969 nähtiin mannermaisena tuulahduksena kylmän sodan ajan suomettuneessa yhteiskunnassa (ks. Matilainen 2011). Suomen ensimmäinen laillinen kasino avattiin Helsinkiin vuonna 1991, pian Tallinnan kasinon avautumisen jälkeen. Pelikasino toimintaa Suomeen oli suunniteltu jo 1950-luvulta lähtien, mutta lopullisen sysäyksen suunnittelu sai 1980-luvulla, kun aiheesta

tehtyjen selvitysten mukaan havaittiin, että pelikasinotoiminta estäisi laittoman rahapelitoiminnan Suomessa, edistäisi Suomeen suuntautuvaa matkailua, keräisi varoja yleishyödyllisiin tarkoituksiin sekä edistäisi valuuttatuloa ja -säästöä (Kortelainen 1988, 175, 244–245). 1990-luvulla idänkaupan romahtaessa ja yhteyksien parantuessa länteen valtiolla oli tarve paikata horjuvaa taloustilannetta ja estää rahapeliliikenteen valumista ulkomaille (Myllymaa & Matilainen 2016, 471). Rahapelaamista onkin käytetty perinteisesti keinona paikata julkista taloutta, sillä se herättää vähemmän vastustusta kuin verotuksen nostaminen (mm. Egerer et al. 2018). Myös Neuvostoliitossa laillinen rahapelaaminen yleistyi neuvostovallan loppuvuosina tulotarpeiden myötä (Marionneau 2020a, 123).

Rahapelaamisen statuserot Suomessa ja Venäjällä riippuvat historiallisista ja poliittisista tekijöistä sekä rahapelimarkkinoiden synnystä. Siinä missä Suomessa rahapelaaminen yhdistettiin jo varhain osaksi valtion toimintaa ja tehtiin sitä kautta hyväksyttäväksi ja jopa toivottavaksi tavaksi tukea niin kutsuttuja hyviä tarkoituksia ja osallistaa kansalaisia (mm. Matilainen 2010; Matilainen & Raento 2014), Venäjällä rahapelaamisen historia on ollut värikkäämpi. Rahapelitarjontaa on etenkin 1990-luvun aikana ollut vahvasti yksityisissä ja usein epäluotettavissa käsissä. Myös vuoden 2006 rahapelejä koskeneet lainsäädännölliset rajoitukset Venäjällä saattoivat osaltaan voimistaa uskoa rahapelaamisen vaarallisuuteen tai haitallisuuteen (Koski-Jännes et al. 2013, 66). Lisäksi venäläinen rahapelitutkimus on ymmärtänyt ongelmallisen rahapelaamisen pitkälti sairautena tai psykologisena häiriönä (mm. Andrejev & Nazarova 2014; Avtonomov 2009; Tsytsarev & Gilinski 2009), kun Suomessa rahapeleistä aiheutuvat ongelmat käsitetään laaja-alaisemmin sosiaalisina, terveydellisinä ja taloudellisinä haittoina (Arpajaislaki 23.11.2001/1047, 12§).

Seuraavassa käsittelemme Suomesta Venäjälle ja venäläisille suuntautunutta rahapelitoimintaa Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen 1990-luvulta tähän päivään aiemman kirjallisuuden ja olemassa olevan tilastoaineiston valossa. Kysymme, millaista rahapelivienti Suomesta Venäjälle on ollut, ja millaiset poliittiset ja taloudelliset tekijät ovat selittäneet tätä eri ajanjaksoina. Suomesta Venäjälle suuntautuvan rahapelitarjonnan lähihistoria on muotoutunut etenkin kolmen ajanjakson kautta, jotka liittyvät Venäjän rahapelikentän sääntelyyn ja kansainvälisiin suhteisiin. Nämä ajanjaksot muodostuvat venäläisten rahapelimarkkinoiden hallitsemattomasta kasvusta 1990-luvulla, vuoden 2006 rahapelilakiuudistuksesta ja sen myötä syntyneistä uusista rahapelimarkkinoista sekä vuoden 2014 poliittisten tapahtumien aiheuttamasta ruplan romahduksesta ja kauppasuhteiden taantumisesta. Eräänlaista jatkumoa viimeisimpään on ollut myös turismin tyrehtyminen koronaviruspandemian myötä. Näiden historiallisten ajanjaksojen tarkastelun jälkeen esitämme johtopäätöksiä suomalaisen rahapelitarjonnan nykytilasta ja tulevaisuudesta Venäjällä.

1990-luvun mullistukset rahapelitarjonnassa

Rahapelaaminen alkoi yleistyä jo Neuvostoliiton loppuvuosina osin suomalaisvoimin. *Sportloto*-veikkauspeli perustettiin vuonna 1976 keräämään varoja Moskovan vuoden 1980 olympialaisten järjestämiskustannuksiin. Ensimmäinen neuvostokasino aloitti toimintansa Itämerellä M/S Georg Otsilla vuonna 1987, kun liikemies Pekka Salmi teki sopimuksen rahapelitoiminnasta *Estonia Shipping Company* -nimisen yrityksen kanssa (Mattila & Erola 2011). Vuonna 1988 rahapeliautomaatit saapuivat Inturist-hotelleihin lähinnä länsimaalaisia turisteja varten ja vuonna 1989 avattiin ensimmäiset pelikasinot Tallinnassa ja Moskovassa (Haworth 2008, 466; Tarasov 2010). Salmi oli myös mukana perustamassa Moskovan ka-

sinoa – hänen elämäkertansa mukaan KGB:n erityissuojeluksessa (Mattila & Erola 2011).

Neuvostoliiton hajoamisen myötä vuonna 1991 rahapelitarjonta alkoi lisääntyä suorastaan hallitsemattomasti johtuen lainsäädännöllisten puitteiden ja valtion kontrollin puutteesta (Marionneau 2020a, 123). Vuoteen 2006 mennessä Venäjän lisensoituilla rahapelimarkkinoilla toimi arvioiden mukaan noin 6 300 pelihuonetta ja noin 3 000 lottopeliä, mutta luvonta rahapelitarjontaa on arvioitu olleen vielä enemmän (Tsytsev & Gilinsky 2009, 246). Myös suomalaisen rahapeliteollisuuden mahdollisuudet Venäjällä lisääntyivät merkittävästi. Talousjärjestelmän muutos mahdollisti kasinoiden avaamisen ympäri Venäjää. Vuoteen 2009 mennessä Salmen arvioidaan työllistäneen Venäjällä toimivissa kasinoissaan jopa puoli miljoonaa työntekijää. (Mattila & Erola 2011.)

Mitä tulee venäläisten kokemiin rahapeliongelmiin 1990- ja 2000-luvuilla, tilastollista tutkimustietoa ei tältä aikakaudelta ole. Venäläiset rahapelitutkijat (esim. Arhameiko & Kutašov 2015; Shepel 2007, 62) ovat arvioineet rahapeliongelmiin lisääntyneen roimasti maassa kasvaneen rahapelitarjonnan myötä. Myös aiemmassa kansainvälisessä rahapelitutkimuksessa rahapelaamisen kokonaiskulutuksen määrän on esitetty olevan yhteydessä rahapeliongelmiin määrään (ks. Sulkunen et al. 2019, 74). Vaikka kokonaiskulutusteoriaa on kritisoitu esimerkiksi väittämällä, että rahapelitarjonnan kasvu ei lisää rahapeliongelmiin määrää adaptaation takia (mm. Laplante & Shaffer 2007, 619), tutkimusnäyttö on tukenut enenevässä määrin oletusta, että rahapelitarjonta ja -ongelmat korreloivat positiivisesti toistensa määrän kasvun kanssa (esim. Badji et al. 2020, 2355; Sulkunen et al. 2019, 74).

Suomalaiset yksinoikeusyhtiöt Veikkaus ja RAY eivät kuitenkaan laajentaneet toimintaansa Venäjän markkinoille 1990-luvulla, vaan keskittyivät tarjoamaan rahapelejä kotimaassa. Aikakauden venäläistä toimintaympäristöä on kuvattu arvaamattomaksi (esim. Shleifer & Treisman 2005) ja tämä seikka saattaa osaltaan selittää kotimaisten rahapeliyhtiöiden passiivisuutta Venäjän rahapelimarkkinoilla. Toisaalta 1990-luvulla kotimaisia rahapeliyhtiöitä perusteltiin vahvasti kansallisina toimijoina, joiden tehtävänä oli tukea suomalaista hyvinvointivaltiota (Matilainen 2017). Tämänkaltaisesta positiosta lähtien rahapeliteollisuus etenkin Venäjän kasvavilla, mutta epävarmoilla markkinoilla, ei todennäköisesti olisi vaikuttanut edulliselta myöskään rahapeliyhtiöiden oman toimenkuvan kannalta.

Vuoden 2006 jälkeiset uudet rahapelimarkkinat

Vuonna 2006 presidentti Putin esitti, että rahapelialaa tulisi säädellä vahvemmin. Ehdotus kirjattiin liittovaltion lakiin nro 244-FZ liittyen rahapeliteollisuuden järjestämisen valtiolliseen sääntelyyn. Laki kielsi rahapeliautomaattien ja pelikasinoiden toiminnan Venäjän alueella vuodesta 2009 alkaen lukuun ottamatta neljää liittovaltion tasolla määriteltyä pelialuetta (Kaliningrad, Altai, Primorje ja Krasnodar). Lain myötä myös liikemies Salmen johtamat kasinot ajettiin alas Venäjällä (Mattila & Erola 2011). Lisäksi laissa asetettiin vedonlyöntipeliin tarjoaminen toimiluvan alaiseksi. Rahapelien sääntelyä tiukennettiin entisestään vuonna 2013, kun liittovaltion laki nro 138-FZ kielsi kaikki muut paitsi valtion operoimat lottopelit vuodesta 2014 alkaen. Lakimuutoksia perusteltiin etenkin sosiaalisten haittojen vähentämisellä ja verotuksen tehostamisella (Vasiliev & Bernhard 2012, 79; Marionneau 2020a, 123).

Anja Koski-Jännes et al. (2013, 67) havaitsivat vertailevassa tutkimuksessaan, että vuonna 2011 pietarilaiset pitivät rahapelaamista huomattavasti vakavampana yhteiskunnallisena ongelmana kuin suomalaiset (myös Holma et al. 2011). Lisäksi pietarilaiset kokivat rahapeleihin liittyvän riippuvuusriskin suuremmaksi ja omaehtoisen toipumisen rahapeliiriippuvuudesta

vaikeammaksi kuin suomalaiset. Pietarilaisten kielteiseen suhtautumiseen liittyy todennäköisesti myös järjestäytyneen rikollisuuden osuus rahapelitoiminnassa (Koski-Jännes et al. 2013, 66).

Lainsäädännölliset muutokset Venäjällä loivat kolmesta osa-alasta koostuvat rahapeli-markkinat. Näitä osa-aloja edustavat valtion lottoyhtiöt, kasino- ja rahapeliautomaattitoiminta pelialueilla sekä vedonlyöntitoimistot. Vuoden 2014 lainsäädäntömuutoksen jälkeen Venäjällä on järjestetty vain kahta valtiollista lottoa: valtiovarainministeriön kontrolloimaa Sportlotoa ja urheiluministeriön operoimaa GSL-urheilulottoa (*Gosudartsvennyje sportivnyje loterei* eli valtion urheilulotot). Lottopelien jälleenmyynnistä vastaa yksityisomistuksessa oleva *Sto-loto*, jolla on yli 60 000 myyntipaikkaa ympäri Venäjää sekä nettipelisivusto. (Marionneau 2020b, 81.)

Pelikasino- ja rahapeliautomaattialan toiminta on ollut laillista vuoden 2009 jälkeen ainoastaan edellä mainituilla pelialueilla. Vuonna 2014 presidentti Putin ilmoitti uuden pelialueen perustamisesta myös Krimin alueella, mutta tämä ei ole vielä toteutunut. Muut pelialueet ovat kehittyneet melko nopeasti, ja etenkin Primorjen alue Venäjän Kaukoidässä sekä Krasnodarin alue Mustanmeren rannalla ovat houkutteleet merkittäviä sijoituksia (Kozlovskaja & Kravtšenko 2015; Kozlova 2014, 37; Marionneau 2020a, 125). Tätä on mahdollista selittää sekä maan sisäisellä että kansainvälisellä turismilla. Mustanmeren alueen rannat edustivat perinteisiä matkailukohteita jo Neuvostoliiton aikoihin ja sittemmin alue edusti venäläisille matkailijoille myös luksusta (Arefyev 1991, 5; Gorsuch 2003, 766).

Krasnodarin alueelle on suuntautunut myös paljon turismia etenkin Turkista, missä rahapelaaminen on suurilta osin kiellettyä (RGW 2020). Alueella kehitystä ovat kuitenkin osaltaan hidastaneet poliittiset tekijät, joiden myötä pelialue siirrettiin alkuperäisestä sijainnistaan Azov Citystä Sotšiin vuoden 2018 alussa. Altain ja Kaliningradin alueella paikallisväestön vastustus on ollut merkittävämpää ja sijainnit ovat olleet vähemmän otollisia rahapelituristien houkuttelemiseksi (mm. Haworth 2008, 467; Marionneau 2020a, 125). Primorjen alue puolestaan houkuttelee sijaintinsa puolesta etenkin aasialaisia matkustajia. Alueella sijaitseva Venäjän suurin kasino Tigre de Cristal onkin raportoinut, että valtaosa sen asiakkaista on ollut kiinalaisia turisteja. (RGW 2020.)

Venäläiset vedonlyöntitoimistot ottavat vastaan urheiluedonlyöntiä ja raviveikkauspelejä. Reiting bukmekerov -toimiston (2017) mukaan koko vedonlyöntitoimialan liikevaihdosta 60 prosenttia pelattiin lisensoiduilla rahapelimarkkinoilla ja loput laittomasti. Verkossa välitettävät vedot muodostivat jo vuonna 2017 noin 62 prosenttia vedonlyöntimarkkinasta. (Reiting bukmekerov 2017). Tämä on huomattavan suuri osuus. Vuonna 2019 Veikkauksen koko myynnistä noin 32 prosenttia tuli verkkokaupasta (Veikkaus 2020). Luvut eivät ole täysin verrannollisia, sillä Veikkauksen tapauksessa osuuteen sisältyvät urheiluedonlyönnin ohella myös muut rahapelituotteet, kuten lotot ja automaattipelit. Tästä huolimatta verkon rahapelimarkkinat vaikuttavat kuitenkin vetovoimaisilta molemmissa konteksteissa.

Suomen tavoin myös Venäjällä rahapelitoiminnalla kerätään yhteiskunnallisia tuottoja verotuksella ja korvamerkityillä kontribuutioilla. Koska Venäjä on liittovaltio, verotus tapahtuu pääasiassa federaatiosubjektitasolla. Valtaosa rahapelien verotuksesta hoidetaan erityisellä rahapeliverolla, joka koskee kaikkia rahapelituotteita paitsi lottopelejä. Vuonna 2016 rahapelivero tuotti Venäjällä yhteensä noin 12,5 miljoonaa euroa (Venäjän verotoimiston NALOG:in toimittamien tietojen perusteella, Koltsova et al. 2018, 204), mikä on alle promillen Venäjän bruttokansantuotteesta (BKT). Suurin osa näistä rahapelituotoista tuli kasinosektorilta (Betting Business 2017). Rahapeliveron lisäksi myös rahapelaajat maksavat

tuloveroa voitoistaan. Lottoyhtiöt puolestaan tilittävät 10 prosenttia rahapelituloistaan korva-merkityille edunsaajille, etenkin urheilulle. Vuodesta 2017 lähtien vedonlyöntitoimistot ovat maksaneet viisi prosenttia rahapelituloistaan urheilun tukemiseen (Marionneau 2020a, 128).

Suomeen verrattuna Venäjän rahapeli tuotot ovat melko vähäiset. Vuonna 2019 Veikkaus tuotti edunsaajilleen noin miljardi euroa ja noin 200 miljoonaa euroa arpajaisverotuloa valtiolle (Veikkaus 2020). Rahapelituotot vastaavat Suomessa noin 0,8 prosenttia BKT:stä (Kotakorpi et al. 2014, 449). Eurooppalaisia lottoyhtiöitä vertaillaessa tutkimuksessa (Marionneau & Nikkinen 2020, 104) havaittiin lisäksi, että Venäjän lottopeliyhtiö GSL tuottaa huomattavasti vähemmän valtiolle tai edunsaajille kuin muut eurooppalaiset yhtiöt. Tämä johtuu siitä, että Venäjällä rahapeliverotus on huomattavasti alhaisempaa kuin muualla Euroopassa. Tosin rahapelien verotus on kiristynyt sittemmin myös Venäjällä.

Vuoden 2006 lakiuudistus on kuitenkin tehnyt Venäjän markkinoista huomattavasti paremmin säädellyt kuin aiemmin ja lisännyt valtion roolia rahapelitoiminnassa. Seuraavassa analysoimme tarkemmin, miten tämä on vaikuttanut myös Suomen mahdollisuuksiin toimia Venäjän rahapelimarkkinoilla.

Suomi ja uusi markkinaympäristö: rahapelitarjonta Venäjälle

2010-luvulle tultaessa Venäjän uusi ja vahvemmin säännelty rahapelitoimintaympäristö loi Suomelle mahdollisuuden tarjota rahapelejä Venäjän suuntaan ja venäläisille. Venäjän rahapelimarkkinoilla on kasvupotentiaalia. Vuonna 2017 julkaistu vedonlyöntiteollisuutta käsittelevä raportti (Reiting bukmekerov 2017) kuvaili sitä yhdeksi Venäjän talouden nopeimmin kasvavista sektoreista. Lisäksi venäläisistä vain 11 prosenttia oli pelannut rahapelejä vuonna 2017 (Reiting bukmekerov 2017), kun muissa Euroopan maissa vastaava luku on ollut vähintään noin puolet kansasta (mm. Sulkunen et al. 2019, 53). Suomessa viimeisimmän väestötutkimuksen mukaan 78 prosenttia vastaajista ilmoitti pelanneensa edellisen 12 kuukauden aikana (Salonen 2020, 1). Tarkastelemme tässä yhteydessä uutta toimintaympäristöä käsittelemällä ensin rahapelitarjontaa Venäjälle ja sen jälkeen venäläistä rahapeliturismia Suomeen.

Suomalaisomisteinen pelikasino toiminta Venäjällä päättyi vuoden 2009 jälkeen lakiuudistuksen tultua voimaan. Venäläisen lottopelisektorin monopolisointi ja markkinarajoitukset astuivat kuitenkin voimaan vasta vuoden 2014 lakimuutoksen myötä, mikä jätti osaltaan tilaa tällä sektorilla toimiville yrityksille suunnata itämarkkinoille. Lisäksi vedonlyöntisektorin lisensointi on mahdollistanut kansainvälisille yrityksille pääsyn Venäjän markkinoille. Venäjällä lisensoitujen vedonlyöntiyhtiöiden joukkoon lukeutuukin monia kansainvälisiä yhtiöitä, jotka ovat tätä tarkoitusta varten perustaneet tytäryhtiön Venäjälle.

Myös Veikkaus pyrki Venäjän markkinoille vuonna 2011 perustamalla tytäryhtiön nimeltä *Veikkaus Solutions*. Tytäryhtiön toiminta oli tarkoitus aloittaa saman vuoden heinäkuussa. Koska aiheesta ei ole tehty aiempaa tutkimusta, käsittelemme Veikkauksen kansainvälistymisyritystä tässä yhteydessä Veikkauksen vuosiraporttien (vuodet 2011 ja 2012) ja sanomalehtikirjoittelun kautta. Media-aineistoa kerättiin Helsingin Sanomien, Talouselämän, Kauppalehden ja YLE:n nettisivujen arkistoista hakusanalla ”Veikkaus Solutions”. Haku tuotti ainoastaan neljä aihepiiriä käsittelevää artikkelia, kun hakutuloksista poistettiin nimitysuutiset. Tämä osaltaan kertoo hankkeen lyhytikäisyydestä.

Veikkauksen vuoden 2011 vuosiraportin mukaan Veikkaus Solutions perustettiin vasta-uksena ”kysyntään ja kiinnostukseen, jota yhtiön osaamista kohtaan tunnetaan maailmalla” (Veikkaus 2012, 8). Vuosiraporttinsa mukaan Veikkaus katsoi olevansa merkittävässä osassa

esimerkiksi verkkopelien myynnissä ja urheilupeleissä (Veikkaus 2012). Toisin kuin vain kotimaassa toimiva Veikkaus, tytäryhtiön tarkoitus oli laajentaa liiketoimintaa myös ulkomaille, erityisesti Venäjälle, Kiinaan ja Yhdysvaltoihin. Veikkaus Solutionsin tavoitteena oli saada rahapelien myyntiin tarvittavat toimitukset kansainvälisillä markkinoilla viimeistään vuonna 2013 (Ibid.). Ajankohtaa pidettiin otollisena, sillä ”toiminnan käynnistyminen ajoittuu vaiheeseen, jolloin rahapeliala on maailmanlaajuisen muutoksen kynnyksellä” (Ibid., 80). Tällä todennäköisesti viitattiin paitsi verkkopelaamisen yleistymiseen, mutta myös lainsäädännöllisiin muutoksiin kohdemarkkinoilla.

Talouselämä (17.6.2011) uutisoi ensimmäisenä Veikkauksen vetäneen ”ulkomaanjokerin”. Toisin kuin Veikkauksen 2011 vuosiraportti antoi ymmärtää, uutisessa haastatellun varatoimitusjohtaja Olli Sarekosken mukaan Veikkaus Solutions ei hakenut näillä Euroopan talousalueen ulkopuolisilla markkinoilla toimintalupia vaan yhteistyökumppaneita. Tavoitteena oli ”5–20 prosentin omistus näistä yhtiöistä” ja isojen yhteenliittymien muodostaminen skaalaetujen vuoksi. Ajankohta olisi ollut otollinen laajentaa toimintaa myös Venäjälle, sillä urheiluedonlyöntiä pidettiin yhtenä Veikkauksen myyntivalteista, ja juuri tämän sektorin lisensoidut markkinat kasvoivat Venäjällä. Lisäksi Veikkauksen rahapeliportfolioon olennaisesti kuuluvat lottopelit olivat vielä tuolloin Venäjällä löyhästi säädeltyjä ja toimijoita markkinoilla oli paljon.

Veikkauksen tytäryhtiöhanke kuitenkin päättyi ennen kuin se ehti edes alkaa. Seuraavana vuonna Helsingin Sanomat (10.11.2012) uutisoi opetus- ja kulttuuriministeri Paavo Arhinmäen (vas) ”kieltäneen Veikkaukselta ulkomaat”. Uutisen mukaan Veikkaus Solutionsin tavoitteena oli ollut saada ulkomaisia rahapeli-toimilupia viimeistään vuonna 2013. Luvan oli antanut silloinen opetus- ja kulttuuriministeri Stefan Wallin (rkp). Uusi ministeri Paavo Arhinmäki päätti kuitenkin lopettaa ulkomaantoiminnot kesällä 2012. Veikkauksen vuoden 2012 vuosiraportissa kuvataan Veikkaus Solutions -hankkeen päättymistä toteamalla, että ”Opetus- ja kulttuuriministeriön Veikkauksen kansainvälistä toimintaa koskevien linjausten seurauksena Veikkaus Solutionsin toiminta päätettiin lakkauttaa” (Veikkaus 2013, 77). Lisäksi todettiin, että tytäryhtiön edistämät asiat palautettiin yhtiön sisälle ja henkilöstö siirtyi takaisin emoyhtiön palvelukseen 1.1.2013 lähtien (Veikkaus 2013, 53).

Helsingin Sanomien raportoinnin mukaan hankkeen kaatumiseen vaikutti ensinnäkin pelko, että ulkomaiset liiketoiminnot tekisivät yhtä vaikeammaksi perustella Veikkauksen yksinoikeusjärjestelmää Euroopan Unionin suuntaan. Yksinoikeusjärjestelmät eivät ole linjassa Euroopan Unionin tavaroiden ja palveluiden vapaan liikkuvuuden periaatteiden kanssa (Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus, SEUT 28–37 artikla), ellei niitä kyetä perustelemaan kuluttajansuojelun ja rikollisuuden torjumisen kaltaisilla hyväksyttäviksi linjatuilla perusteluilla (mm. Planzer 2014; Tammi 2008). Toinen syy Veikkaus Solutionsin toiminnan lopettamiseen oli Veikkauksen tuottojen käyttäminen liiketoimintariskeihin sen sijaan, että ne ohjattaisiin täysimääräisesti kotimaisille edunsaajille, kuten arpaajaislaissa säädetään.

Keskustelu epäonnistuneesta laajentumisyrityksestä hiljeni, kunnes vuoden 2019 aikana Veikkauksen toimintatavoista syntyi julkista keskustelua liittyen etenkin rahapeliautomaattien sijoitteluun ja mainontaan. Tällöin rahapelikentällä tapahtuneiden uudistusten myötä Veikkaus tarkoitti jo entisen RAY:n, Fintoton ja vanhan Veikkauksen muodostamaa fuusioitua yhtiötä. Fuusio tapahtui vuonna 2017. Keskusteluun nousi myös kysymys Veikkauksen yksinoikeusasemasta, jonka perusteluna tulisi olla pelihaittojen ehkäisy ja vähentäminen. Tähän liittyen Yleisradion MOT-ajankohtaisohjelma julkaisi artikkelin (Yle 20.10.2019), jossa käsiteltiin muun muassa Veikkauksen kansainvälisiä kontakteja ja pyrkimyksiä sekä

Veikkaus Solutionsin kohtaloa vuonna 2012. Veikkaus ei ole pyrkinyt omien sanojensa mukaan laajentamaan ulkomaille vuoden 2012 jälkeen, mutta MOT:n mukaan Veikkaus on kuitenkin jälleen suunnittelemassa rahapelituotteiden ja -palveluiden myyntiä ulkomaisille rahapeliyhtiöille. Liikesalaisuuteen vetoava Veikkaus ei kuitenkaan ole kertonut julkisuuteen lisätietoja siitä, mihin maihin tämä kauppa on suuntaamassa.

Vuoden 2020 syksyn hallituksen budjettiriihessä kuitenkin linjattiin arpajaislain uudistuksen osalta, että ”EU-oikeudellisten reunaehtojen salliessa ja arpajaislain voimaan tultua viedään viipymättä eteenpäin myös Veikkauksen kansainvälisten liiketoimintamahdollisuuksien (B2B) mahdollistamiseen liittyvät toimet” (Valtioneuvosto 2020, 3). On siis hyvin todennäköistä, että Veikkaus on pyrkimässä jälleen kansainvälisille markkinoille. Sen sijaan ei ole tietoa siitä, suuntautuuko tämä toiminta Venäjälle.

Toinen kotimainen peliyhtiö, ahvenanmaalainen Penningautomatföreningen (PAF) on vertailun vuoksi myös pyrkinyt laajentamaan toimintaansa Ahvenanmaan ja Itämeren laivaliikenteen ulkopuolelle. PAF:lla on tällä hetkellä toimiluvat Ahvenanmaan lisäksi Virossa, Latviassa, Ruotsissa ja Espanjassa verkkorahapelitoimintaan (PAF 2020). Myöskään PAF ei ole lähtenyt Venäjän suuntaan. Tämä saattaa osin johtua Venäjän sittemmin tiukentuneesta regulaatioympäristöstä, joka vaikeuttaa itämarkkinoille pääsyä. Nyky-Venäjällä ainoastaan vedonlyöntitoimistot toimivat luvilla, ja näidenkin osalta yhtiöitä vaaditaan perustamaan Venäjälle oma tytäryhtiö, minkä lisäksi rahapelilainsäädännön läpinäkyvyyden puute on alan toimijoiden mukaan hidastanut markkinoiden kasvua (Reiting bukmekerov 2017). Myös pelialueilla toimiva kasinoala on periaatteessa toimiluvanvaraista. Pelialueet ovat lisäksi erikoistalousalueita, jotka tarjoavat erinäisiä verohelpotuksia niillä toimiville yhtiöille (Liuhto 2009). Pelialueilla toimivat kasinoyhtiöt ovat kuitenkin toistaiseksi olleet venäläis- tai aasialaisomisteisia (Marionneau 2020b, 89).

Sen sijaan Krimin valtauksen jälkeen Venäjälle asetetut talouspakotteet tuskin ovat vaikuttaneet merkittävästi rahapelitarjontaan, sillä talouspakotteet ovat koskettaneet ainoastaan muutamia yhtiöitä (Korhonen 2019). Venäjän keskuspankin tilastojen mukaan ulkomaisten sijoitusten määrä Venäjälle ei ole kuitenkaan elpynyt vuoden 2014 jälkeen (ks. Korhonen, 2019).

Venäläisten rahapeliturismi

Venäläisten rahapeliturismi Eurooppaan oli yleistä jo 1800-luvulla. Yläluokkaiset venäläiset matkustivat ulkomaille, kuten Saksaan, koska esimerkiksi ruletin pelaaminen oli kielletty 1800-luvun Venäjällä (ks. Tepperman et al. 2013). Venäläisten rahapelaamista tuona aikana on tutkittu enimmäkseen ”maskuliinisena kulttuuri-instituutiona”, joka salli herrasmiesten osoittaa kunniallisuutensa (Helfant 2003, 224). Myös korteilla pelaaminen oli tuotu 1600-luvun Venäjälle Länsi-Euroopasta ja se levisi laajalle venäläisen aatelissäädyn keskuuteen 1800-luvulla (ks. Helfant 2002).

Neuvostoliiton aikana Suomi oli suosittu venäläisturistien matkakohde Suomen ja Neuvostoliiton erityisen suhteen ansiosta (Golubev 2011). Etenkin vuonna 1974 Suomen ja Neuvostoliiton välillä solmittu matkailusopimus lisäsi turismia molempiin suuntiin. Neuvostoliittolaiset myös yöpyivät Suomessa pidempään kuin turistit muista maista, mikä osaltaan vaikutti neuvostoturismista saatuihin korkeisiin tuottoihin. (Juvonen 2013, 29–30.) Neuvostoliiton loppuvuosina etenkin ostosmatkailu kasvatti suosiotaan ja herätti myös kulutusyhteiskunta-ajattelua Neuvostoliiton puolella (Golubev 2011). Myös nykytutkimuksessa rahapelaaminen on havaittu yhdeksi tärkeimmistä venäläisturismin syistä (esim. Koenker 2003).

Kasinoiden ja pelihuoneiden kieltäminen vuodesta 2009 lähtien Venäjällä loi tilan, jossa rahapelitarjonta siirtyi uusille kanaville, mutta myös ulkomaille ja verkkoon. Venäläistutkijat (mm. Kozlova 2014, 37; Tarasov 2010) ovat esittäneet kasinoiden toimineen vuosikymmenen vaihteessa monessa kaupungissa edelleen kahviloiksi tai klubeiksi naamioituneina. Vaikka virallisia tilastoja laittomasta rahapelitarjonnasta ei ole saatavilla, vuonna 2014 tehty ongelmapelaajien haastattelututkimus Moskovassa paljasti 90 vastaajan 103:sta yhä pelaavan rahapeliautomaatteja, vaikka niitä ei enää virallisesti ollut saatavilla kaupungissa (Avtonomov 2014).

Venäjän rahapelimarkkinoiden rajoitukset ja etenkin pelikasinoiden sijainti kaukana kaupunkikeskuksista ovat niin ikään tarjonneet merkittäviä venäläisille suunnattuja rahapelimahdollisuuksia maan rajojen ulkopuolella. Valtiorajojen erottamat erilaiset sosiaaliset, taloudelliset ja lainsäädännölliset yhteiskunnat luovat mahdollisuuksia esimerkiksi ostos- ja rahapeliturismille (esim. Timothy 2002), mutta toisaalta lisääntynyt rahapelitarjonta rajan toisella puolella luo myös painetta lisätä omaa tarjontaa estämään rahavirtojen valumista ulkomaille (Marionneau & Nikkinen 2017). Rahapelitarjonta ikään kuin luo itse rajaa ja rajan erottamia eroavaisuuksia (Schwartz & Raento 2011, 7). Pelikasinot, jotka ovat päätoimisia turistivetonauvoja, sijaitsevatkin usein juuri rajaseuduilla, mukaan lukien Kanadan rajakasinot ja Yhdysvaltojen jokilaivakasinot (Zagorsek & Jaklic 2009, 25).

Laittoman rahapelitarjonnan ohella myös rajantakainen tarjonta onkin hyötynyt Venäjän vahvasti säännellystä markkinaympäristöstä. Monet Venäjän rajavaltiot, kuten Viro, Latvia ja Kazakstan, ovatkin avanneet pelikasinoita Venäjän rajan tuntumaan. Osa näistä pelikasinoista on myös venäläisomistuksessa (Kuznetsov 2018, 8). Myös Mongoliassa ja Georgiassa on ollut suunnitteilla avata pelikasino lähelle Venäjän rajaa. Rajakasinot sijoittuvat osaksi yleisempää rajaturismin klusterointia ja pyrkimystä erottautua kilpailussa muista matkailukohteista. Tämänkaltaista kehitystä on havaittu myös muiden turismipalveluiden osalta Venäjän rajaseuduilla. (Gorochnaya et al. 2020.) Toisaalta myös Venäjän nykyisistä pelialueista etenkin Sotši ja Primorje houkuttelevat lähialueen turisteja Venäjän suuntaan (Beloslutseva & Vidištseva 2015, 1; Kozlovskaja & Kravtšenko 2015).

Poliittisten ja maantieteellisten työntö- ja vetotekijöiden lisäksi myös kohteiden imago ja identiteetti sekä niihin liittyvät mielikuvat ovat tärkeitä, jotta pelikasinotoiminta menestyisi taloudellisesti (Raento 2000, 9). Identiteetin rooli veto- ja työntökontekstissa on olennainen myös kohteiden markkinoinnin kannalta, sillä markkinoinnin keinoin vedotaan haluun paeta tiettyyn kokemukseen (Michael et al. 2020). Rajat ylittävän turismin ilmenemiseen ja kehittymiseen tarvitaan kontrastia, tietoisuutta, halukkuutta matkustaa ja rajan ylitykseen liittyviä menettelytapoja. Toisin sanoen rajan toisella puolella on oltava erilaista suhteessa esimerkiksi tavaroiden valikoimaan, laatuun ja hinnastoon, kohteen tarjonnasta on oltava tietoisia ja sen pitää herättää matkustajien mielenkiinto. Myös rajan ylittämisen tulee olla helppoa ja ongelmatonta. (Bar-Koefelis & Wiskulski 2012, 45.)

Suomessa erityisesti venäläiselle asiakaskunnalle suunnattua pelikasinotoimintaa suunniteltiin myös Raha-automaattiyhdistyksessä 2010-luvulla. Vuonna 2011 RAY sai Valtioneuvoston asetuksella (1287/2011) luvan perustaa toisen pelikasinon Itä-Suomeen. Monet suomalaiset kunnat ja yrittäjät tarjosivat liiketoimintasuunnitelmiaan RAY:lle, mutta RAY valitsi uuden pelikasinon toimipaikaksi itärajalla Vaalimaan alueella sijaitsevan Virolahden kunnan (Järvinen-Tassopoulos 2021). Vuonna 2011 venäläiset turistit edustivat melkein 51 prosenttia kaikista yöpymisistä Suomessa (Jakosuo 2011, 1003). Vaalimalle oli tarkoitus rakentaa hotelli, ostoskeskus ja kasino, joten venäläisiä turisteja yritettiin houkutella paikalle

etenkin kulutusmahdollisuuksilla (ns. vetotekijä) (ks. Michael et al. 2020). Myös Suomen valtio on pyrkinyt edistämään matkailua muun muassa matkailupoliittisilla periaatepäätöksillä ja kirjauksilla hallitusohjelmissa 1990-luvulta lähtien. Matkailua on pyritty edistämään muun muassa luomalla strateginen ohjelma, kehittämällä matkailukeskittymiä ja Suomen imagoa matkailumarkkinoilla (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020).

Pelikasinoon liittyvät suunnitelmat tukevat näitä strategisia painopisteitä. Vaalimaan kasinon oli tarkoitus aloittaa toimintansa uudessa kauppakeskuksessa, jonka venäläisten sijoittajien oli määrä rahoittaa ja rakentaa. Tämän niin kutsutun ”itäkasinon” oli määrä olla vientityyppinen kasino, joka olisi tarjonnut rahapelejä venäläisille asiakkaille, ja jonka sisustus olisi suunniteltu venäläisiä asiakkaita miellyttäväksi (eri kasinotyypeistä, ks. Eadington & Christiansen 2009). Asiakkaiden oletettiin matkustavan Pietarin ja jopa Moskovan alueilta Vaalimaalle. Vaikka rajamuodollisuudet hillitsevät osaltaan rajaturismia ja Suomeen suuntaavilta venäläisturisteilta vaaditaan Schengen-viisumi, viisumivaatimuksia yksinkertaistettiin Pietarin, Venäjän Karjalan, Murmanskin ja Novgorodin alueilla asuville venäläisille jo vuonna 2001 (mm. Studzińska et al. 2018).

Vuoden 2012 jälkeen Venäjän talous ja ulkomaille suuntautuva turismi kärsi erityisesti öljyn ja kaasun alhaisista hinnoista, mikä johti myös ruplan devalvaatioon. Toisaalta taustalla olivat myös maailmantalouden yleinen hidastuminen ja poliittiset vaikeudet, jotka johtivat muun muassa länsimaiden asettamiin sanktioihin. (Lepeshkin et al. 2016, 122.) Ruplan arvon notkahdus rokotti erityisesti venäläisturismia Suomeen vuoden 2014 jälkeen. Myös itäkasinoprojekti kaatui osin venäläisen turismin vähenemiseen ja pelikasinohankkeen rahoitusongelmiin (ks. Lepeshkin et al. 2016; Järvinen-Tassopoulos 2021). Lisäsyynä saattaa olla myös se, että vaikka Suomella on erinomainen sijainti suhteessa Venäjään ja vetovoimaisia matkailukohteita, maahantulon rajoitukset (viisumipakko), matkailukohteiden tuntemattomuus ja korkeat hinnat saattavat hidastaa turismia (Jakosuo 2011, 1009).

Vuonna 2015 RAY ilmoitti etsivänsä uutta sijoituspaikkaa ympäri vuoden toimivalle pelikasinolle (Järvinen-Tassopoulos 2021). Samalla venäläismatkailijoiden määrä Suomessa kääntyi jälleen kasvuun vuonna 2016 ruplan kurssin siivittämänä. Viimeisimmän tilaston mukaan vuodelta 2017 Suomeen tehtiin 3,1 miljoonaa matkaa Venäjältä ja matkailijoista lähes 80 prosenttia oli kotoisin Pietarista (Business Finland 2018). Suomi oli venäläisten kolmanneksi suosituin matkakohde vuonna 2017 ja ostokset olivat tärkein syy vierailulle (Business Finland 2018). Venäjän vastaiselle rajalle, ja etenkin Lappeenrannan ja Imatran ympäristöön onkin noussut laaja valikoima palveluita, ostoskeskuksia, kylpylöitä ja majoituspalveluita, vaikka ei pelikasinoa (myös Studzińska et al. 2018). Vuonna 2020 koronaviruspandemia on osaltaan kuitenkin tyrehdyttänyt jälleen venäläismatkailua Suomeen. Esimerkiksi Vaalimaalla sijaitseva Tzar-ostoskylän uutisoitiin ajautuneen koronarajoitusten myötä selvitystilaan (Iltalehti 2020). Suomen ja Venäjän välisen rajan ollessa käytännössä kiinni, matkustaminen on ollut sallittua ainoastaan pakottavista syistä tautitilanteen vuoksi. Tätä kirjoittaessa on epävarmaa, milloin ja missä mittakaavassa matkailu elpyy (myös Business Finland 2020).

Suomalaisen rahapelitoiminnan laajeneminen itään

Tässä artikkelissa on käsitelty suomalais-venäläisiä kauppasuhteita rahapelialalla. Rahapelitoiminta on kuulunut molempien maiden historiaan ja suhteisiin. Itämarkkinat ovat houkutelleet suomalaisyrityksiä tarjoamaan rahapelejä Venäjällä, kun taas rahapelitoiminnan sääntely Venäjällä on luonut mahdollisuuksia tarjota rahapelejä venäläisturisteille Suomen puolella.

Toisaalta poliittinen tilanne etenkin Krimin kriisin jälkeen, koronapandemian aiheuttamat matkustusrajoitukset, mutta myös erot rahapelien sosiaalisessa ja yhteiskunnallisessa hyväksyttävyydessä saattavat vaikeuttaa rahapelitarjontaa venäläisille. Lisäksi Suomen kiristyvää rahapelilainsäädäntöä ja etenkin pakollisen tunnistautumisen lisääminen rahapeliautomaatteihin voivat vaikeuttaa turistien pelaamista. Rajat ylittävän rahapelitarjonnan vähäisyys on johtunut etenkin maiden harjoittamasta sääntelystä rahapelien järjestämisen ja tarjonnan suhteen. Rajat ylittävän turismin suhteen on huomioitava myös laajempi geopoliittinen konteksti ja siihen liittyvät kansainväliset suhteet (Worthington & Sedakat 2005, 132; Gorochnaya et al. 2020).

Tässä esitetyn perusteella voidaan todeta, että rahapelaamisen nykytilanne Venäjällä muistuttaa enenevässä määrin Suomen tilannetta. Läntisessä Euroopassa rahapelien tarjontaa on viime vuosina lähinnä vapautettu ja avattu kilpailulle muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta (ks. Egerer et al. 2018). Suomessa toimii Norjan ohella viimeisimpiä koko rahapelikentän kattavista yksinoikeusjärjestelmistä Euroopassa, ja tätä järjestelmää on lisäksi viime vuosina pyritty myös vahvistamaan esimerkiksi fuusioimalla kotimaiset rahapelitoimijat vuonna 2017 (Selin et al. 2019) ja parantamalla kuluttajansuojelua. Venäjän viimeaikainen rahapelitarjontaa rajoittava lainsäädäntö kuuluu niin ikään Euroopan rajoitetuimpiin. Molemmissa maissa esimerkiksi verkkorahapelitarjonta on ainoastaan mahdollista valtiollisille lottoyhtiöille (Suomessa Veikkaukselle, Venäjällä valtiollisten lottojen jälleenmyyjä Stolotolle) ja Venäjän tapauksessa lisäksi lisensoituille vedonlyöntitoimistoille.

Suomessa kuitenkin arpajaislain ulkopuolisille verkkosivustoille suuntautuva rahapelaaminen on lisääntynyt (Veikkaus 2020). Venäjällä puolestaan tiukka sääntely on lisännyt markkinoita järjestäytyneelle rikollisuudelle ja harmaan talouden puolella toimiville rahapeleille (mm. Finckenaue & Voronin 2001; Abadinsky 2012), mutta myös nettirahapelaaminen lisensoimattomilla sivustoilla on yleistä (esim. Anosova & Kravtšenko 2015; Kozlova 2014, 37; Vasiliev & Bernhard 2012). Kososen ja Rautavan (2002, 10) mukaan harmaan talouden merkittävää osuutta Venäjän taloudessa ei ole selittänyt niinkään korkea verotus, vaan juuri sääntelyjärjestelmän jäykkyys ja epäselvyydet sekä viranomaismielivalta ja korruptio. Vaikka rahapelien verotus on Venäjällä eurooppalaiseen tasoon verrattuna alhaista (Marionneau 2020a, 128), sääntelyjärjestelmä on tiukka ja osin epävarma, kuten pelialueen siirto Azov Citystä Sotšiin rahapelitoimijoiden vastustuksesta huolimatta osoitti.

Tämä artikkeli on kuvannut suomalaista rahapelitoimintaa ja toimintamahdollisuuksia Venäjällä pohtien erityisesti sitä, miksi tämänkaltaista toimintaa on ollut vähäistä muihin rajaseutuihin verrattuna. Aihepiiristä olisi kuitenkin tarpeen tehdä myös empiiristä tutkimusta, etenkin liittyen pelaaviin venäläismatkailijoihin ja venäläisiin maahanmuuttajiin Suomessa, joista ei tällä hetkellä ole ainakaan julkisesti saatavilla olevaa tilastotietoa. Vuonna 2017 Suomen väestöstä ulkomaan kansalaisia oli 4,5 prosenttia ja vieraskielisiä 6,8 prosenttia (Väestöliitto 2019). Väestöliiton mukaan Suomen suurimmat maahanmuuttajaryhmät ovat virolaiset ja venäläiset (Väestöliitto 2019). Laajenevasta maahanmuuttajien määrästä huolimatta näiden henkilöiden rahapelaamisesta on kuitenkin verrattain vähän tietoa saatavilla.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteutti vuonna 2017 kyselyn ulkomaalaistaustaisten nuorten päihteiden käytöstä ja rahapelien pelaamisesta. Kyselyn mukaan ulkomaalaistaustaisista nuorista 26 prosenttia ja suomalaistaustaisista nuorista seitsemän prosenttia pelasi rahapelejä viikoittain (Wikström et al. 2017). Eurooppalaisen koululaistutkimuksen (ESPAD) vuoden 2015 tulosten mukaan suomalais- ja ulkomaalaistaustaisten poikien viikoittaisessa automaattipelaamisessa ei ollut eroja, mutta se oli puolestaan yleisempää ulkomaalaistaustaisten kuin suomalaistaustaisten tyttöjen parissa (Järvinen-Tassopoulos

& Raitasalo 2017, 184). Aiemmassa tutkimuksessa on lisäksi havaittu, että erot rahapeliin saatavuudessa lähtömaan ja Suomen välillä saattavat vaikuttaa rahapelaamisen aloittamiseen ja lisääntymiseen (Järvinen-Tassopoulos 2017). Maahanmuuttajien on esimerkiksi havaittu arvostavan yksilön vapautta pelata rahasta Suomessa (Crentsil & Jouhki 2012, 204). Rahapelit voivat myös muodostaa eräänlaisen pakokeinon arjen ongelmista ja yksinäisyyden tunteista uudessa kotimaassa (Järvinen-Tassopoulos 2017; Crentsil & Jouhki 2012, 204). Olisikin tärkeää selvittää pätevätkö nämä havainnot myös venäläisiin maahanmuuttajiin.

Tämä artikkeli on kuitenkin osaltaan luonut yleiskatsauksen Suomen ja Venäjän rahapeli-markkinoiden yhteyksiin ja osoittanut osaltaan, kuinka kansalliset sääntelykeinot vaikuttavat myös rajantakaisiin rahapeliinmarkkinoihin. Tarkastelu on osoittanut, että Suomesta Venäjälle suuntautuvan rahapelitoiminnan vähäisyys vaikuttaa pohjautuvan juuri näihin sääntelykeinoihin rajan molemmin puolin.

Viitteet

1 Venäläistä rahapelijärjestelmää käsittelevät osiot perustuvat osin seuraavassa artikkelissa esitetyille työlle: Marionneau, Virve (2020a), Gambling in Russia: Policies, Markets, and Research - *International Journal of Russian Studies* 9:2, 122-134.

Lähteet

Lakitekstit

Asetus 1287/2011: Valtioneuvoston asetus Raha-automaattiyhdistyksen rahapeliin toimeenpanosta. SEUT 2012/C 326/01: Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus.

Laki 23.11.2001/1047: Arpajaislaki.

Venäjän liittovaltion laki 244-FZ: O gosudarstvennom regulirovanii dejatelnosti po organizatsii i provedeniju azartnyh igr i o vnesenii izmeneni v nekotore zakonodatelne akty Rossiskoj Federacii.

Venäjän liittovaltion laki 138-FZ: O loterah.

Lähteet

Abadinsky, Howard (2012), *Organized crime*. Belmont: Cengage.

Anosova, P. & Kravtšenko, A. (2015), Vlijanie igornogo biznesa na predprinimatelskuju aktivnost v Primorskom kraje. – *Fundamentalnyje issledovanija* 7:11, 1377–1381. <https://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=39842>.

Andrejev, Igor & Nazarova, Lionella (2014), Igrajuštši mozg. Kto igraet v azartnyje igry: geimer, jego mozg ili oba? – *Psihitšeskoje zdorovje* 12:4, 87–96. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=21448501>.

Arefyev, V. & Mieczkowski, Z. (1991), International Tourism in the Soviet Union in the Era of Glasnost and Perestrojka. – *Journal of Travel Research* 29:4, 2–6.

- Arhameiko, Anton & Kutašov, Vjatšeslav (2016), Sovremennyje aspekty letšeniija igrovoi zavisimosti – *Molodoi utšenyi* 2, 320–326. <https://moluch.ru/archive/106/24824/>.
- Avtonomov, Denis (2009), O psihoanalitičeskom ponimanii etiologii, patogeneza i kliničeskoj kartiny zavisimosti ot azartnyh igr – *Nezavisimyi psichiatricheskii žurnal* IV, 80–87. http://www.npar.ru/journal/2010/1/13_avtonomov.htm.
- Badji, Samia, Black, Nicole & Johnston, David (2020), Association between density of gaming venues in a geographical area and prevalence of insolvency: Longitudinal evidence from Australia. – *Addiction* 115:12, 2349–2356. DOI: <https://doi.org/10.1111/add.15090>.
- Bar-Kotelis, Delia & Wiskulski, Tomaz (2012), Cross-border shopping at Polish borders. Tri-City and the Russian tourists. – *GeoJournal of Tourism and Geosites* 9:1, 43–51.
- Beloslutseva, Ljudmila & Vidištševa, Jevgenija (2015), Otsenka potentsiala gambling-turizma kak perezapuskajuščego faktora razvitija turistskoj destinatsii bolšogo Sočši – *Laisvalaikio tyrimai* 2:6, 1–9. Doi: <https://doi.org/10.33607.elt.v2i6.220>.
- Business Finland (2018), *Visit Finland matkailijatutkimus 2017: Venäläiset matkailijat*. <https://www.businessfinland.fi/4ae538/globalassets/finnish-customers/02-build-your-network/travel/studies/visit-finland-matkailijatutkimus-2017-venaja.pdf>. (3.9.2020).
- Business Finland (2020), *Matkailun elpyminen: Venäjän tilannekuva*. <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/matkailun-elpyminen/venajan-tilannekuva/> (3.9.2020).
- Casinos Austria (2020), A global casino networks. <https://www.casinosaustriainternational.com/casino>.
- Crentsil, Perpetual & Jouhki, Jukka (2012), Maahanmuuttajien rahapelaamisen ja nettipokerin etnografiaa. – Pauliina Raento (toim.) *Rahapelaaminen Suomessa. Aiheet ja aineistot*. Helsinki: Gaudeamus, 196–210.
- Dostojevski, Fjodor (1867 [2012]), *Pelurit*. Helsinki: Ntamo.
- EGBA (2020), *European online gambling: Key figures 2020 edition*. <https://www.egba.eu/uploads/2020/12/European-Online-Gambling-Key-Figures-2020-Edition.pdf> (18.1.2021).
- Egerer, Michael, Marionneau, Virve & Nikkinen, Janne (2018), *Gambling Policies in European Welfare States: Current Challenges and Future Prospects*. London: Palgrave MacMillan.
- Finckenauer, James & Voronin Yuri (2001), *The Threat of Russian Organized Crime*. Washington, DC: National Institute of Justice.
- Fond Obštšestvennoje Imenie (2009), *Zakrytije igornyh zavedeni*. <https://bd.fom.ru/pdf/d27igorzav.pdf> (3.9.2020).
- Fontanka.ru (2018), *Vaikutusvaltaisimmat suomalaisyritykset Venäjällä 2018*. https://www.fontanka.ru/longreads/summary_fi_2018/ (11.11.2020).
- Golubev, Aleksei (2011), Neuvostoturismin ja läntisen kulutuskuulttuurin kohtaaminen Suomessa. – *Historiallinen aikakauskirja* 109 (2011): 4.
- Gorochnaya, Vasilisa, Mikhaylov, Andrey, Mikhaylova, Anna, & Plotnikova, Angelina (2020), Tourism clusters and innovation security: Dialectics in the western border regions of Russia. – *GeoJournal of Tourism and Geosites* 28 (1), 127–139.
- Gorsuch, Anne E. (2003), ”There’s No Place Like Home”: Soviet Tourism in Late Stalinism. – *Slavic Review* 62:4, 760–785.
- Haworth, Lana (2008), Russian Roulette?: Gambling in the Post-Soviet Era – *Gaming Law Review and Economics* 12:5, 466–469. Doi: 10.1089/glre.2008.12508.
- Helfant, Ian (2002), *The High Stakes of Identity: Gambling in the Life and Literature of Nineteenth-Century Russia*. Evanston: Northwestern University Press.
- Helfant, Ian (2003), His to Stake, Hers to Lose: Women and the Male Gambling Culture of Nineteenth Century Russia – *The Russia Review* 62:1, 223–242. Doi: 10.2307/3664182.
- Helsingin sanomat (10.11.2012), Arhinmäki kielsi Veikkaukselta ulkomaat. <https://www.hs.fi/talous/art-2000002578938.html>. (3.9.2020).
- Helsingin sanomat (15.7.2011), Vedonlyönnistä tarvitaan lisää tutkimustietoa. <https://www.hs.fi/maakirjoitukset/art-2000004818021.html>. (3.9.2020).
- Holma, Kari, Koski-Jännes, Anja, Raitasalo, Kirsimarja, Blomqvist, Jan, Pervova, Irina, & Cunningham, John (2011), Perceptions of Addictions as Societal Problems in Canada, Sweden, Finland and St. Petersburg, Russia – *European Addiction Research* 17:2, 106–112. Doi: <https://doi.org/10.1159/000323278>.

- Iltalehti (2020), Zsar-ostoskylää uhkaa sulkeminen: Koronasulku vei asiakkaita ja romahdutti myynnin. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/d564438b-ae04-4986-ba3a-6a2d0320db78> (3.9.2020).
- Jakosuo, Katri (2011), Russia and the Russian tourist in the Finnish tourism strategies – the case of the Karelian region. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 24, 100–1013.
- Juvonen, Elvi (2013), *Rappiotta rajan takaa. Turismi Neuvostoliiton ja Suomen välillä 1956–1991*. Yleisen historian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- Järvinen-Tassopoulos, Johanna (2017), Rahapelaaminen maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden keskuudessa. Vieraskynä. – *Pelirajat ’on*. <https://pelirajaton.fi/rahapelaaminen-maahanmuuttajien-ja-turvapaikanhakijoiden-keskuudessa/>
- Järvinen-Tassopoulos, Johanna (2021), *Framing the Impacts of Border Casino Operation in the Finnish Press (2012–2015) – A Qualitative Study*. Käsikirjoitus.
- Järvinen-Tassopoulos, Johanna & Raitasalo, Kirsimarja (2017), Ulkomaalaistaustaisten 9. luokkalaisten nuorten päihteiden käyttö ja rahapelaaminen – Eurooppalaisen koululaiskyselyn tuloksia vuodelta 2015. – *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 54:3, 184–195. Doi: <https://doi.org/10.23990/sa.65563>
- Koenker, Diane (2003), Travel to Work, Travel to Play: On Russian Tourism, Travel, and Leisure – *Slavic Review* 62:4, 657–665. Doi: <https://doi.org/10.2307/3185649>.
- Korhonen, Ilkka (2019), Ulkomaiset sijoitukset Venäjälle vähentyneet selvästi – *Euro ja Talous* 24.5.2019. <https://www.eurojatalous.fi/fi/blogit/2019/ulkomaiset-sijoitukset-venajalle-vahentyneet-selvasti/>
- Kortelainen, Jukka (1988), *Pajatto ja kansanterveys: Raha-automaattiyhdistys 1938–1988*. Porvoo: WSOY.
- Kosonen, Riitta & Rautava, Jouko (2002), Harmaa talous on syvällä venäläisessä yhteiskunnassa – *Idäntutkimus* 9:1, 7–14.
- Koltsova, Tatiana., Yukhtanova, Yulia, Lukyanenko, O., & Khayrullina, Nursafa (2018), Gambling Taxation in Today’s Russia: Principles, Practices and Actual Figures – *European Research Studies* 21:1 198–205. https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/33951/1/Gambling_Taxation_in_Todays_Russia_Principles_Practices_and_Actual_Figures_2018.pdf.
- Koski-Jännes, Anja, Holma, Kari, Hirschovits-Gerz, Tanja & Raitasalo, Kirsimarja (2013), Kansalaisten käsityksen addiktioiden vaarallisuudesta. Kansainvälinen vertailu. – Tuukka Tammi & Pauliina Raento (toim.) *Addiktioyhteiskunta. Riippuvuus aikamme ilmiönä*. Helsinki: Gaudeamus, 51–71.
- Kotakorpi, Kaisa & Roukka, Tomi & Viren, Matti (2016), Rahapelien verotus ja rahapeliuottojen käyttö Suomessa. Keille kuuluvat rahapelien tuotot? – *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (4), 447–452.
- Kozlova, Anastasija (2014), Problemy regulirovaniya igornogo biznesa v Rossijskoi Federatsii – *Ekonomika i menedžment innovatsionnyh tehnologi* 31:4, 37. <https://elibrary.ru/item.asp?id=21483632>.
- Kozlovskaja, Anastasija, & Kravtšenko, Anna (2015). Otsenka vlijaniya igornoi zony ”Primore” na sotsialno-ekonomičeskie pokazateli predprinimatelskoi dejatelnosti – *Fundamentalnyje issledovanija* 7:11, 1436–1439. <https://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=39854>.
- Kuznetsov, Alexey (2018), *Russian direct and indirect investment in the Baltic Sea region: Some recommendations for the policy makers*. BSR Policy Briefing Series. Turku: Centrum Balticum.
- LaPlante, D. A., & Shaffer, H. J. (2007). Understanding the influence of gambling opportunities: Expanding exposure models to include adaptation. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(4), 616–623. <https://doi.org/10.1037/0002-9432.77.4.616>
- Lepeshkin, Vyacheslav A. & Khristov, Todor T. & Gregorić, Marina (2016), Inbound tourism within the context of Russian tourist market transformation. – *EL* 6:1, 121–135. https://www.bib.irb.hr/923982/download/923982.EL_Vol6_No1_121_135.pdf
- Liuhto, Kari (2009), *Special Economic Zones in Russia: What do Zones Offer for Foreign Firms?* Turku School of Economics: Pan-European Institute.
- Luoto, Santtu & Wickström, Mika (2008), *Kansanterveydelle – För folkhälsoarbetet. Pajattson historia Suomessa*. WSOY. Porvoo: WS BOOKWELL OY.
- Marionneau, Virve (2020a), Gambling in Russia: Policies, Markets, and Research – *International Journal of Russian Studies* 9:2, 122–134. http://www.ijors.net/issue9_2_2020/pdf/___www.ijors.net_issue9_2_2020_article_2_marionneau.pdf
- Marionneau, Virve (2020b), *Russia – Political Economy of Gambling (PoLEG): Country Reports*. Toim. Janne Nikkinen, University of Helsinki: Faculty of Social Sciences.

- Marionneau, Virve & Nikkinen, Janne (2017), Market Cannibalization Within and Between Gambling Industries: A Systematic Review – *Journal of Gambling Issues* 37, 1–35. Doi: <https://doi.org/10.4309/jgi.v0i37.3988>
- Marionneau, V. & Nikkinen, J. (2020), Stakeholder interests in gambling revenue: an obstacle to public health interventions? – *Public Health* 184, 102–106. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2020.03.021>
- Matilainen, Riitta (2010), A Question of Money? The Founding of Two Finnish Gambling Monopolies – Sytze Kingma (toim.), *Global Gambling: Cultural Perspectives on Gambling Organisations*. London: Routledge, 33–49.
- Matilainen, Riitta (2011), Gambling and consumption. The hidden value of historical perspectives. *Suomen Antropologi* 36:1, 89–91.
- Matilainen, Riitta & Raento, Pauliina (2014), Learning to gamble in changing sociocultural contexts: experiences of Finnish casual gamblers. *International Gambling Studies* 14:3, 432–446. Doi: [10.1080/14459795.2014.923484](https://doi.org/10.1080/14459795.2014.923484).
- Mattila, Jorma & Erola, Marko (2011), *Kasinokeisari: Pekka Salmen tarina*. Helsinki: Helsinki-kirjat.
- Michael, Noela, Nyadzayo, Munyaradzi W., Michael, Ian & Balasubramanian, Sreejith (2020) Differential roles of push and pull factors on escape for travel: Personal and social identity perspectives. – *International Journal of Tourism Research* 22, 464–478.
- Myllymaa, Antti & Matilainen, Riitta (2016), Eurooppalaisen rahapelipolitiikan suuri murros vielä edessä? – *Yhteiskuntapolitiikka* 81:4, 869–876.
- OPAP (2019), *Integrated annual report 2019*. https://investors.opap.gr/~media/Files/O/Opap-IR/10-06-2020b/IntegratedReport_2019.pdf
- PAF (2020), *Licenses and certificates*. <https://aboutpaf.com/corporate/licenses/>.
- Planzer, Simon (2014), *Empirical Views on European Gambling Law and Addiction*. Dordrecht: Springer International.
- PMU (2020), *A l'international*, <https://entreprise.pmu.fr/a-l-international/>.
- Raento, Pauliina (2000), Rahapeliin maantiede: esimerkkinä Yhdysvaltain kasinot. – *Terra* 112:1, 4–19.
- Raento, Pauliina (2012a), Rahapelaamisen ja sen tutkimuksen muutos Suomessa. – Pauliina Raento (toim.) *Rahapelaaminen Suomessa. Aiheet ja aineistot*. Helsinki: Gaudeamus, 7–24.
- Raento, Pauliina (2012b), Suomalaisen rahapelaamisen kronologia 1899–2012. – Pauliina Raento (toim.) *Rahapelaaminen Suomessa. Aiheet ja aineistot*. Helsinki: Gaudeamus, 243–256.
- RGW (2020), Igornie zoni, <https://rgweek.com/en/igornye-zony>.
- Reiting Bukmekerov (2017), *Bukmekerski ryok Rossii: Sostojanije i perspektivy rosta*. <https://bookmaker-ratings.ru/wp-content/uploads/2018/07/report2017.pdf>. (3.9.2020).
- Salonen, Anne, Hagfors, Heli, Lind, Kalle & Kontto, Jukka (2020), *Rahapelaaminen ja peliongelmat: Suomalaisten rahapelaaminen 2019. Rahapeliin pelaaminen riskitasolla on vähentynyt*. Tilastoraportti 8/2020. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Schwartz, David G. & Raento, Pauliina (2011), Introduction: Gambling, Space, and Time. – Pauliina Raento & David G. Schwartz (toim.) *Gambling, Space, and Time. Shifting Boundaries and Cultures*. Reno & Las Vegas: University of Nevada Press, 1–14.
- Selin, Jani, Hellman, Matilda & Lerkkanen, Tuulia (2019). National market protectionist gambling policies in the European Union: The Finnish gambling monopoly merger as a case in point. – *Journal of Gambling Issues*, 41, 147–167.
- Shepel, Juri (2007), Azartnyje igry kak instrument razrušenija obščestva – *Vlast* 2007:7, 51–65. <https://cyberleninka.ru/article/n/azartnyje-igry-kak-instrument-razrusheniya-obschestva/viewer>
- Shleifer, Andrei & Treisman, Daniel (2005), A Normal Country: Russia After Communism – *Journal of Economic Perspectives* 19:1, 151–174. Doi: [10.1257/0895330053147949](https://doi.org/10.1257/0895330053147949).
- Simola, Heli (2008), Suomen Venäjän-kauppa ja sen merkitys yrityksille – *Euro & Talous* 4, 17–25. <https://helda.helsinki.fi/bof/handle/123456789/13178>.
- Sohan, Alexandra (2010), Pravovoje regulirovanije azartnyh igr v Rossii s drevneiših vremen do kontsa XVIII v – *Istorija gosudarstva i prava* 20, 47–48. <https://elibrary.ru/item.asp?id=15597184>.
- Solovjeva, Tatiana (2014), *Povsednevnaja žizn sovetskogo provintsialnogo goroda v 1920-2930-e gg. Rabota vypoliena v FGBOY BPO "Saratovskii gosudarstvennii universitet imenii I.G. Tšernyševskogo"*.
- Studzńska, Dominika, Sivkoz, Alena & Domaniewski, Stanislaw (2018), Russian Cross-border Shopping Tourists in the Finnish and Polish Borderlands. – *Norsk Geografisk Tidsskrift–Norwegian Journal of Geography* 72:2, 115–126. Doi: <https://doi.org/10.1080/00291951.2018.1451365>.

- Sulkunen, Pekka, Babor, Thomas, Cisneros Örnberg, Jenny, Egerer, Michael, Hellman, Matilda, Livingstone, Charles, Marionneau, Virve, Nikkinen, Janne, Orford, Jim, Room, Robin & Rossow, Ingeborg (2018), *Setting Limits: Gambling, Science, and Public Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Tammi, Tuukka (2008), Yksinoikeus peleihin, yksinoikeus ongelmiin? Miksi rahapeliongelmistä tuli yhteiskunnallinen huolenaihe? – *Yhteiskuntapolitiikka* 2/2008, 176–184.
- Tilastokeskus (2019), *Tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppa*. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/tpulk/2019/02/> (3.9.2020).
- Talouselämä (7.6.2011), *Veikkaus veti ulkomaan-jokerin*. <https://www.talouselama.fi/uutiset/veikkaus-veti-ulkomaan-jokerin/1ae50e11-5804-3752-bea9-fdc4e29dd50c>. (3.9.2020).
- Tarasov, Oleg (2010), *Azartnye igry v Sovetskom Sojuze*. <http://statehistory.ru/973/Azartnye-igry-v-Sovetskom-Soyuze/>. (3.9.2020).
- Tepperman, Lorne, Albanese, Patrizia, Stark, Sasha & Zahlan, Nadine (2013), *The Dostoevsky Effect: Problem Gambling and the Origins of Addiction*. Oxford: Oxford University Press.
- Timothy, Dallen (2002), *Tourism and political boundaries*. London: Routledge.
- Tsytsarev, Sergei & Gilinsky, Yakov (2009), Russia – *Problem Gambling in Europe*. Toim. Gerhard Meyer, Tobias Hayer & Mark Griffiths. New York: Springer. 243–256.
- Turgenev, Ivan (1867 [1946]), *Savua*. Helsinki: Tammi.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2020), *Matkailupolitiikan kehittyminen Suomessa hallinnon näkökulmasta*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja: yritykset. 2020:11.
- Valtioneuvosto (2020). *Pöytäkirjamerkinnät. Hallituksen neuvottelu vuoden 2021 talousarvioesityksestä 14.–15.9.2020* <https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/37498572/P%C3%B6yt%C3%A4kirjamerkinn%C3%A4t+budjettiriihi+160920.pdf/abd642a3-be55-7e68-90b0-813e5905dcb7/P%C3%B6yt%C3%A4kirjamerkinn%C3%A4t+budjettiriihi+160920.pdf?t=1600266055084>, 14.11.2020.
- Vasiliev, Pavel & Bernhard, Bo (2012), Prohibitions and Policy in the Global Gambling Industry: A Genealogy and Media Content Analysis of Gaming Restrictions in Contemporary Russia – *UNLV Gaming Research & Review Journal* 15:1, 71–86. <https://digitalscholarship.unlv.edu/grrj/vol15/iss1/5/>.
- Veikkaus (2012). *Suomenkielinen vuosiraportti 2011*. https://cms.veikkaus.fi/site/binaries/content/assets/dokumentit/vuosikertomus/2011/vuosiraportti_2011.pdf, 14.11.2020.
- Veikkaus (2013). *Suomenkielinen vuosiraportti 2012*. https://cms.veikkaus.fi/site/binaries/content/assets/dokumentit/vuosikertomus/2012/vuosiraportti_2012.pdf, 14.11.2020.
- Veikkaus (2020). *Vuosi- ja vastuullisuusraportti 2019*. https://cms.veikkaus.fi/site/binaries/content/assets/dokumentit/vuosikertomus/2019/veikkaus_vuosi--ja-vastuullisuusraportti_2019.pdf, 11.11.2020.
- Väestöliitto (2019), *Maahanmuuttajien määrä*. https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/ (3.9.2020).
- Wikström, Katja, Lindström, Jaana, Halme, Nina & Laatikainen, Tiina (2017), *Ulkomaalaistaustaisten nuorten päihteiden käyttö ja rahapeliin pelaaminen*. Tutkimuksesta tiiviisti 35. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
- Yle (21.10.2019), *Rajojaan venyttävä Veikkaus*. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/10/20/mot-paljastaa-veikkaus-jakaa-miljoonia-ulkomaisille-pelityhtiöille-poliisi-ei>. (3.9.2020).
- Ylikangas, Heikki (1993), *Markat miljooniksi. Puoli vuosisataa suomalaista veikkausta*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Zagoršek, Hugo & Jaklič, Marko (2009), Resort Casino Development and its Linkage to National and International Tourism: A Slovenian Perspective. – William R. Eadington & Meighan R. Doyle (toim.) *Integrated Resort Casinos. Implications for Economic Growth and Social Impacts*. Reno: University of Nevada, 21–53.

Hyperlokaalin median rooli kansalaiskeskustelussa Venäjällä

Hyperlokaalista mediasta on tullut tärkeä osa paikallisen median kenttää eri puolilla Venäjää. Sitä edustavat kaupunkikohtaiset julkiset keskusteluryhmät sosiaalisen median alustoilla. Tämän kaltaiset ryhmät tarjoavat alustan yhteiskunnallisille keskusteluille, tukevat paikallisia yhteisöjä ja erilaisia kansalaisaloitteita sekä informoivat asukkaita kaupungin tapahtumista. Hallinnon edustajien aktiivinen osallistuminen tekee näistä ryhmistä tärkeitä foorumeita ja kommunikaatiokanavia paikallisen hallinnon ja asukkaiden välillä. Artikkelissa käytetään esimerkkinä paikkakuntaakohtaisia julkisia ryhmiä ja analysoidaan, missä määrin ruohonjuuritason aloitteet voivat mahdollistaa viestinnän viranomaisten ja kansalaisten välillä ja kuinka tämänkaltaisen asukkaiden osallistuminen kaupunkia koskevien asioiden käsittelyyn vaikuttaa paikallishallintoon. Tutkimuksessa haastateltiin sosiaalisessa mediassa toimivien ryhmien ylläpitäjiä ja moderaattoreita seitsemästä venäläisestä kaupungista. Tutkimus osoitti, että hyötyjen lisäksi hyperlokaalin median kasvuun liittyy myös riskejä: vallanpitäjien mielipiteisiin mukautuminen ja näennäinen osallistuminen saattavat heikentää kansalaisten todellisia vaikuttamismahdollisuuksia. Siinä, miten kansalaiset osallistuvat päätöksentekoon sosiaalisessa mediassa, ja siinä, miten he todellisuudessa osallistuvat paikallishallintoon, on huomattava ero. Kaupunkiryhmien kehitykseen viestintäkanavana vaikuttaa niiden epävakaus ja omistajan halu kaupallistaa projekti, mikä tuottaa viihteellistä, neutraalia ja harmitonta sisältöä.

Olga Dovbysh

2010-luvun alussa enemmistö Venäjän asukkaista oli sitä mieltä, että he eivät voi vaikuttaa virkamiesten tekemiin päätöksiin itselleen tärkeissä asioissa (Petuhov 2014).¹ Vuodesta

2017 lähtien tässä kehityksessä on tapahtunut muutos erityisesti paikallistasolla. Vuonna 2019 venäläisistä 31 % arveli, että he voivat vaikuttaa päätöksentekoon omalla alueellaan (Dergatšev 2019). Suurin osa heistä oli nuoria ja koulutettuja. Mikä sitten on digitaalisen median rooli näissä muutoksissa?

Digitaalinen teknologia on merkittävästi laajentanut viranomaisten ja kansalaisten välisen viestinnän mahdollisuuksia. Tämä pitää sisällään sekä suoran, verkkosivujen kautta tapahtuvan, että sähköpostien ja sosiaalisen median alustojen kautta kulkevan viestinnän. On mahdollista, että uudet viestintäkanavat ovat tärkeitä kansalaisten roolin määrittelyssä paikallishallinnossa ja että ne luovat uusia yhteiskunnallisen osallistumisen muotoja sosiaalisissa ja poliittisissa prosesseissa (Chadwick 2008; Papacharissi 2010). Tutkimuskirjallisuudessa erotetaan digitaalisen median avulla ylhäältä alas (top-down) ja alhaalta ylöspäin (bottom-up) suuntautuvat julkisen osallistumisen ja viestinnän muodot (De Cindio & Peraboni 2011). Ensimmäiset sisältävät erilaisia digitaalisia ja avoimia alustoja, jotka on tuotettu hallintoelinten toimesta ”ylhäältä käsin” ja tarkoitettu kansalaisten osallistamiseen. Ruohonjuuritasolle kuuluvat aloitteet, joita kansalaiset ovat itse luoneet ja kehittäneet, toisinaan yhteistyössä julkisten instituutioiden kanssa.

Venäjällä digitaalisia ylhäältä alaspäin suuntautuvia julkisen osallistumisen muotoja edustavat esimerkiksi sellaiset hankkeet kuin vuodesta 2014 Moskovassa toiminut Aktiivinen kansalainen (Aktivnyj graždanin). Muilla alueilla toimivissa hankkeissa asukkaat voivat osallistua esimerkiksi kaupunki- tai aluehallinnon erilaisiin kyselyihin (Sokolov & Golovin 2019). Paikallismedia, kuten paikallislehdet, televisiokanavat ja verkkojulkaisut elävät vaikeita aikoja monissa maissa. Venäjällä median asemaa vaikeuttaa valtion erilaiset tavat kontrolloida sitä. Sen lisäksi suurin osa paikallismedian toimittajista ei ole sopeutunut digitaaliseen ympäristöön, vaan se on jäänyt heille toissijaiseksi (Erzikova & Lowrey 2017). Kaikki tämä, samoin kuin sosiaalisten verkostojen kasvava suosio tietolähteenä (Dergatšev, Kuznetsova & Istomina 2019), edistää vaihtoehdoisen kaupunkimedian eli sosiaalisen median avointen paikkakuntakohtaisten ryhmien syntymistä Venäjän alueilla.²

Tällaisista yleensä paikallisten asukkaiden alulle panemista, voittoa tavoittelemattomista hyperlokaaleista medioista on tulossa yhä tärkeämpi osa Venäjän mediaympäristöä. Kaupungin tapahtumista tiedottamisen lisäksi julkiset yhteisöt toimivat alustana julkiselle keskustelulle sekä tukevat paikallisia yhteisöjä ja erilaisia kansalaisaloitteita. Paikallisviranomaisten kasvava kiinnostus ja heidän aktiivinen läsnäolonsa näillä alustoilla tekee tällaisista ryhmistä sekä tärkeän yhteiskunnallisen osallistumisen ympäristön että viranomaisten ja yhteisöjen viestintäkanavan. Siksi on aiheellista tarkastella sosiaalisissa verkostoissa toimivia kaupunkien julkisia ryhmiä yhtenä digitaalisen yhteiskunnallisen osallistumisen ja viestinnän ruohonjuuritason muotona. Toisaalta julkisia yhteisöjä ei tule pitää vain esimerkkeinä media-aktivismista (Davydov & Logunova 2018), vaan myös osana paikallisen tason tiedotusvälineitä. Ne toimivat viestintävälineenä kansalaisten ja poliitikkojen välillä ja mahdollistavat kansalaisten vaikuttamisen erilaisissa valtarakenteissa ja julkisen ”äänen” saamisessa poliittisissa ja yhteiskunnallisissa keskusteluissa, konkreettisissa poliittisissa päätöksissä ja yhteiskunnallisissa kampanjoissa (McNair 2009). Tässä artikkelissa käsittelen sitä, missä määrin ei-ammattilaisten ylläpitämät ruohonjuuritason hyperlokaalit media-aloitteet voivat edistää viestintää viranomaisten ja kansalaisten välillä Venäjän eri alueilla ja miten tämänkaltaisen kansalaisten osallistaminen kaupunkien asioista käytyihin keskusteluihin vaikuttaa paikallishallintoon.

Viranomaisten ja yhteisön välisen viestinnän digitalisoituminen

Digitaalisen median tarjoamista mahdollisuuksista huolimatta ei ole vielä tarpeeksi tietoa siitä, miten tällaiset tiedotusvälineet tarkalleen ottaen parantavat viestintää yhteiskunnassa ja johtavatko ne tehokkaampaan hallintoon. Eri maissa tehdyt tutkimukset osoittavat, että kansalaisten vaikutusmahdollisuudet ovat rajalliset (Bartoletti & Faccioli 2016). Ensinnäkin digitaalinen teknologia ei ratkaise ongelmaa, joka liittyy kansalaisten tasapuoliseen osallistumiseen. On olemassa riski, että syrjäytyneet ryhmät ja yksilöt eivät tule kuulluiksi, kun taas aktiiviset ja tiedostavat kansalaiset ja ryhmät vaikuttavat päätöksentekoon. Toiseksi ei ole takeita siitä, että osallistuminen digitaalisen median keskusteluihin todella vaikuttaisi hallintoon. On olemassa ”näennäisosallistumisen” vaara, joka mahdollistaa kansalaisten osallistumisen hallitsemisen digitaalisessa ympäristössä. Tästä kritisoidaan esimerkiksi Moskovassa vaikuttavaa Aktiivinen kansalainen -hanketta (Zajakin & Smagin 2018). Kolmanneksi digitaalisen median välittämät osallistumistavat eroavat toisistaan. Gill Moss ja Steven Coleman (2014) ovat esittäneet, että kansalaiset voidaan luokitella neljään eri luokkaan digitaalisen osallistumisen perusteella: 1) neuvotteleva osallistuja, joka osallistuu keskusteluihin foorumeilla; 2) tarkkailija, joka arvioi ja seuraa hallinnon työskentelyä ja jakaa tietoa eteenpäin; 3) klikkausosallistuja, joka jakaa ja allekirjoittaa erilaisia vetoamuksia; 4) ”joukkoälyä” edustava osallistuja, joka osallistuu julkisiin joukkoistushankkeisiin.

Joidenkin maiden erilaisia poliittisia järjestelmiä edustavat hallintoelimet pitävät digitaalista mediaa ennen kaikkea yhdensuuntaisen tiedon levittämisen välineenä (Bartoletti & Faccioli 2016). Digitaalisen teknologian ansiosta kansalaiset voivat kuitenkin olla sekä tietojen vastaanottajia että tiedon tuottajia. Kansalaisjournalismi ja muut tiedon tuottamisen tavat muodostavat niin kutsuttua informaatio-osallistumista, jonka avulla kansalaiset voivat esittää ja välittää näkemyksiään paikallishallinnolle (Firmstone & Coleman 2015). Ei ole vielä täysin selvää, miten nämä näkemykset voidaan ottaa huomioon, ja kuinka niitä voi tehokkaasti käyttää päätöksenteossa.

Tutkijoiden huomio kiinnittyy eniten paikalliseen ruohonjuuritason kansalaisaktivismiin, jossa käytetään aktiivisesti sosiaalista mediaa alustana ja pikaviestejä viestintään ja osallistujien mobilisointiin. Esimerkiksi Venäjällä on havaittavissa ruohonjuuritason aktivistiprojekteja, jotka kytkeytyvät muun muassa kaupunkikehityksen ongelmiin sekä kaupunkiympäristön parantamiseen (Tykanova & Khokhlova 2020), ympäristöongelmiin (Turovets 2019) tai oikeudenmukaisiin vaaleihin (Skokova 2016). Kaikille niille on tyypillistä viestintä, joka tapahtuu sosiaalisen median alustojen kautta; pikaviestejä käytetään tiedon levittämiseen ja toiminnan koordinoimiseen. Kaikki nämä projektit liittyvät pääasiallisesti johonkin yhteen ongelmaan tai tapahtumaan. Tutkimusta varten on tärkeää rajata ruohonjuuritason muodot, jotka mahdollistavat järjestelmällisen keskustelun ilman, että sitä on sidottu johonkin tiettyyn aiheeseen.

Hyperlokaali media ruohonjuuritason viestintämuotona

Paikkakuntaakohtaisia keskusteluryhmiä analysoidessani käytän käsitettä *hyperlokaali media*. Termi on noussut esiin mediatutkimuksen ”tilallisen käänteen” seurauksena (Falkheimer & Jansson 2006). Digitalisaatio on muuttanut paikallisen median käsitettä. Nyt paikallisuus voi käytännössä kohdentua erittäin pieneen alueeseen, kuten yksittäiseen katuun tai pihaan. Lisäksi uusi teknologia sallii sen, että paikallinen media ei viittaa tiettyyn maantieteelliseen alueeseen, vaan viestintää harjoitetaan myös verkko- ja ihmisyyhteisöissä, joita yhdistävät

yhteiset arvot ja tunne tiettyyn paikkaan kuulumisesta (Hess & Waller 2016). Lisäpontta erillisten hyperlokaalien mediaryhmien muodostumiselle tuo se, että digitaalinen teknologia tekee viestinnän mahdolliseksi paitsi ammattitoimittajille myös laajalle joukolle viestinnän harrastajia. Näin ollen hyperlokaali media voidaan määritellä ruohonjuuritason viestintämuodoksi, joka on vaihtoehto ammattimaiselle paikalliselle joukkoviestinnälle (Lindén, Hujanen & Lehtisaari 2019). Toisaalta sen voi määritellä joukkona mediakäytänteitä, joiden kautta kansalaiset voivat osallistua oman asuinpaikkansa ja siihen kuulumiseen liittyvien merkitysten ”luomiseen” (Rodgers 2018).

Robert Park on kirjoittanut, että ”demokratia rakentuu paikallisuutisista” (Park [1925] 1967: 85). Hän on tarkentanut, että siten me (kansalaiset) opimme itsestämme yhteiskuntana, jotta voisimme muodostaa julkisen mielipiteen. Länsimaissa tehdyissä tutkimuksissa, jotka viittaavat myös ammattimedian kriisiin, hyperlokaalia mediaa pidetään tärkeänä viestintäelementtinä etenkin heikon demokratian hallintojärjestelmissä (Radcliffe 2015). Samalla tutkijat varoittavat yksinkertaistamasta hyperlokaalia mediaa välineeksi, jonka välityksellä yleisö osallistuu julkiseen keskusteluun (Harte, Howells & Williams 2018).

Hyperlokaalien medioiden ruohonjuuritasoisuus ja harrastajamaisuus saavat tarkastelemaan uudelleen sitä, mitkä uutiset ja tiedot ovat tärkeitä keskustelulle ja miten nämä keskustelut järjestetään, mikä itse asiassa johtaa ”julkisten ja yksityisten asialistojen laajentumiseen ja päällekkäisyyteen” (Papacharissi 2010, 149). Hyperlokaali media antaa mahdollisuuden luoda läheisiä suhteita paikalliseen yleisöön ja paitsi edustaa eri ryhmiä myös ottaa ne aktiivisesti mukaan viestintään, koska ruohonjuuritason viestintä tuottaa symbolista läheisyudentunnetta paikallishallinnon ja kaupungin asukkaiden välille (Barnett & Townend 2015). Siksi keskustelun teemat ja paikat hyperlokaalissa mediassa eroavat huomattavasti ammattitoimittajien ja joukkotiedotusvälineiden käytänteistä (Harte, Howells & Williams 2018). Hyperlokaali media antaa lukijoille enemmän vapautta ja mahdollisuuksia ilmaista mielipiteensä ja kommentoida uutisia (Jangdal 2019).

Venäjällä tärkeitä hyperlokaaleja medioita ovat julkiset ryhmät, jotka toimivat sosiaalisen median alustoilla (ennen kaikkea VKontakte-verkkosivustolla). Tällaiset ryhmät alkoivat kehittyä nopeasti 2010-luvulta lähtien samaan aikaan, kuin sosiaalinen media kehittyi ja Internet levisi laajoille alueille Venäjää. Myös kaupunkimedia (urbanimedia) voidaan luokitella hyperlokaaliksi mediaksi. Se tarkoittaa riippumattomia paikallisen median uusia muotoja, joiden tarkoituksena on muodostaa ja tukea kaupunkiyhteisöjä (Ratilainen 2018; Nigmatullina 2018) ja joita julkaistaan pääasiassa venäläisten alueiden pääkaupungeissa. Siinä missä suurissa kaupungeissa on erilaisia medialähteitä, jotka tekevät maallikkoryhmistä toissijaisia toimijoita, pienillä asutusalueilla julkiset keskusteluryhmät ovat tärkeä ja joskus myös pääasiallinen paikallisuutisten lähde. Julkisissa ryhmissä julkaistaan sekä lukijoiden ehdottamia että sivuston omia uutisia, virallisia lehdistötiedotteita, huhuja, valituksia. Niissä myös annetaan ääni paikallisille poliitikoille ja aktivisteille ja julkaistaan tämän päivän ja historiallisia kaupunkikuvia. Yleensä julkisia sivustoja hallinnoi yksi tai useampi moderaattori. Kyse on usein ei-kaupallisista hankkeista, ja vaikka sivuilla voidaan mainostaa, vain pieni osa kaupunkien julkisista sivustoista on liiketaloudellisessa mielessä tuottavia. Suhteet perinteiseen mediaan voivat vaihdella yhteistyöstä täydelliseen välinpitämättömyyteen tai jopa kilpailuun (Dovbysh 2020).

Tutkimusmenetelmät ja tutkimusaineisto

Tutkimus tehtiin venäläisissä kaupungeissa vuosina 2017–2018. Aineisto koostuu 82 teema-haastattelusta, joissa haastateltiin perinteisten joukkotiedotusvälineiden toimittajia, bloggaajia, kaupunkien julkisten sivustojen ja Telegram-kanavien moderaattoreita sekä viestinnästä vastaavia virkamiehiä. Käytän tässä artikkelissa materiaalia 18 julkisten sivustojen ylläpitäjien ja moderaattoreiden haastattelusta, jotka tehtiin seitsemässä Venäjän kaupungissa: suurkaupungeista mukana ovat Tjumen (kaksi haastattelua) ja Kazan (kolme haastattelua), ja pienistä kaupungeista Pereslavl-Zalesski (viisi haastattelua), Arzamas (neljä haastattelua), Koutero (yksi haastattelu), Lobnja (kaksi haastattelua) ja Zelenograd (yksi haastattelu).

Haastatteluosio sisälsi kysymyksiä muun muassa hyperlokaalin projektin lähtökohdista, perustajan tavoitteista ja siitä, miten julkisten sivustojen sisältö muodostuu, mikä on niiden asema paikallisessa mediamaisemassa, mikä on niiden suhde ammattimaisiin joukkoviestimiin ja minikälaista on niiden vuorovaikutus paikallishallinnon kanssa. Kaikki haastattelu on tallennettu ja litteroitu. Tulosten analysoinnissa on käytetty temaattista analyysiä, jonka avulla voidaan löytää merkityskokonaisuuksia laadullisesta tutkimusaineistosta (Braun, Clarke & Weate 2016). Lisäksi analyysin aineistona toimivat havaintoni avoimista keskusteluryhmistä kaupungeissa, joissa haastattelu tehtiin. Seurasin julkaisujen aiheita ja sitä, miten keskustelut etenevät julkaisujen alla olevissa kommentteissa ja kuka osallistuu näihin keskusteluihin (esimerkiksi osallistuvatko kaupunginhallinnon edustajat, muut virkamiehet ja julkisten sivustojen edustajat). Vaikka tällainen havainnointi täydentää pääasiallista tutkimusaineistoa, se auttaa vertaamaan julkisten sivustojen ylläpitäjien ja moderaattorien haastatteluissa sanomaa siihen, mitä julkisilla sivustoilla tapahtuu, ja ymmärtämään, miten sivut ”elävät”.

Kaupunkien sivustot asukkaiden ja viranomaisten viestintäkanavana

Haastattelut osoittavat, että kaupungin julkiset sivustot ovat paikallisviranomaisten näkökulmasta merkittävä viestintäkanava. Vaikka virkamiesten panos vaihtelee, kaikissa otantaan kuuluvissa kaupungeissa niiden julkiset sivustot ovat tavalla tai toisella mukana virallisen tiedon levittämisessä. Sivustoilla voidaan julkaista kaupunginhallinnon, sisäasiainministeriön, syyttäjänviraston ja muiden viranomaisten virallisiin lehdistötiedotteisiin perustuvia viestejä sekä virallisten tiedotusvälineiden ”uudelleenjulkaisuja” ja autenttista aineistoa, jossa virkamiehet antavat haastatteluja tai kommentoivat jotain asiaa. Lisäksi viranomaiset voivat käyttää julkisia sivustoja kyselyihin ja äänestyksiin, mitä tapahtuu useimmiten kaupunkilaisten hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä. Samalla vastaajat itse huomaavat tällaisten kyselyjen objektiivisuuden ongelmat:

On yksinkertaisesti ihmisiä, joille lähiympäristö on lähempänä sydäntä. Joillekin kotipesä on tärkeä. Toisille se ei ole lainkaan tärkeä. On kertomuksia siitä, että joku yrittää saada kaikkia kavereitaan äänestämään läheisen asian puolesta. Näyttää siltä, että tällä on jonkinlaista painoarvoa, ainakin prosenteissa mitattuna. Itse asiassa nämä eivät ehkä edes ole paikallisia ihmisiä. Siksi tällaiset tilastot ovat epäilyttäviä. (VKontakte, avoimen keskusteluryhmän perustaja ja ylläpitäjä, pieni kaupunki.)

Toinen viestinnän muoto on viranomaisten edustajien vastaukset asukkaiden kommentteihin ja osallistuminen keskusteluihin suoraan kaupungin tiedotusvälineiden kautta. Esimerkiksi

VKontaktien ryhmä *Koko Arzamas* lähettää suoria lähetyksiä, joihin osallistuu kaupungin pormestari, jolle lähetyksen aikana tilaajat voivat välittää kysymyksiään.³ Digitalisoitumisesta sekä paikallisviranomaisten ja budjettilaitosten verkkosivustoista huolimatta ihmisten väliselle kommunikoinnille on kysyntää, jopa epäsuoran sosiaalisen median muodossa, koska ”ihmiset haluavat puhua ihmisten kanssa”:

Kun ihmiset esimerkiksi etsivät lääkärint vastaanoton aukioloaika, heille ei pälkähä päähän, että he voivat tarkistaa aukioloajan sairaalan verkkosivustolta, vaan he kirjoittavat: ”Milloin neurologi on tavattavissa?” Ja me vastaamme, minä henkilökohtaisesti vastaan. (VKontakte, avoimen keskusteluryhmän edustaja, pieni kaupunki.)

Kaupunkihallinnot luovat usein omia virallisia ryhmiä tai pormestareiden virallisia sivuja sosiaaliseen mediaan, mutta näissä ryhmissä ei käytännössä ole kommentteja tai keskusteluja ja hiljentämispolitiikka (ryhmästä poistaminen) on kovaa. Tästä syystä pääasiallisesti keskustelua käydään kaupunkikohtaisissa riippumattomissa medioissa. Avointen keskusteluryhmien perustajat korostivat, että heidän projektinsa tavoitteisiin kuuluu mahdollisuus vapaaseen keskusteluun:

Joissain ryhmissä ei pidetä kritiikistä, joten lievän mielipahan ilmaiseminen johtaa välittömästi ryhmästä poistamiseen. Ylläpito poisti kommenttini siksi, että puhuin asian vierestä. Aiheena oli tie, mutta minä sanoin jotain viemärijärjestelmästä. Ryhmässä ei saa esittää voimakasta kritiikkiä. Me sanomme, että meidän ryhmässämme kaikki on sallittua, kunhan ei mennä henkilökohtaisuuksiin. (VKontakte, avoimen keskusteluryhmän perustaja ja moderaattori, pieni kaupunki.)

Keskustelun vapauden aste vaihtelee ja riippuu ensisijaisesti ylläpitäjistä tai moderaattorista, joka voi yksipuolisesti blokata osallistujia tai poistaa kommentteja. Useimmiten tällöin taustalla ovat joko kiroilu ja solvaus, julkaisuissa esiintyneiden henkilöiden pyynnöt materiaalin poistamiseksi tai poliittiset aiheet. Tällä viitataan joskus pyrkimykseen ”välttää negatiivisuutta / negatiivisia tietoja”:

Meidän tehtävämme ei ole ärsyttää hallintoa. Puhumme joistakin ikävistä asioista, mutta emme erityisesti osoita sormella. Se ei ole tehtävämme. On politisoituneita ryhmiä. Sillä kun on meneillään jotain... Sormella osoittaminen on selvästi hyödyllistä jollekin. Meillä ei ole tällaista tehtävää, koska se ei ole tarpeen. Meillä ei ole poliittisia intressejä emmekä kuulu kenellekään. [...] Tai joitain henkilökohtaisia asioita, jotka koskevat ihmisiä. Jos joku pyytää poistamista, me poistamme. Jotain on tapahtunut, ja henkilö kirjoittaa: ”En halua, että asiasta puhutaan, poistakaa postaus, olkaa hyvä.” Me poistamme. [...] Poliittikan me poistamme. (VKontakte, avoimen keskusteluryhmän ylläpitäjä, pieni kaupunki.)

Kolmannessa viestintäkäytännössä paikalliset viranomaiset selaavat itsenäisesti sivuja. Tällaisen seurannan avulla he voivat tunnistaa kaupungin ongelmakohdat ja reagoida niihin nopeasti. Esimerkiksi yksi vastaajista, kaupunginhallinnon työntekijä, selailee päivittäin merkittävimpien avointen keskusteluryhmien syötteitä. Jos hän havaitsee viestejä ongelmista, hän lähettää ne edelleen kollegoilleen sopiville osastoille. Samalla julkisten keskusteluryhmien sisällön seuraaminen antaa mahdollisuuden seurata asukkaiden mielialaa ja keskeistä kritiik-

kiä poliitikkoja kohtaan, erityisesti vaalien alla. On vakiintunut käytäntö, että virkamiehet seuraavat paikkakuntakohtaisten avoimien keskusteluryhmien sisältöä sekä paikallisesti että alueellisesti. Myös tiedotusvälineiden edustajat ovat tietoisia tästä:

[...] Ei ole salaisuus, että aluetasolla kaikkea valvotaan. Nähtävästi alueella tapahtuu asioiden delegointia ja sitten joku saa selkäänsä. Ehkä se joku on juuri se henkilö, joka tekee töitä alueelle tai seudulle (VKontakte, avoimen keskusteluryhmän edustaja, pieni kaupunki).

Sen lisäksi, että julkisten keskusteluryhmien moderaattorit ja ylläpitäjät voivat tarjota kanavan ja alustan keskustelulle, he voivat olla aktiivisempia ja käyttää mediaan liittyviä resurssejaan vahvistaakseen ja aktivoidakseen keskustelua yhteisöissä. Aktiivisuus riippuu suoraan moderaattorien ja ylläpitäjien intresseistä, motivaatiosta ja heidän resursseistaan (aika, raha). Tyypillisin tällaisen osallistumisen tapaus on, kun keskusteluryhmä itse (tämän ylläpitäjä ja/tai moderaattorit) tekee aloitteita tai ottaa osaa julkisiin aloitteisiin. Usein nämä liittyvät ympäristöprojekteihin ja -protesteihin. Esimerkiksi yksi Pereslavl-Zalesskin keskusteluryhmistä oli aktiivisesti vastustamassa Pleštševo-järven viereisen alueen täyteen rakentamista. Täten se ei toiminut pelkästään tiedon levittämisen kanavana, vaan myös keräsi ihmisiä julkisiin kuulemiseen sekä laati asiakirjoja ja kyselyitä.

Koska julkiset keskusteluryhmät tekevät ruohonjuuritason aloitteita ilman, että ne ovat rekisteröityneet yleishyödylliseksi yhteisöksi tai joukkotiedotusvälineeksi, niiden paikallinen valta perustuu ennemminkin olemassa oleviin mediaresursseihin (yleisö, mahdollisuus julkisuuteen) kuin legitimiin oikeuteen harjoittaa senkaltaista toimintaa. Yhdessä tutkimukseni pienistä kaupungeista paikallishallinto ja paikallinen keskusteluryhmä sopivatkin seuraavanlaisesta yhteistyöstä: jos kaupungin asukkaat kertovat keskusteluryhmässä jostakin ongelmasta, tieto välitetään paikallishallinnolle ennen, kuin se julkaistaan. Paikallishallinnolla on vuorokausi aikaa reagoida asiaan, ja sen jälkeen keskusteluryhmään ilmestyy tieto ongelmasta sekä paikallishallinnon vastaus siihen. Muussa tapauksessa tieto julkaistaan alkuperäisessä muodossaan:

Jos tulee negatiivista palautetta, me teemme yhteistyötä heidän kanssaan. Paikallishallinnon on vastattava siihen työolosuhteidensa puitteissa 24 tunnin sisällä. Jos he eivät siinä ajassa ole vastanneet, kritiikki julkaistaan muokkaamattomana, ja siitä vasta syntyykin paskamyrsky. (VKontakte, keskusteluryhmän moderaattori, mies, pieni kaupunki.)

Toinen esimerkki koskee sitä, miten asukkaiden intressejä edustetaan. Zelenogradin kaupungin nettisivujen Zelenograd.ru takana ollut tiimi perusti samaa nimeä kantavan julkisen yhteisön. Kaupungin nettisivut ovat rekisteröityneet sähköiseksi joukkotiedotusvälineeksi. Toisin kuin yksityisenä henkilönä, joukkotiedotusvälineen status oikeuttaa lähettämään tiedusteluita kaupunginhallitukselle ja muille virastoille sekä siihen, että heidän kysymyksiinsä vastataan kokonaisuudessaan ja nopeasti. Näin sivusto tarjoutuu ajamaan asukkaiden asioita yhteistyössä erilaisten instanssien kanssa sekä tarjoaa mediatukea, kylläkin veloittaen tästä palvelusta. Projektin haltija vakuuttaa, että jopa ilman rekisteröitymistä sähköiseksi joukkotiedotusvälineeksi heillä olisi mahdollisuus tällaiseen toimintaan:

Kun on muutaman tuhannen oikean ihmisen allekirjoitukset tukenasi, tiedusteluusi vastataan nopeasti, vaikka se olisikin yksityishenkilöltä. Toisaalta taas pelkästään joukkotiedotusvälinen tiedustelu ei itsessään toimi, jos virasto ei pidä sen huomiotta jättämistä uhkana itselleen (VKontakte, avoimen keskusteluryhmän ylläpitäjä ja Zelenograd.ru-sivuston ylläpitäjä, pieni kaupunki).

Viranomaisten mukautuminen ja hyperlokaalin median pitkäaikainen pysyvyys

Huolimatta siitä, että hyperlokaalilla medialla on potentiaalia toimia kansalaisten ja viranomaisten välisen alueellisen kommunikaation kanavana, on syytä tuoda esiin myös muutamia rajoittavia tekijöitä. Näistä ensimmäinen liittyy sosiaalisten medioiden toimien kriittiseen arviointiin niin epädemokraattisissa kuin hybrideissä hallintojärjestelmissä. Kyse on aktiivisesta ja aloitteellisesta mukautumisesta, jossa sosiaaliset mediat itse asiassa toiminnallaan tukevat hallintoa (Gunitsky 2015). Käyttäjätilin estämisen, sensuurin ja painostuksen kautta tapahtuvan ”negatiivisen kontrollin” sijasta mukautumisstrategioissa suuntaudutaan siihen, että viranomaiset käyttävät sosiaalista mediaa helposti saavutettavissa olevana ja verrattain halpana keinona saada tietoa yhteiskunnallisesta mielialasta, ongelmista ja valituksista. Asukkaita ei tarvitse vetää mukaan aktiivisempiin protesteihin, kun heidät houkuttelevat keskustelemaan ongelmista sosiaalisessa mediassa.

Mukautumisesta tai sen käyttämisen yrityksistä löytyy todisteita, esimerkiksi se, että viranomaiset hyväksyvät tai estävät keskustelun tietyistä aiheista. Hyväksytyt keskustelunaiheet ovat kunnallistekniikka, kaupungin asumis- ja palvelutason kohottaminen ja koulutukseen liittyvät ongelmat. Jollei kyse taas ole tuen ilmaisusta pääehdokkaalle, ei-toivottuihin teemoihin kuuluu kaikki vaaleja koskeva: oppositiopoliitikot, virkamiesten suora kritisointi, korruptio. Samanaikaisesti kaupunginhallinnot pyrkivät ”toimiviin” ja ”ystävällisiin” suhteisiin julkisten sivustojen kanssa.⁴ Moderaattorien ja ylläpitäjien kanssa esimerkiksi pidetään työkokouksia ja mennään neuvottelupöytään, jolloin saadaan usein ainutlaatuista tietoa. Tämän seurauksena julkisista keskusteluryhmistä tulee yhä tarkempia siinä, mitä teemoja ne valitsevat ja mihin sävyyn ne niistä kertovat. Niistä tulee neutraalimpia ja ne ”poistuvat politiikasta”. Tämä itse asiassa johtaa tai voi johtaa siihen, että julkisen sivuston funktio muuttuu kansalaisten edustamisesta valtarakenteiden edustamiseksi.

Toinen julkista viestintää rajoittava tekijä piilee sivustojen epäammattimaisessa ja ruohonjuuritasoisessa toiminnassa sekä siinä, onko hyperlokaali media pitkällä aikavälillä vakaa (Tenor 2018). Haastatellut mainitsevat, että he loivat ja kehittivät projektejaan harrastuksestaan odottamatta kansansuosioita ja suuria määriä tilaajia. Tämän vuoksi näiden aloitteiden tulevaan kehityksen liittyy merkittäviä riskejä. Omistaja voi antaa tai myydä julkisen sivuston tai keskusteluryhmän toiselle henkilölle, jolla on muita tavoitteita tai joka luopuu projektista kokonaan. Tyypillisin tilanne on se, kun omistaja alkaa kaupallistaa projektia. Tämä vaikuttaa julkisen sivuston sisältöön, jolloin sivusto alkaa keskittyä ennemminkin katselukertoihin ja tykkäyksiin kuin paikallisyhteisön asioihin.

Vielä yksi rajoittava tekijä liittyy siihen, miten asukkaat saadaan paikallishallinnossa asteittain informaatio-osallistumisen pariin ja siihen, miten he voisivat ilmaista mielipiteitään asioista. Julkiset kuulemiset ja tapaamiset viranomaisten kanssa, virallisten kyselyjen valmistelu ja toteuttaminen sekä muut aktiviteetit houkuttelevat paljon vähemmän osallistujia verrattuna keskusteluryhmissä käytäviin keskusteluihin:

Kaikki siitä puhuivat, mutta kaiken kaikkiaan kovinkaan moni ihminen ei tullut keskusteluun. Keskustelua oli kolmen päivän ajan. 150 ihmisen kirjoitettiin tulevan paikan päälle. Heistä noin 20 saapui – oikeassa maailmassa jokainen heistä menee äänestämään, jotta he voisivat ilmaista konkreettisen mielipiteensä jostakin. Loput - sohvien sotajoukkoja (VKontakte, avoimen keskusteluryhmän moderaattori, pieni kaupunki).

Huolimatta siitä, että digitaalisten medioiden merkitys kansalaisten osallisuudessa paikallishallintoon kasvaa, perinteiset ”offline”-osallistumismuodot säilyttävät silti keskeisen asemansa (Firmstone & Coleman 2015; Bartoletti & Faccioli 2016). Vaikka asioista on mahdollista keskustella internetissä, on sillä, että osallistuu kasvokkain tapaamiseen tai virallisen tiedustelun kirjoittamiseen ratkaiseva merkitys.

Näiden edellä mainittujen seikkojen muodostamaan kokonaisuuteen liittyy näennäisen osallistumisen riski. Ne ovat tilanteita, joissa kaupunkikohtaiset avoimet keskusteluryhmät toisaalta todella luovat alustan kansalaisten ja viranomaisten väliselle viestinnälle, motivoivat asukkaita ja saavat heidät osallistumaan keskusteluun ja paikallisten ongelmien ratkaisemiseen sekä antavat äänen erilaisille paikallisryhmille ja -yhteisöille. Toisaalta sosiaalista mediaa voi kuitenkin tarkastella pelkästään *an sich*, omana itsenään. Tämä mahdollistaa sen, että muutoksiin voi vaikuttaa vain niillä alueilla, jotka viranomaiset hyväksyvät ja joita he tukevat. Samanaikaisesti illuusio osallistumisesta yhteiskunnalliseen keskusteluun ja mahdollisuudesta vaikuttaa paikallisiin päätöksiin vähentää suoran protestin syntyä ja tukee paikallisen vallan vakautta ja status quota.

Sosiaalisen median mahdollisuudet ja riskit paikallisessa osallistumisessa

Digitaaliset teknologiat, etenkin sosiaalisen median alustat, luovat uusia mahdollisuuksia sille, miten yhteisön sisällä ja viranomaisten kanssa viestitään. Ne myös auttavat vahvistamaan kansalaisten roolia paikallishallinnossa (Chadwick 2008). Ruohonjuuritasolla toimivasta voittoa tavoittelemattomasta ja usein amatööriäisestä hyperlokaalista mediasta ja paikallisten asukkaiden aloitteista tulee kanava ja alusta ”tiedotustoimintaan” osallistumiselle. Valtion luomien kansalaisosallistumisen muotojen ja alustojen lisäksi ruohonjuuritason aloitteilla on suuri rooli, sillä ne eivät ainoastaan tarjoa asukkaille mahdollisuutta saada tietoa ”ylhäältä”, vaan samalla he saavat osallistua agendan muodostamiseen.

Esimerkit sosiaalisen median avoimista keskusteluryhmistä havainnollistavat, miten ruohonjuuritason aloitteista voi tulla viranomaisten ja yhteiskunnan välinen kommunikaation kanava autoritaarisissa valtioissa. Keskusteluryhmät houkuttelevat asukasläheisyytensä ja helppopääsyisyytensä vuoksi monia asukkaita erilaisista sosiaalisista ryhmistä keskustelemaan paikallishallinnon kysymyksistä sekä saavat huomion kiinnittymään vähemmän näkyviin ongelmiin. Riippumattomien ammattimaisten joukkotiedotusvälineiden puuttuessa keskusteluryhmillä on symbolista valtaa: niillä on mahdollisuus levittää epätoivottua tietoa paikallisviranomaisista ja pakottaa nämä reagoimaan kyseisiin media-aloitteisiin ja olemaan vuorovaikutuksessa ryhmien kanssa. Toisaalta vallanpitäjien mukautumisstrategiat ja heidän toiveensa vetää keskusteluryhmät omalle puolelleen luovat riskejä näennäisosallistumisen syntymiselle sekä siihen, että keskusteluryhmien painopiste siirtyy paikallisyhteisöjen tukemisesta paikallisviranomaisten tukemiseen.

Artikkelin ovat kääntäneet venäjistä suomeen Helsingin yliopiston Kääntämisen ja tulkkaus-

Vitteet

- 1 Tämä artikkeli on osa tutkimusta Istorija razvitija interneta v rossijskih regionah (suom. Internetin kehityksen historia Venäjän alueilla), joka on toteutettu Moskovan talouskorkeakoulun koulutussinovaatiosäätiön rahoituksella yhteistyössä Moskovan talouskorkeakoulun opettajista ja oppilaista kootun ryhmän sekä Internetin ja yhteiskunnallisten asioiden faniklubin kanssa. Kiitän Alla Bolotovaa Kouteron kaupungin julkisen sivuston ylläpitäjän haastattelusta sekä Internetin ja yhteiskunnallisten asioiden faniklubia haastattelusta Lobnjan kaupungin julkisen sivuston edustajien kanssa. Artikkelin alkuperäinen versio on julkaistu venäjäksi Dovbysh, O. (2020), Rol giperlokalnyh media v kommunikatsii meždu vlastju i obštšestvom v rossijskih regionah – *Žurnal issledovanii sotsialnoi politiki = The Journal of Social Policy Studies*, 18(3), 475-490. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/hyperlocal-media-as-communication-channel-between/docview/2453791108/se-2?accountid=11365>. Artikkelin sai Moskovan talouskorkeakoulun myöntämän palkinnon vuoden 2021 parhaasta venäjänkielisestä mediatutkimuksen alaan kuuluvasta tieteellisestä työstä yhteiskuntatieteiden sarjassa.
- 2 Vaihtoehtoisella tarkoitoin ammattimaisen joukkoviestinnän vastakohtaa, niin toiminnan järjestämisessä kuin aiheiden kattavassa valinnassa.
- 3 Kyseisten julkisten sivustojen lähdetiedot ovat kirjoittajalla.
- 4 Muut selkeämmät hallintatavat esimerkiksi rahoituksen tai omistusoikeuden kautta eivät ole niin pitkälle levinneitä, mutta niitäkin esiintyy.

Lähteet

- Barnett S., Townend J. (2015), Plurality, Policy and the Local. – *Journalism Practice*, 9 (3): 332–349.
- Bartoletti R., Faccioli F. (2016), Public Engagement, Local Policies, and Citizens' Participation: An Italian case study of civic collaboration. – *Social Media + Society*, 2 (3): 1–11.
- Braun V., Clarke V., Weate P. (2016), Using Thematic Analysis in Sport and Exercise Research. – *Routledge Handbook of Qualitative Research in Sport and Exercise*. Eds: B. Smith, A. C. Sparkes. London: Routledge: 213–227.
- Chadwick A. (2008), Web 2.0: New Challenges for the Study of E-democracy in an Era of Informational Exuberance. – *I/S: A Journal of Law and Policy for the Information Society*, (5): 9–42.
- Davydov S. G., Logunova O. S. (2018), Soobštšestva moskovskih raionov v sotsialnyh media: kontent i jevo moderatsija. – *Monitoring obštšestvennogo mnenija: ekonomičeskije i sotsialnyje peremeny*, (1): 204–221.
- De Cindio F., Peraboni C. (2011), Building Digital Participation Hives: Toward a Local Public Sphere. – *From Social Butterfly to Engaged Citizen*. Eds: M. Foth, L. Forlano, C. Satchell, M. Gibbs. Cambridge MA: MIT Press, 93–113.

- Dergatšev V. (2019), Každyi pjatyi rossijanin poveril v svoje vlijanije na rešenija vlastei. *RBK*, <https://clck.ru/PkpdQ> (Tarkistettu 5.7.2020).
- Dergatšev V., Kuznetsova E., Istomina M. (2019), Tšetvert rossijan poterjali doverije k televideniju za desjat let. *RBK*, <https://clck.ru/PkpeZ> (Tarkistettu 5.7.2020).
- Dovbysh O. (2020), Do Digital Technologies Matter? How Hyperlocal Media is Re-Configuring the Media Landscape of a Russian Province. – *Journalism*, <https://doi.org/10.1177/1464884920941966>.
- Erzikova E., Lowrey W. (2017), Russian Regional Media: Fragmented Community, Fragmented Online Practices. – *Digital Journalism*, 5 (7): 919–937.
- Falkheimer J., Jansson A. (2006), *Geographies of Communication: The Spatial Turn in Media Studies*. Göteborg: Nordicom.
- Firmstone J., Coleman S. (2015), Public Engagement in Local Government: The Voice and Influence of Citizens in Online Communicative Spaces. – *Information, Communication & Society*, 18 (6): 680–695.
- Gunitsky S. (2015), Corrupting the Cybercommons: Social Media as a Tool of Autocratic Stability. – *Perspectives on Politics*, 13 (1): 42–54.
- Harte D., Howells R., Williams A. (2018), *Hyperlocal Journalism: The decline of local newspapers and the rise of online community news*. London: Routledge.
- Hess K., Waller L. (2016), *Local Journalism in a Digital World*. London: Palgrave MacMillan.
- Jangdal L. (2019), Local Democracy and the Media. – *Nordicom Review*, 40 (s2): 69–83.
- Lindén C. G., Hujanen J., Lehtisaari K. (2019), Hyperlocal Media in the Nordic Region. – *Nordicom Review*, 40 (s2): 3–13.
- McNair B. (2009), Journalism and Democracy. – *The Handbook of Journalism Studies*. Eds: K. Wahl-Jorgensen & T. Hanitzsch. New York: Routledge, 237–249.
- Moss G., Coleman S. (2014), Deliberative Manoeuvres in the Digital Darkness: EDemocracy Policy in the UK. – *The British Journal of Politics and International Relations*, 16 (3): 410–427.
- Nigmatullina K. R. (2018), Gibridnaja povestka novyh gorodskih media: meždu lokalnym i federalnym (na primere mediaprostranstva Sankt Peterburga). – *Znak: problemnoje pole mediabrazovanija*, 4 (30): 224–235.
- Papacharissi Z. (2010), *A Private Sphere: Democracy in a Digital Age*. Cambridge: Polity.
- Park R. E. (1967), The Natural History of the Newspaper. – *The City*. Eds: R. E. Park, E. W. Burgess & R.D. McKenzie. Chicago: University of Chicago Press, 80–98.
- Petuhov R. V. (2014), Lokalnyje soobščestva i graždanski aktivizm. – *Monitoring obščestvennogo mnenija: ekonomičeskije i sotsialnyje peremeny*, 122 (4): 60–71.
- Radcliffe D. (2015), *Where are we now? UK hyperlocal media and community journalism in 2015*. London: Nesta.
- Ratilainen S. (2018), Digital Media and Cultural Institutions in Russia: Online Magazines as Aggregates of Cultural Services. – *Cultural Studies*, 32 (5): 800–824.
- Rodgers S. (2018), Roots and Fields: Excursions Through Place, Space, and Local in Hyperlocal Media. – *Media, Culture & Society*, 40 (6): 856–874.
- Skokova J. A. (2016), Dinamika razvitija obščestvennogo dviženija nabljudatelei na vyborah: rezultaty issledovanija 2011–2016. – *Žurnal sotsiologii i sotsialnoi antropologii*, 19 (3): 65–79.
- Sokolov A., Golovin Y. (2019), Interaction of Authorities and Citizens: What Opportunities Does the Internet Provide (on the Example of the Yaroslavl Region). In: *International Conference on Digital Transformation and Global Society*. Cham: Springer: 133–151.
- Tenor C. (2018), Hyperlocal News and Media Accountability. – *Digital Journalism*, 6 (8): 1064–1077.
- Tykanova E., Khokhlova A. (2020), Grassroots Urban Protests in St. Petersburg: (Non) Participation in Decision-Making About the Futures of City Territories. – *International Journal of Politics, Culture, and Society*, (33): 181–202.
- Turovets M. (2019), Potšemu u Šiesa polutšaetsja. Kak ustroeny ekologičeskije protesty v Rossii. *Snob*. <https://snob.ru/entry/180991/> (Tarkistettu 5.7.2020).
- Zajakin A., Smagin A. (2018), Prodam svoi golos za sviščot. *Novaja Gazeta*. <https://clck.ru/Pkpc3>. (Tarkistettu 5.7.2020).

HIV/AIDS-epidemian käsittely venäläisissä sanomalehdissä

Taina Holappa

HIV/AIDS on ollut jo lähes 40 vuotta globaalisti tiedostettu ja tunnustettu terveydellinen ja sosiaalinen ongelma. Kuluneiden vuosikymmenien aikana on luotu useita merkittäviä kansainvälisiä foorumeita ja strategioita, joiden avulla on pyritty löytämään keinoja vastaamaan epidemian asettamiin haasteisiin. Tämän kehityksen myötä aihe on saanut myös tarpeellista ja tärkeää näkyvyyttä ja siitä on käyty yhä enemmän säännöllisesti julkista keskustelua. Haaste on kuitenkin yhä ajankohtainen. Erityisen ajankohtainen HIV- ja AIDS-tematiikka on Venäjällä, jossa viime vuosina uusien HIV-tartuntojen lukumäärä on edelleen kasvanut vastoin yleistä globaalia kehityssuuntausta.

Yhteiskunnallisilla instituutioilla kuten medialla on merkittävä rooli siinä, minkälaiset julkiset diskurssit eli merkityksellistämisen tavat saavat tilaa ja miten erilaisia yhteiskunnallisia ilmiöitä määritellään yhteiskunnassa. Tämä kielenkäyttöön ja siihen liittyvän vallan suhde vaikuttaa siihen, minkälaista tietoa yhteiskunnan jäsenillä on eri ilmiöistä sekä siihen, miten niihin suhtaudutaan ja reagoidaan. Siten julkiset diskurssit heijastavat yhteiskuntaa ja siinä tapahtuvia muutoksia, mutta myös muokkaavat yhteiskunnan käytänteitä.

Tässä esseessä käsittelen sitä, miten venäläisten sanomalehtien teksteissä representoidaan eli tuodaan esille HIV/AIDS-epidemiaa sosiaalisena ongelmana Venäjällä. Kirjoitus perustuu pro gradu -tutkielmaani, jossa tutkin sitä, miten venäläisissä sanomalehdissä aikajaksoilla 1998–2001 ja 2016–2019 puhutaan HIV:stä ja AIDSista ja ketkä julkiseen keskusteluun osallistuvat. Tutkin myös, miten ongelman julkinen määrittely muotoutuu. Lisäksi tarkastelin retorisia keinoja, joita argumentoijat käyttävät ja erityisesti sitä, miten näkökantoja perustellaan ja pyritään esittämään uskottavaksi. Lopuksi vertailin valittuja ajanjaksoja ja tutkin, onko niiden diskursseissa ja retoristen keinojen käytössä havaittavissa muutoksia. Esseen

alussa tarkastelen ensin lyhyesti HIV-epidemian kehitystä Venäjällä, erilaisten riskitekijöiden merkitystä epidemian kehittymiseen sekä Venäjän valtion HIV-politiikan kehitysvaiheita. Sen jälkeen esittelen työni keskeisimmät tulokset keskittyen ensisijaisesti tutkimusaineistossa ilmeneviin diskursseihin ja niissä heijastuvaan sosiaalisten ongelmien määrittelyprosessiin.

HIV/AIDS-epidemia Venäjällä

Epidemiat eivät synny sattumanvaraisesti, vaan ne kehittyvät erimuotoisina ja -tasoisina riippuen siitä edistävätkö vai vaikeuttavatko ympäristön olosuhteet niiden kehittymistä. Vielä 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa HIV/AIDS-tartuntojen levinneisyys Venäjällä oli Neuvostoliiton aikaisen kansainvälisen eristäytyneisyyden ansiosta alhainen. Kun ensimmäinen virallinen HIV-tartunta todettiin Neuvostoliitossa vuonna 1987, muualla maailmassa elettiin jo keskellä todellista HIV-epidemiaa. Tartuntojen määrä pysyi Venäjällä hyvin alhaisena aina vuoteen 1995 asti, jolloin virallisesti rekisteröityjä tapauksia oli 1000.

Viimeisten reilun 20 vuoden aikana tilanne on kuitenkin muuttunut dramaattisesti. 1990-luvun puolivälistä alkaen HIV on levinnyt nopeasti erityisesti suonensisäisiä huumeita käyttävien keskuudessa. Vuosien 1996–2001 aikana 94 % HIV-tartunnan saaneista oli huumeidenkäyttäjiä, jotka olivat saaneet tartunnan jaettujen pistovälineiden kautta. Selkeä nousupiikki HIV:in esiintyvyydessä ilmaantui vuosina 2000–2001, jolloin lähes 150 000 uutta henkilöä todettiin HIV-positiiviseksi. Muutaman seuraavan vuoden ajan uusien tartuntojen esiintyvyys laski hieman, ennen kuin se alkoi jälleen vuonna 2005 voimakkaasti kasvaa. Uusien vuosittaisten HIV-tartuntojen määrä Venäjällä on jatkanut kasvuaan ja vuoden 2016 lopussa virallisesti rekisteröityjen tartuntojen määrä ylitti miljoonan rajapyykin. Asiantuntijoiden mukaan tartuntojen hidas, mutta säännöllinen kasvu on signaali siitä, että tartuntariskin todennäköisyys on siirtynyt erillisistä riskiryhmistä (huumeidenkäyttäjät, vangit, seksityöntekijät, katulapset, miestenvälistä seksiä harrastavat miehet, maahanmuuttajataustaiset työläiset) muun väestön keskuuteen. Tätä näkemystä tukevat tilastot, jotka osoittavat, että tartunnat heteroseksin välityksellä ovat selvästi lisääntyneet.

Vuoden 2019 lopussa virallisesti rekisteröityjen HIV-tartuntojen määrä Venäjällä oli noin 1,4 miljoonaa ja saman vuoden aikana rekisteröitiin 97 176 uutta tartuntaa. Useat asiantuntijatahot ovat kuitenkin sitä mieltä, että tilastolliset luvut eivät kerro koko tilanteen vakavuutta – epävirallisten arvioiden mukaan todellinen tartunnan saaneiden lukumäärä liikkuu 1,5 ja 3 miljoonan välillä.

Epidemian lähtökohdat ja vaikutukset linkittyvät pohjimmiltaan toisiinsa. Olosuhteet, jotka edistävät viruksen leviämistä kuten köyhyys, sosiaalinen eriarvoisuus ja syrjäytyminen, usein myös heikentävät yhteiskunnan kykyä vastata epidemiaan ja minimoida sen vaikutuksia. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjä koki pitkittyneen taloudellisen kriisin, johon liittyvillä dramaattisilla sosioekonomisilla muutoksilla oli perustavanlaatuinen vaikutus sekä väestön yleiseen terveydentilaan että tartuntatautiin leviämiseen. Lisäksi yhteiskunnallinen kriisi loi suotuisat edellytykset laittoman huumeliikenteen kasvulle, joka on vaikuttanut huumeidenkäytön rajuun kasvuun ja HIV-epidemian keskittymiseen tietyille alueille Venäjällä.

Asiantuntijoiden mukaan monien vastahakoisuus keskustella avoimesti HIV:stä ja AIDSista liittyy läheisesti siihen, että epidemia linkittyy useaan arkaluonteiseen osa-alueeseen kuten seksuaalisuus, huumeidenkäyttö, sukupuolten epätasa-arvoisuus ja kaupallinen seksi. Tämä vaikuttaa merkittävästi siihen, että HIV/AIDS-teemaan kohdistuu erittäin vahva sosiaalinen stigma, johon taas sisältyy monimuotoinen sosiaalinen syrjintä. Vaikka Venäjän yhteiskunta

on kokenut muutoksia viime vuosikymmeninä, stereotyyppiset harhakäsitykset HIV:stä ja sen tartuntatavoista elävät yhä vahvoina. Tähän vaikuttaa olennaisesti se, että oikeaa ja johdonmukaista tietoa ei ole riittävästi saatavilla. Väärinkäsityksiä ja epäluuloa ylläpitää myös AIDS-dissidentti -ideologia, jonka edustajat kiistävät HIV/AIDS-epidemian olemassaolon ja vastustavat mm. siihen liittyvää lääketieteellistä hoitoa.

Edellä mainitut riskitekijät eivät yksistään selitä sitä, miksi HIV/AIDS-tilanne Venäjällä on saavuttanut epidemian mittasuhteet ja kehittynyt kriisiksi, jolla on vakavia vaikutuksia maan kehitykseen. Olennainen merkitys on myös epidemian sosiaalisella kontekstilla eli sillä, miten Venäjän yhteiskunta on suhtautunut ja reagoinut HIV/AIDS-kysymykseen. HIV-politiikan kehityksessä Venäjällä on ollut erilaisia vaiheita. Ensimmäisten kahden vuosikymmenen (1987–2005) aikana hallinnon reagointi epidemiaan oli hidasta ja sitä luonnehti yksiuotteinen keskittyminen kontrolliin ja seurantaan ennaltaehkäisyyn sijaan. Vuonna 2006 epidemia sai ensimmäistä kertaa korkeimman johdon julkisen huomion, jonka ansiosta valtion tukemien sosiaali- ja terveysprojektien määrä lisääntyi seuraavina vuosina selkeästi. Julkisen retoriikan lupausten käytäntöön toimeenpanossa oli kuitenkin jatkuvia ongelmia ja 2000-luvun taluskriisin myötä sosiaali- ja terveysohjelmien rahoitus muuttui vielä tiukemmaksi. Vuodesta 2010 alkanut konservatiivisen ideologian vahvistuminen on vaikuttanut HIV-teeman ympärillä käytävään julkiseen keskusteluun. Tämä tarkoittaa sitä, että HIV/AIDS-politiikka realisoituu jatkuvana mielipidesotana, jossa eri yhteiskunnalliset toimijat kiistelevät keskenään siitä, miten suhtautua ja reagoida epidemiaan.

Uhkaskenaarioista toimenpiteisiin

Tutkimuksessani analysoin retorisen diskurssianalyysin avulla HIV/AIDS-epidemiaan liittyvää keskustelua ja sitä, miten epidemiaa määritellään ilmiönä. Sosiaalisen konstruktionismin lähtökohdan mukaan sosiaaliset ongelmat ovat ajatusrakennelmia, jotka määrittävät yhteiskunnallisen keskustelun ja toiminnan kautta. Ennen kaikkea ne kuvastavat yhteiskunnallista vaatimusten esittämistä. Työssäni peilasin diskursseja Bestin (2008) sosiaalisten ongelmien määrittelyprosessimalliin, joka sisältää kuusi vaihetta: vaatimusten esittäminen, medianäkyvyys, yleisön reaktio, politiikanteko, sosiaalityö sekä politiikan lopputulokset. Koska tavoitteena oli selvittää julkisuudessa esiin tuotavaa yleistä yhteiskunnallista näkökulmaa ja ajattelutapaa epidemian käsittelyssä, aineistoksi valikoituivat valtakunnalliset, suurelta osin valtion omistamat yleissanomalehdet *Parlamentskaja gazeta*, *Komsomolskaja pravda*, *Rossijskaja gazeta* ja *Sovetskaja Rossija*. Painetun sanomalehden valintaa puolsi kriteeri, että viestinnän muoto eri ajanjaksoilla olisi mahdollisimman samankaltainen. Tämän takia 2000-luvulla lisääntyneet internet-julkaisut jätettiin tarkastelun ulkopuolelle.

Aineiston teksteistä määrittelin neljä erilaista diskurssia, joissa kussakin painottuu tietynlainen näkökulma HIV/AIDS-teemaan: uhkadiskurssi, syyllisyysdiskurssi, vastuudiskurssi ja ratkaisudiskurssi. Analyysiin sisältyvissä tekstiotteissa eri diskurssien esiintyminen molemmilla tutkimistani ajanjaksoista on varsin tasapuolista, mutta joitain eroavaisuuksia niiden jakautumisessa voi havaita. Selkein ero näkyy uhkadiskurssin kohdalla – tämä näyttää hieman vahvistuneen jälkimmäisellä ajanjaksolla (2016–2019).

Uhkadiskurssia hallitsee argumentaatio, joka korostaa HIV/AIDS-epidemian synkkää ja pelottavaa luonnetta ja sitä, että ongelmallisuus määritellään ennen kaikkea huumeisiin ja huumeidenkäyttöön liittyen. Ominaista tälle diskurssille on erilaisten riskien ja vaarojen kuvaus sekä varoitukset tilanteen pahenemisesta, jopa potentiaalisesta yhteiskunnallisesta

katastrofista. Argumenteissa nousee esiin myös ihmisryhmät, joita pidetään ensisijaisina epidemiasta kärsivinä uhreina. Tällaisiksi tyypillisiksi HIV/AIDS-tartunnan riskiryhmiksi määritellään mm. piikkihuumeita käyttävät, seksityötä tekevät, seksuaaliseen vähemmistöön kuuluvat sekä vangit. Näiden lisäksi useammassa argumentissa kuuluu vahva huoli lapsista ja nuorista, erityisesti orvoista sekä naisista.

Päinvastainen kehitys näkyy sekä syyllisyys- että vastuudiskurssin kohdalla, vaikka määrällinen muutos ei olekaan niin selkeä kuin uhkadiskurssin kohdalla. Vaikka nämä kaksi teemaa – syyllisyys ja vastuu – kietoutuvat varsin vahvasti ja monisärmäisesti toisiinsa, tarkastelin niitä erillisinä diskursseina.

Syyllisyysdiskurssissa huomio kohdistuu siihen, kuka tai ketkä ovat syyllisiä tilanteeseen ja tämä epämieluisa rooli osoitetaan pääsääntöisesti neljälle eri taholle: riskikäyttäytyjät (piikkihuumeidenkäyttäjät, seksityöntekijät, seksuaaliseen vähemmistöön kuuluvat), ulkomaalaiset, huumerikolliset sekä kotimaiset viranomaiset. Yksien ja samojen ihmisten uhrius ja syyllisyys voivat vaihdella ongelmien argumentoinnissa, kun heihin liittyvät kategorisoinnit muuttuvat. Tällainen ilmiö tulee hyvin esiin aineistossani, kun aiemmin mainittuihin riskiryhmiin kuuluvien rooli vaihtuu uhrista syylliseen. Syyllisten osoittamisen ohella argumentointi kohdistuu tässä diskurssissa siihen, millä tavoin uhkaavan tilanteen syntyminen ja jatkumista on edistetty. Niissä kuvataan tyypillisesti prosesseja, joiden vaikutuksesta HIV/AIDS-tilanne on muuttunut pienimuotoisesta ja hallitusta laaja-alaiseksi ja hallitsemattomaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että argumenteissa tuodaan samalla esiin ilmiöön liittyviä seurauksia.

Vastuudiskurssissa puolestaan määritellään tahoja, jotka nähdään vastuullisiksi tilanteen parantamiseksi tai heikentämiseksi. Diskurssin argumentaatioissa erilaisten instituutioiden rooli ja asema korostuu vahvasti. Tämä näkyy siinä, että puheissa on usein politiikkaan ja talouselämään liittyviä elementtejä, joihin sisältyy kriittistä keskustelua lainsäädännöstä, valtion vastuusta ja valmiudesta huolehtia kansalaisten hyvinvoinnista ja turvallisuudesta sekä odotuksista ongelman ratkaisuun. Valtion ohella argumenteissa näkyy myös muiden yhteiskunnallisten toimijoiden kuten kansalaisjärjestöjen ja kirkon rooli.

Neljättä, *ratkaisudiskurssia* esiintyy yhtä paljon molempien aikajaksojen aikana. Kuten syyllisyys- ja vastuudiskurssissa, myös ratkaisudiskurssissa painottuu instituutioiden rooli ja argumenteissa on vahvasti poliittinen tai taloudellinen näkökulma mukana. Toimijoilta odotetaan konkreettisia ja selkeästi määriteltyjä käytännön toimia tilanteen parantamiseksi eli uhkan vähentämiseksi. Tämä tarkoittaa useimmiten sekä lainsäädännöllistä vaikuttamista että taloudellisten resurssien jakamista ja kohdentamista. Näin ollen ongelman ratkaisijan rooliin ja tarvittavien toimien toimeenpanijaksi osoitetaan varsin selkeästi ja usein valtio.

Diskursseja argumentoidaan molemmilla ajanjaksoilla hyvin samankaltaisin teemoin. Tällaisia teemoja ovat HIV-epidemian generalisoituminen ja Venäjää uhkaava demografinen kriisi – nämä ilmenevät selkeimmin uhka- ja syyllisyysdiskursseissa. Argumenteissa tuodaan esiin huoli kansalaisten terveydentilasta yleisesti ja erityisesti epidemian vaikutuksesta lasten, nuorten ja naisten hyvinvointiin sekä työikäisten suhteelliseen määrään väestöstä. Ääritapauksessa nostetaan esiin myös kysymys kansallisesta turvallisuudesta.

Kolmas vahvasti toistuva tematiikka ajanjaksosta riippumatta on vastakkainasettelu Venäjän ja länsimaiden välillä. Selkeimmin tämä näkyy vastuu- ja ratkaisudiskurssien argumentoinneissa, mutta jonkun verran myös syyllisyys- ja uhkadiskursseissa. Erityisen johdonmukaisesti vastakkainasettelun argumentaatiot liittyvät politiikanteon lähtökohtiin ja niiden pohjalta määriteltyjen tarpeelliseksi nähtyjen toimenpiteiden käytäntöpanoon. Tämä tarkoittaa sitä, että venäläisten viranomaistahojen argumentaatioissa vedotaan pääsään-

töisesti konservatiiviseen ideologiaan, joka painottaa perinteisiä, patriarkaalisia perhearvoja ja päihdepolitiikassa kontrollia, joka on vahvasti kuntoutus- tai rangaistuspainotteinen. Vastapoolina esiintyy länsimaista ideologista lähestymistapaa edustavat argumentit, joissa painotetaan universaaleja ihmisoikeuksia ja haittoja vähentävää otetta päihdepolitiikassa tai seksuaalikasvatuksessa, joka ei perustu yksilön kontrollointiin tai pakottamiseen. Tällaista argumentaatiota edustavat ensisijaisesti Venäjällä toimivat ammattiryhmät ja järjestöt tai länsimaisten tahojen edustajat.

Diskurssien suhteesta kuusivaiheiseen sosiaalisen ongelman määrittelyprosessimalliin tein seuraavanlaisia havaintoja. Mallin ensimmäisessä vaiheessa (*vaatimusten esittäminen*) näkyvät tyypillisimmin erilaiset uhkakuvaukset, joita pyritään legitimoimaan osoittamalla huolen ja riskien laajuus ja vakavuus. Uhka- ja syyllisyysdiskurssit osuvat selkeimmin tähän prosessin alkuvaiheeseen. Niissä tulee esiin varsin selkeästi edellä mainittuja tyypillisiä elementtejä, kuten erilaiset uhkaskenaarit, ongelman jatkuva paheneminen ja haittojen laajentuminen koko väestöön. Huolen esiin nostamisessa toimii yleensä tietynlaisia tyypillisiä tahoja – kansalaisaktivisteja ja erilaisia asiantuntijoita. Myös tämä näkyy omassa aineistossani hyvin, ja erityisen selkeästi tulee esiin asiantuntijoiden rooli.

Prosessin toisessa vaiheessa (*medianäkyvyys*) keskeinen elementti on luonnollisesti median kiinnostuksen herättäminen. Samalla kun median edustajat kiinnostuvat jostain asiasta, ne joutuvat miettimään, millä tavoin osallistua ilmiöiden käsittelyyn. Median edustajien tiedon muokkaajan rooli näkyy mm. siinä, miten ne tuovat eri näkemykset esiin: kenen mielipidettä kysytään tai kenelle annetaan puheenvuoro tai millä tavoin nämä tehdään (suora haastattelu, kommenttien lainaus tai referointi, tekstien tyyli jne.). Ensimmäisen vaiheen yhteydessä mainitut tyypilliset toimijat linkittyvät vahvasti myös tähän vaiheeseen. Kaikissa diskursseissa molemmilla ajanjaksoilla hallitsevat hyvin selkeästi erilaiset asiantuntijat tai instituutiot. Tähän sisältyy myös se, että tiettyjen samojen tahojen näkemykset toistuvat säännöllisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että HIV/AIDS-teeman ympärillä käytävään keskusteluun osallistuvat varsin rajalliset, mutta vakiintuneet auktoriteetit, joille tiedon omistajuus on keskittynyt ja siten niiden rooli ilmiön määrittelyssä ei ole vain keskeinen, mutta ennen kaikkea pysyvä. Asiantuntijoihin verrattuna tavallisen kansalaisen eli ns. ei-asiantuntijan argumentteja aineistossa esiintyy hyvin vähän. Kaikissa esiin tulleissa käsiteltiin kahta teemaa – joko HIV-dissidentti-ilmiötä tai stigmaa liittyen HIV:hen ja/tai huumeiden käyttöön.

Toinen havainto medianäkyvyydestä liittyy tilanteeseen, missä keskustelua ongelmasta ryhdytään tuomaan esiin useammalla eri areenalla. Aineistonhaun aikana HIV-teeman käsittelyä tuli vastaan lääketieteen julkaisuissa huomattavasti aikaisemmin kuin yleislehtien areenoilla. 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa teeman käsittely alkoi vähitellen näkyä myös yleislehdissä.

Diskurssien yhteys prosessimallin jatkovaiheisiin (3–6) näkyy seuraavanlaisesti. Erityisesti vastuu- ja ratkaisudiskurssien sisällöissä esiintyy vaiheille neljä ja kuusi tyypillisiä ominaisuuksia, joissa *politiikan teko* ja *politiikan lopputulokset* ovat argumentaation keskiössä. Vastuudiskurssissa tuodaan selkeimmin esiin näkemyksiä poliittisten päätösten tekoon liittyvistä vastuutahoista, mutta myös tuloksista, joita päätösten teolla on tuotettu. Argumenteissa kuuluu usein kritiikki ja tyytymättömyys tehtyjen päätösten seurauksiin ja vaikutuksiin. Nämä taas ovat synnyttäneet argumentaatiota uusista vaatimuksista. Ratkaisudiskurssissa painottuvat erityisesti vaatimukset ja näkemykset siitä, millaista politiikkaa pitäisi HIV-epidemian taltuttamiseksi toteuttaa. Toisin sanoen millaisiin ideologisiin lähtökohtiin käytännön toimenpiteiden pitäisi perustua ja mitä niiden toteuttamiseksi vaaditaan.

Vaihe viisi (*sosiaalityö*) ja siihen sisältyvä politiikan soveltaminen käytännön työn menetelmiksi tulee esiin aineistossa varsin vähän. Tämä liittyy mielestäni siihen, että tässä vaiheessa ongelman käsittely painottuu käytännön, ei diskurssien tasolle. Toisaalta sosiaalityöstä kertyneet kokemukset ja näkemykset heijastuvat vastuu- ja ratkaisudiskurssien argumentaatioiden kautta – näin myös sosiaalityön areenoilla toimivat tuottavat pohjaa uusille vaatimuksille. Koko kuusivaiheisen prosessimallin kolmas vaihe on selkeä poikkeus – diskursseissa ei tule lainkaan esiin suuren *yleisön reaktioita* HIV-aiheen käsittelystä tai sitä, millaisia näkemyksiä suurella yleisöllä HIV-epidemiasta yleisesti ottaen mahdollisesti on.

Yhteenvetona voi sanoa, että median toiminta on olennainen osa määrittelyprosessin kutakin vaihetta ja tämän ansiosta eri vaiheiden sisältö näkyy julkisessa keskustelussa. Lisäksi edellä esitellyt havainnot osoittavat yhteyden määrittelyprosessin syklisyyteen ja jatkuvuuteen, jossa sosiaalisen ongelman määrittelyn perustelujen ja oikeutusten painotukset vaihtelevat ajan kuluessa ja saavat eri aikoina erilaista painoarvoa. Samalla nähdään, miten tietyt ilmiöt voivat pysyä osana yhteiskuntaa vuosikymmenien ajan. Tämän perusteella HIV/AIDS-epidemian sosiaalinen määrittely aineistossani vastaa hyvin tyypillisen ongelmanmäärittelyprosessin ominaisuuksia.

Kahdenlaisia kehityssuuntia

HIV/AIDS-epidemian vastaisen taistelun näkökulmasta aineistossa näkyy sekä positiivisia että negatiivisia signaaleja. Positiivista kehityssuuntaa edustavat argumentoinnit, joissa tuodaan esiin pyrkimys lainsäädäntömuutoksiin, joilla voidaan vaikuttaa HIV-dissidenttien toimintaan sekä argumentit, joissa mainitaan helpommin saavutettavan ja anonyymien HIV-testauksen laajentumisesta koko väestön pariin. Vastakkaista kehityssuuntaa näkyy argumenteissa, joissa tuodaan esiin jatkuva puute sosiaalisen tuen ja lääketieteellisen hoidon resursseista sekä niissä, joissa HIV:hen liittyvää stigmaa ylläpidetään tai lisätään syyllistämisen tai moralisoinnin kautta. Näkemykseni mukaan positiivisten esimerkkien taustalla on erityisesti huoli demografisesta kriisistä ja ne tuntuvat linkittyvän enemmän ns. riskiryhmiin kuulumattoman väestön hyvinvointiin. Lisäksi ne molemmat lukeutuvat ennaltaehkäisevän toiminnan piiriin. Tämä ei itsessään ole lainkaan huono asia, mutta negatiivinen kehityssuunta näyttää toteutuvan erityisesti sellaisilla osa-alueilla, jotka koskettavat jo HIV-tartunnan saaneita kansalaisia. Toisin sanoen vaikuttaa siltä, että HIV:hen liittyvä stigma heijastuu – ja toistuu – myös tässä.

Vaikka aineistossa on mukana esimerkkejä myös siviilihenkilöiden puheenvuoroista, niiden esiintyvyys on hyvin marginaalinen. Lisäksi nämä ei-asiantuntijoiden äänet vaikuttavat toimivan ensisijaisesti välikappaleena ja retorisenä keinona asiantuntijan argumentin vahvistamisessa. Tästä huolimatta tämän voi silti nähdä yhtenä positiivisena signaalina ja yrityksenä tuottaa monimuotoisempaa näkemysten karttaa julkiseen keskusteluun hallitsevan asiantuntijuus-viranomaispuheen ohelle.

Retoristen keinojen käytössä erot aikajaksojen välillä ovat yleisesti ottaen pienimuotoisia. Toisaalta, koska tunteisiin vetoavalla argumentaatiolla voidaan tehokkaasti vaikuttaa yleisön rationaaliseen arviointikykyyn, tällaisten keinojen, kuten kategorisointi ja ironia, harvempi esiintyminen jälkimmäisellä ajanjaksolla näyttää positiivisena muutoskehityksenä. Lisäksi järkeen vetoavien retoristen keinojen käytössä viittaukset auktoriteetteihin sekä asiantuntijalähteiden selkeämpi ja tarkempi esittäminen ovat lisääntyneet saman ajanjakson teksteissä. Samalla myös epämääräisten lähdeviittausten määrä on vähentynyt. Näiden havaintojen perusteella HIV/AIDS-keskustelun argumentointi vaikuttaa muuttuneen 2010-luvulla ainakin

jossain määrin neutraalimmaksi ja objektiivisemmaksi kuin mitä se on 90-luvun lopussa ollut.

Median rooliin liittyen HIV/AIDS-teeman käsittelyn siirtymä erityislehdistä yleislehtiin on myös positiivinen kehitys. Sen sijaan medianäkyvyyden taso suhteessa HIV-tilastoihin ja niiden viittaamaan tilanteen vakavuuteen herätti kysymyksiä. Aineiston ensimmäiselle aikajaksolle osuu vuosina 2000–2001 uusien tartuntojen voimakas piikki, toiselle ajanjaksolle vuoden 2016 aikana miljoonan tartunnan saaneiden määrän ylitys. Tämän perusteella ainakin aikajaksolla 1998–2001 edellä mainittu epäsuhtaisuus vaikuttaa huomattavalta.

Selkeimpänä yleishavaintona tutkimuksessani nousee esiin se, että molemmilla aikajaksoilla sama, varsin korostunut ideologioiden välinen kilpailu Venäjän ja länsimaiden välillä toistuu, vaikka ajanjaksojen välillä on kulunut 15–20 vuotta. Aineistossani on myös varsin runsaasti yhtäläisyyksiä aiempien tutkimusten havaintoihin HIV/AIDS-keskusteluun liittyvistä teemoista sekä siihen, että median vaikutusmahdollisuudet ovat vahvasti sidoksissa yhteiskunnalliseen ilmapiiriin. Kiristynyt ilmapiiri Venäjän ja läntisen maailman suhteissa on edesauttanut konservatiivisten arvojen vahvistumista ja oman kansallisvaltion erityisyyden korostamista ja tällöin vastakkainasettelut tulevat usein esiin myös yhteiskunnan sisällä. Tällä on erilaisia vaikutuksia eri osa-alueilla, esimerkiksi siten, että julkista keskustelua hallitseva kaksijakoisuus tuottaa kansalaisille ristiriitaista tietoa HIV:stä. Tämä taas asettaa omat haasteensa tehokkaalle HIV-epidemian vastaiselle työlle. Näkemykseni onkin se, että tarve moniääniseen ja johdonmukaiseen julkiseen keskusteluun epidemiaan liittyvien haittojen vähentämiseksi on Venäjällä edelleen hyvin ajankohtainen.

Kiitän lämpimästi professori Johanna Viimarantaa opinnäytteeni ohjauksesta sekä avusta tämän esseen kirjoittamisessa.

Lähteet

- Best, Joel (2008), *Social Problems*. New York: W.W. Norton.
- Bogomjakova, Jelena.S. (2015), Sotsialnie problemy kak diskurs: proizvodstvo novyh form neravenstva. – *Vestnik SPBGU*, 4(12), 112–118.
- Borodkina, Olga.I. (2008), Sotsialnyi kontekst epidemii VITŠ/SPIDa v Rossii. – *Žurnal Issledovanij Sotsialnoi Politiki*, 6(2), 151–176.
- Fairclough, Norman (2002) [1997], *Miten media puhuu*. Suom. Blom, V & Hazard, K. Tampere: Vastapaino. [Original: Media discourse. London: Arnold, 1995.]
- FTSSPID (2020), VITŠ-INFEKTSIJA. Informatsionnyi bjulleten, 45. Federalnyi nautšno-metoditšeski tsentr po profilaktike i borbe so SPIDom. <http://www.hivruusia.info/wp-content/uploads/2020/12/Byulleten-45-VICH-infektsiya-2019-g..pdf> (Tarkistettu 19.1.2021.)
- Holappa, Taina (2020), *Diskursy o VITŠ/SPIDe v rossijskih gazetah – Ritoritšeski diskurs-analiz tekstov gazet za 1998–2001 i 2016–2019 g.* Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202011264614>
- Jasavejev, Iskendor.G. (2006), SMI i situatsija s VITŠ/SPIDom v Rossii. – *Sotsiologitšeskie Issledovanie*, 12(2006), 89–94.
- Jelsukova, N.A., Kuptšinova, T.V., Rjabaja, G.S. (2010), Konstruirovanie sotsialnoi problem v petšatnyh SMI. – *Sotsiologija*, 1(2010), 119–125.
- Pape, Ulla (2014), *The Politics of HIV/AIDS in Russia*. NY: Routledge.
- Zvonoski, Vladimir B. (2008), VITŠ i stigma. – *Žurnal Issledovanij Sotsialnoi Politiki*, 6(4), 505–521.

Ukrainan kieli politiikan välineenä

Ukrainan kieli on ollut merkittävässä asemassa Ukrainan kamppailussa oman suvereniteettinsa puolesta Venäjän vaikutusvaltaa vastaan. Ukrainalaisen identiteetin kannalta se on ymmärrettävää, sillä ukrainan kieli on kulkenut samaa matkaa itsenäisen valtiollisuuden kanssa vasta vuodesta 1991, eikä itsenäisyyden ensimmäisten 23 vuoden aikana kehitys ollut kovin tasaista. Ukrainan edellisen presidentin Petro Porošenkon aikana säädettiin ukrainan asemaa kohentanut kielilaki, mutta hänen *asevoimat, kieli, usko* -politiikkansa ei puhutellut kansaa laajasti. Nykyinen presidentti Volodymyr Zelenskyi on lähestynyt kielikysymystä pehmeämmin tinkimättä kuitenkaan ukrainan asemasta. Pääosin venäjänkielisestä Kryvyi Rihistä kotoisin oleva presidentti esiintyy luontevasti ja poikkeuksetta ukrainaksi, vaikka se ei ole hänen äidinkieltään. Presidentti Zelenskyi on jatkanut Ukrainan integroitumista länsiyhteisöön ja politiikkaa, joka määrittelee Venäjän vihamieliseksi valtioksi.

Kielilain lisäksi Ukrainassa on ollut käynnissä erilaisia kampanjoita ukrainan kielen edistämiseksi. Esimerkiksi ulkoministeriön *KyivNotKiev*-kampanja on vaikuttanut maan pääkaupungin translitterointiin englanninkielisessä kielenkäytössä. Kampanjan ansioksi voidaan lukea se, että ukrainan kieleen perustuva muotoilu *Kyiv* on saanut maailmalla jalansijaa venäjän kieleen perustuvalla muotoilulla *Kiev*. Facebookissa ylläpidetään listaa ukrainalaiseen muotoiluun siirtyneistä kansainvälisistä organisaatioista, mediataloista ja lentokentistä. Suomen kielessä venäjään perustuvaan *Kiev*-muotoiluunkin aika ajoin vielä törmää. Ainakin herkullinen Kiovan kana -ateria ansaitsisi useammin suomen kieleen vakiintuneen muotoilun, vaikka reseptin kerrotaankin olevan lähtöisin Venäjältä.

Omat kokemukseni Ukrainasta kertovat kielikysymyksen olevan laajasti ottaen kansalaisten arkihuolissa varsin toissijainen ongelma. Näkemystä tukee vuonna 2020 toteutettu Ilko Kutšeriv -säätöön mielipidetiedustelu, jonka mukaan lähes 80 prosentille kansasta kielikysymys ei ole tärkeimpien asioiden joukossa. Venäjän laittomasti itseensä liittämä Krim ja väliaikaisesti miehitetty osa Itä-Ukrainasta ovat olleet venäläistämisen kourissa. Niitä ei voida tarkastella samalla mittatikulla, eivätkä ne ole sisältyneet mielipidetiedusteluihin. Pääosa kansasta on sujuvan kaksikielistä ja kielenkäyttö mukautuu tilanteen mukaan. Kiovan katukuvassa pääkieli on kiistatta venäjä, mutta hallinnolliset ja valtiolliset yhteydet hoituvat poikkeuksetta ukrainaksi. Ukrainalaiset virkamiehet esiintyvät aina ukrainaksi, mutta keskenään saattavat käydä sisäiset keskustelunsa venäjäksi. Ukrainalais- tai venäläismielisyys ei vaikuta olevan sidottu kielenkäyttöön, vaikka sympatiaa suuntaan tai toiseen kielivalinnalla voidaan toki osoittaa. Ukrainan länsiosissa venäjää kuulee harvakseltaan, mutta on syytä huomioida niiden olleen venäjän kielen vaikutuksen alaisena muuta Ukrainaa huomattavasti lyhyemmän ajan, toisesta maailmansodasta Ukrainan itsenäistymiseen asti. Itäosissa

Ukrainan hallitsemilla alueilla ja Mustanmeren rannikolla venäjän kieli on hallitseva, mutta sekään ei tarkoita kansan olevan erityisen venäläismielistä. Venäjä on hallitseva kieli myös kaupungeissa maaseutuun verrattuna.

Kielikysymyksessä kansalaisten kannalta haasteellisin osa-alue on todennäköisesti koulujen opetuskielten määrittely. Kielilain ohella sitä määrittelee vuonna 2017 säädetty opetuslaki. Koulunkäynti muulla kuin omalla äidinkielellä voi olla vaikeaa. Viimeisin peruskoulujen opetuskieliä koskeva tilasto kertoo Ukrainan kouluissa 3,6 prosentissa olevan virallisesti opetuskielenä venäjä. Todennäköisesti luku on suurempi. Vaikka lain mukaan opetuskielenä tulisi olla ukraina, venäjänkielillä alueilla monet opettajat ovat jatkaneet venäjänkielistä opetustaan, mutta tämän todentaminen on vaikeaa. Yliopistoissa opetuskielenä on aina ukraina, mutta omien havaintojeni mukaan ainakin Kiovassa opiskelijat saattavat käytäväkeskusteluissa käyttää ongelmitta venäjää. Laki ei toteudu täysimääräisesti myöskään palvelualoilla, joilla palvelun tulisi alkaa aina ukrainaksi, mutta tilanteessa voidaan siirtyä muuhun kieleen, mikäli molemmat osapuolet sitä osaavat. Vain harvat ravintolat Kiovassa ovat valinneet tavan palvella ensisijaisesti ukrainaksi ja niidenkin kieli vaihtuu tarvittaessa nopeasti lennossa.

Ukrainalaisilla TV-kanavilla ukrainan kieli on selkeässä valta-asemassa venäjään nähden. Alkuvuonna näkyvyyttä sai Ukrainan päätös sulkea kolme venäläismielisen oligarkin hallinnassa olevaa tv-kanavaa, koska ne toistivat Venäjän propagandaa. Huomioitavaa tapauksessa on, että kanavat olivat ukrainankielisiä. Käytetyn kielen valinta TV-ohjelmien tuotannossa vaikuttaa vapaalta. Keskusteluohjelmissa haastateltava ja haastattelija saattavat puhua eri kieltä sen mukaan kumpi kieli on kullekin luontevampaa, eikä tilanne näyntyä ongelmaksi kenellekään. Ukrainan kenties suosituimman poliittisen keskusteluohjelman liettualaistaustainen isäntä Savik Šuster johtaa keskustelua venäjäksi. Internetissä suosituimpien uutisvustojen artikkelit julkaistaan monesti sekä ukrainaksi että venäjäksi.

Ukrainan kielen käyttö vaikuttaa siis kehittyvän voimistuvasti, eikä Venäjän propagandan mukaisille väitteille laajasta venäjänkielisten sortamisesta ole arkielämän pohjaa. Suvereenilla valtiolla on luonnollisesti oikeus määrittellä valtionkielensä, mutta vähemmistöt on viisasta ottaa huomioon. Varsinaisen venäjänkielisen vähemmistön määrittely on vaikeaa, sillä sellaisia venäjänkielisiä, jotka eivät osaa ukrainaa, on huomattavasti harvemmassa kuin molempia kieliä osaavia. Venäjänkieliselle ei ukrainan oppiminen ole ylivoimaista, joten usein kyseessä ovat myös tahto ja poliittiset näkemykset. Tässä mielessä Ukrainan kielikysymyksen vertaaminen Baltian maihin on ongelmallista. Venäjän lisäksi Ukrainan muutkin naapurimaat seuraavat sen kielipolitiikkaa, mutta niiden vähemmistöjen määrittely on venäjänkielisiä helpompaa. Unkarilaisvähemmistön kielioikeudet ovat saaneet heijastumia ulkopolitiikkaan asti. Unkari on käyttänyt kielikysymystä Ukrainan länsi-integraation hidastajana Natoon liittyvissä kysymyksissä. Kielikysymys säilyy Ukrainassa politiikan välineenä.

Olli-Matti Mikkola

Kirjoittaja on väitellyt venäjän kielestä Turun yliopistosta vuonna 2014. Hän on työskennellyt 2019-2021 Suomen suurlähetystössä Kiovassa puolustusasiamiehen avustajana.

Ymmärtävätkö venäläiset ja ukrainalaiset toisiaan?

Työssäni venäjän kielen professorina työn yksi kiehtovimmista puolista ovat ne kysymykset, joita kansan syvät rivit minulle silloin tällöin sähköpostitse tai puhelimitse esittävät. Kysymys, johon olen yrittänyt vastata toistuvasti, koskee sitä, ymmärtävätkö venäläiset ja ukrainalaiset toisiaan. Menemättä kansallisidentiteetin ja kieli-identiteetin syövereihin sen tarkemmin oletan, että tällä tarkoitetaan, ovatko venäjän ja ukrainan kielet keskenään ymmärrettäviä. Viime vuosien tapahtumien samoin kuin jo pidemmänkin historian kulun pohjalta kun lienee selvää, että valtioina Venäjä ja Ukraina eivät useinkaan ymmärrä kovin hyvin toisiaan.

Kielitieteellisesti Ukrainan kielitilanteeseen liittyi useita kiinnostavia kysymyksiä. Ensimmäinen niistä liittyy kielten rajojen määrittelyyn. Mikä on venäjää ja mikä ukrainaa, voiko ne absoluuttisesti erottaa toisistaan? Ukrainan ja venäjän kielet ovat lähisukukieliä, jotka eroavat toisistaan etenkin äänteiden ja sanaston osalta, jossain määrin myös kieliopiltaan. Standardivenäjä ja standardiukraina ovat siten toki selvästi toisistaan erotettavissa. Kieltä käytettäessä on kuitenkin aina olemassa myös lukuisia muita variantteja, joita samakin puhuja käyttää eri tilanteissa ja eri ihmisten kanssa kommunikoidessaan. Ukrainan ja venäjän erottaminen toisistaan on vaikeaa myös siksi, että kieliä puhutaan Ukrainassa iloisesti sekaisin ja erittäin suuri osuus väestöstä hallitsee molemmat kielet ainakin jollain tasolla. Slaavialueilla ja muuallakin on erittäin tavallista, että etenkin rajaseuduilla sukukielten välillä on pikemminkin murteiden jatkumo kuin selkeä kielten raja.

Monikielisille tilanteille on maailmanlaajuisesti tyypillistä se, että kieltä vaihdetaan etenkin epäformaaleissa tilanteissa lennosta. Kielikontaktien tutkimus tuntee monenlaisia kahden tai useamman kielen yhdessä käyttämisen muotoja. Näitä ovat mm. kielten sekoittaminen, lainaaminen ja koodinvaihto eli usean kielen käyttö samassa kommunikaatiotilanteessa tai jopa samassa lauseessa. Ukrainassa eritasoista ukrainan ja venäjän sekakäyttöä ja niiden välistä koodinvaihtoa on kutsuttu nimellä suržik. Tämäkin on omanlaisensa kieli-ideologinen valinta – kontaktikielen nimeäminen kielimuodoksi antaa sille statuksen ja voi tehdä sen käytöstä identiteettikysymyksen.

Ukrainassa tammikuussa 2021 voimaan tulleen kielilain uudistuksen mukaan palvelualalla kuten ravintoloissa on käytettävä ukrainan kieltä. Palveluntarjoajan on siis tarjottava palvelua ukrainaksi. Venäjää voi käyttää vain asiakkaan aloitteesta, ja lain noudattamatta jättämisestä voi saada sakkoa. Olisi kielitieteellisesti kiehtovaa saada tietää, miten lakia tulkitaan. Mihin

voidaan vetää raja näiden kahden kielen välillä? Riittävätkö ukrainankieliset tervehdykset tai esimerkiksi ukrainan sanojen käyttö täyttämään lain kirjaimen? Kuka jaksaa toimia kielipoliisina?

Ukraina on Ukrainan valtion ainoa virallinen kieli, (alaluokkia lukuun ottamatta) koulutuksen kieli ja virallisen dokumentaation kieli. Kielipoliittisesti Ukraina on täten valinnut yksikielisen kansalliseen identiteettiin perustuvan tien. Venäjän federaation yritykset pönkittää venäjän asemaa Ukrainassa nähdään osana pitkää valloittajan valta-aseman ketjua. Myös muiden Ukrainassa puhuttavien kielten kuten puolan ja unkarin asema on puhututtanut etenkin maan rajojen ulkopuolella.

Jos kielen voisi erottaa politiikasta, olisi mielestäni itsestään selvää, että ukrainalaisten luonteva kaksikielisyys on suuri rikkaus, jota on syytä kaikin keinoin vaalia. Kielivähemmistöjen oikeuksiin, koulutuksen kieleen ja kielisääntelyyn voi suhtautua sekä ideologisena että pragmaattisena kysymyksenä. Kielivalintojen ohjailussa käytetään kuitenkin väistämättä valtaa tavalla, joka pureutuu ihmisyyden ytimeen.

Ymmärtävätkö venäläiset ja ukrainalaiset siis toisiaan? Ukrainassa hyvin pitkälti ymmärtävät, ainakin kielen puolesta. Monissa tilanteissa kukin voi puhua kumpaa tahansa ilman, että käännöksille tulee tarvetta. Laajemmin kysymys on vaikeampi. Ukrainan kielen kanssa vähän tekemisissä ollut venäjänkielinen ei sitä välttämättä äkkiseltään ymmärrä, eikä esimerkiksi ukrainankielisten siirtolaisyhteisöjen jälkeläisille venäjätaito ole ollenkaan itsestäänselvyys.

Ukrainalaisten kieliasenteita tutkittaessa tulokset ovat näennäisen ristiriitaisia. Kielidentiteetillä ja kansallisella identiteetillä ja niihin liittyvillä asenteilla ei välttämättä ole suoraa suhdetta kielitaitoon. Laajemmat poliittiset asenteet ja sympatiat vaikuttavat myös kokemukseen ukrainan ja venäjän kielistä, niiden käytöstä ja kielipolitiikan toivotusta suunnasta.

Kielet, niiden oppiminen, käyttö eri tilanteissa ja tähän liittyvä vallankäyttö ovat aina paljon monimutkaisempia kysymyksiä kuin julkisesta keskustelusta voisi olettaa. Viime kädessä ihmiset käyttävät kieltä ja kieliä niin kuin itse haluavat ja lapset oppivat ne kielimuodot, joita heille puhutaan. Kun valinnanvaraa on, puhuttava kieli voidaan myös tietoisesti valita. Tällaisten valintojen seurauksina vähän puhuttuja kieliä on maailmassa kuollut muutamassa sukupolvessa. Kieli-identiteetteihin liittyvät tekijät ovat kuitenkin paljon vaikeammin säädeltävissä ja järjellä ymmärrettävissä kuin lakien säätäjät vaikuttavat tietävän. Samanaikaisesti kielikysymykset eivät kiinnosta läheskään kaikkia. Kielipolitiikassa äänekkäin on se usein hyvinkin pieni joukko, joka on siitä varsin voimallisesti jotain mieltä.

© Helsingin yliopisto / Maarit Kyttöharju.

Johanna Viimaranta

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston venäjän kielen professori.

Sajsi MC ja rap-poetiikan feministinen empatia

Ivana Rašić, taiteilijanimeltään Sajsi MC, on Belgradissa vuonna 1981 syntynyt artisti ja yksi aikamme merkittävimmistä ja näkyvimmistä tekijöistä serbialaisessa ja balkanilaisessa hiphop-kulttuurissa. Hän on jo kahdeksantoista vuoden ajan rikastuttanut taidemuotoa omin-takeisilla sanankänteillään, visuaalisella mystisyydellä ja omatuottoisella protestihengellä. Sajsia voisi luonnehtia alakulttuurin edustajaksi, joka ilmaisee itseään belgradilaisena naisena ja räppärinä, mutta joka valtavirrasta poiketen ilmentää kuitenkin Belgradin vanhan kaupungin henkeä, sen moninaisuutta ja alkuperäisyyttä. Hänen tyyliensä erottuu selvästi nuorten miesten omaelämäkerrallisista, usein ”hardcore-räppinä” tunnetuista narratiiveista, jotka syntyvät pääosin kaupunkia halkovan Sava-joen toisella puolella 1960-luvulla nousseen Uuden-Belgradin naapurustoissa.

Huudeillani olen joku
mun huudeilla olen lohikäärme.
(”Mun huudeilla olen lohikäärme”, U hudu sam zmaj), 2017)

Sajsin omintakeisuus, mikä populaarikulttuurissa usein liitetään taiteilijan autenttisuuteen, näkyy paitsi hänen sanoituksissaan ja videoissaan, niin myös häntä ympäröivässä fanikulttuurissa. Sajsi on onnistunut tavoittamaan ja mobilisoimaan huomattavan joukon marginalisoituja ihmisiä, jotka ovat hänen kauttaan löytäneet väylän näkyä ja kuulua. Tässä Dragana Cvetanovićin tekemässä haastattelussa artisti esittäytyy ensimmäistä kertaa suomalaiselle yleisölle.

DC [Dragana Cvetanović]: Pandemian toisen aallon kiihtyessä sinulta ilmestyi yllättäen kappale ”Jugo-lapsi” (”Yugo dete”). Mitä tämä kappale merkitsee sinulle ja millä tavoin sen julkaisuhetki on oleellinen?

Tähtisadetikkuja ja konfetteja, olen Jugo-lapsi,
aurinkokaan ei paista niin kuin 1985
nyökyttelen ikään kuin ymmärtäisin kaiken

Sajsi MC. Kuva: Artistin kotialbumi.

mutta, ei ole ihan helpoo kuolla kolme kertaa.
("Jugo-lapsi", Yugo dete, 2020)

IR [Ivana Rašić]: Tämä kappale on minulle henkilökohtaisesti erittäin tärkeä ja oma-kohtaisten top 5:ssä. Arvottamiseni ei liity siihen miten biisi on otettu vastaan, vaan sen sanomaan ja esitystapaan. Vaikka olenkin rehellinen kaikissa kirjoittamissani kappaleissa,

Sajsi MC: "Yugo Dete" (2020). Kuvakaappaus musiikkivideosta.

niin tässä olin rehellisimmilläni. Paljastin biisissä heikkouteni sille yleisölle, joka osaa lukea ja tulkita lyriikoitani. Olen kappaleessa myös haavoittuvimmillani, sillä sen sanoma on kaukana rapin tyypillisestä itsekorostuksen mantrasta. Olen haavoittuvainen, eksynyt, kärsin ja yritän löytää jotain tolkkua ympäröivästä todellisuudesta. Tuntuu siltä, kuin laulu olisi jonkin ihmeen kautta ilmestynyt juuri oikeaan aikaan, vaikka toisaalta mikä tahansa hetki olisi ollut sille sopiva. Kirjoitin tekstin parisen kuukautta ennen kappaleen ja musiikkivideon julkaisua, henkilökohtaisesti hyvin terapeuttisena ajanjaksona. Matkustan sanoitusten avulla takaisin menneeseen, mikä ei ole ollut minulle tyypillistä tähän saakka, mutta ehkä juuri siksi se tuntui niin hyvältä. Yritän määrittää siinä itseäni menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden kautta. Luon ajatonta sisältöä, jolla on merkitystä juuri minulle. "Yugo-lapsi"-kappaletta voisi kutsua moraaliseksi manifestiksi, jota yritän jakaa niiden kanssa, jotka tuntevat samalla tavalla ja joilla on samanlainen moraalikäsitys. Yritän aina kommunikoida ihmisten kanssa ja luon yhteyksiä sellaisiin ihmisiin, jotka ovat samantyyppisiä kuin minä ja joille maailmasta on tullut liian kaoottinen paikka.

DC: "Yugo-lapsen" videolla esiintyy nainen, joka on puettu eri naiseksi kuin se, joka itse olet arjessa. Esiinnyt monilla videoillasi joksikin toiseksi henkilöksi tyyliteltynä. Miksi näin? Miten suhtaudut omiin kasvoihisi ja kehoosi, kun on kysymys populaarikulttuurin tekemisestä? Mitä kaikkea haluaisit tutkia itsessäsi ja onko kaikki sallittua, vai tiedostatko joitakin pidäkkeitä?

IR: Tämä kysymys sai minut ajattelemaan, että Ivanan kuorena toimiva meikki ja tyyli on jotain joka suojaa minua ulkomaailmalta. On hyvin mahdollista, että se tiimi, joka auttaa minua "naamioitumaan" toiseksi henkilöksi, suojelee minua kilven lailla ulkomaailmalta. Sinua ei voida loukata, jos ei tiedetä kuka oikeasti olet ja ketä vastaan joudut taistelemaan. Minusta on tärkeää, että minulla itselläni on valta siihen miten esiinnyin. Kameleonttimaisuus on kuin

Sajsi MC: "Gepekovana" (2019). Kuvakaappaus musiikkivideosta.

koneisto, joka toimii niin työasioissa kuin yksityiselämässä – se suojaa minua peittämällä omia heikkouksiani. Minuun ei pääse tutustumaan jos en anna siihen lupaa.

DC: Kirjoittamasi lyriikat ja tekemäsi videot tuovat kuitenkin aina esiin sekä taiteellisia että hyper-realistisia ihmiskuvia. Esiinnyt mielelläsi erilaisina naishahmoina; galleriassasi on supernaisia, lesboja, liioitellun naisellisia naisia, drag-naisia, nuoria ja vanhoja. Heillä on usein omat nimensä: Tiffany, Milica, serbialainen versio Dorothy Ozista. Miksi koet tärkeäksi käsitellä erilaisia ihmistyyppejä ja mukautua eri rooleihin, eri naiskohtaloihin ja tarinoihin?

Ne haluu panna mut auton takakonttiin
ne haluu antaa mulle sormuksen ja esitellä mut äideilleen
ne haluu panna mut auton takakonttiin
ne haluu avata mulle pankkitilin.
(”Takakontitettu”, Gepekovana 2019)

IR: Se on minun juttuni, että kallistun kohti syrjittyjä ihmisryhmiä. Tunnen myötätuntoa ja yhteyttä heihin, olinhan itsekkin lapsuudessa syrjitty. Empatian tunne on tärkeä olosuhteisiin katsomatta ja se on aina ollut minulla vahva. En tiedä olenko syntynyt sellaisena vai ammensinko sitä tunnetta omista puolitraumaattisista nuoruuden kokemuksistani. Jo peruskoulussa tunsin eniten yhteenkuuluvuutta kaikkein heikoimpien kanssa. Ymmärsin, että on olemassa ihmisiä, joiden elämässä menee paljon huonommin kuin minulla, ja yritin ymmärtää heitä hankkiutumalla eri ihmisrooleihin. Sillä tavoin saivat alkunsa nuo biisit, joissa otan vapauden puhua näiden ihmisten nimissä ja kuvailla parhaani mukaan sitä mitä he käyvät läpi. Yritän tehdä sen ilman minkäänlaista teeskentelyä, niin että tiedän milta heistä tuntuu. Vaikka minulla ei olekaan heidän kokemuksiaan, niin yritän silti kovasti ymmärtää millainen merkitys niillä on.

DC: Lyriikkasi tuntuvat kyseenalaistavan vanhentunutta ja stereotyyppistä kuvaa naisesta ja hänen yhteiskunnallisesta roolistaan nykyserbialaisessa todellisuudessa. Kuvailet teksteissäsi naisen ajatuksia kun tämä ei halua mennä naimisiin, kun hän puhuu omasta seksuaalisuudes-

Riot 87 feat. Sajsi MC: "Papa" (2015). Kuvakaappaus musiikkivideosta

taan ja omakuvastaan, joka on olemassa riippumatta yhteiskunnassa vallitsevista nuoruuden ja kauneuden ihanteista. Niissähän nainen lakkaa olemasta nainen ikääntyessään. Miten yhteiskunta ympärilläsi kohtelee naisia? Miten stereotyyppistä suhtautumista voidaan muuttaa?

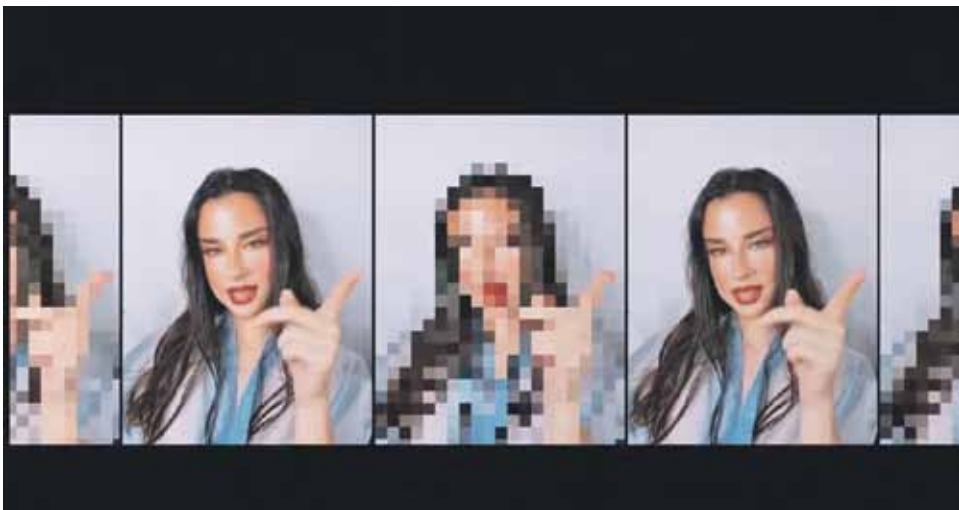
Mulla on ongelmii, ne ei oo esteettisii

Mulla on munat, ne ei oo kiveksii.

(*"Takakontitettu"*, 2019)

IR: Keskeinen huomioni on, että myös näissä asioissa meidän todellisuutemme on monimutkaistunut netin ja sosiaalisen median myötä ja jotenkin monimutkaistuminen on sekä auttanut että haitannut naisasioiden ilmaisemista. Se on vaikuttanut siihen, että arkinen naisviha on nyt voimakkaampaa ja naiseen kohdistuu monenlaista loukkaava sisältöä. Ikään kuin miehillä olisi lupa tehdä tämänkaltaista väkivaltaa naisia kohtaan. Ennen internetiä oli helpompi kanavoida niin virallisissa kuin yksityisissä yhteyksissä ilmenevää naisvihaa. Naisviha esiintyy nykyään kaikkialla. Toisaalta, nykyään naiset pistävät vastaan ja ovat toisiaan kohtaan solidaarisia. Jos joitakin naista kohti hyökätään vaikka netissä, muut naiset reagoivat siihen. En usko, että Serbian olosuhteet ovat mitenkään erilaiset kun muualla maailmassa. Pohjoismaat ovat minun esikuvani naisten oikeuksissa, mutta niitä lukuun ottamatta naisten asema on kaikkialla länsimaissa melko samanlainen. Toki maailman eri kolkista löytyy myös ääritapauksia. Naisiin kohdistuvat syrjivät asenteet ovat voimassa joko institutionaalisella tasolla tai yksityisessä elämässä. Nämä aiheet kaipaavat minulta vielä lisää pohdintaa, mutta yritän tarjota edes jonkinlaista tukea antavan äänen. Toivon, että onnistun rohkaisemaan edes joitain tyttöjä kirjoittamaan omia lyriikoita, esiintymään julkisuudessa tai ainakin olemaan sinut itsensä kanssa. Olen iloinen mikäli näin on tapahtunut.

DC: Serbialaisen yhteiskunnan patriarkalisuus tuntuu yhä olevan voimissaan ja sen tarjoama naiskuva on usein liian kapea. Tämä näkyy sinunkin tekstiesi ja kuviesi yhteydessä, esimerkiksi kun teit ja julkaisit taitelija Marina Abramovićin teoksesta pastissikuvan, jossa imetät aikuista miestä. Tai sitten sellaisten biisien yhteydessä, joissa nainen ylistää omaa seksuaalisuuttaan ja oikeuttaan omaan seksuaalisuuteensa, kuten kappaleissa *"Punani"* (2020)

*Sajsi MC & DJ Bko: "Sajsi B*tch" (2020). Kuvakaappaus musiikkivideosta.*

tai "Takakontitettu" (2019). Mistä tulevat ideat näihin teksteihin ja kuviin, joiden keskiössä on naisen kehollisuus, oikeus omaan kehoon ja mieleen, sekä naisen asema yhteiskunnassa? Millaisen vastaanoton ne saavat sinun yleisösi keskuudessa ja mediassa?

Olen feministi, inhootko mua
olen lesbo, lyö minua.
("Papa", 2015)

IR: Tämä yhteiskunta ja valtio jatkaneet feminismin käyttöä ikään kuin se olisi jokin kaapinpohjalla makaava kapine, joka kaivetaan esille kun kerätään poliittisia pisteitä tai kun se auttaa pönkittämään jotain ideologiaa. Minusta tuntuu, että nykyinen, siinä missä kaikki edellisetkin hallinnot Serbiassa ovat käyttäneet feminismiä vain tarpeen mukaan ja luopuneet siitä silloin kun se on tuntunut heistä tarpeettomalta. Minusta tuntuu, että maassamme ei ole todellista pyrkimystä tai edes halua feminismin juurtumiselle – sitä vain käytetään ja käytetään tarvittaessa väärin. Minulle näistä asioista puhuminen on luontevaa. Naisena puhun omalla äänelläni ja omien kokemusteni perusteella. Mitä tulee yleisööni, niin joillekin heistä feministinen näkökulmani ei sovi ja he sulkevat sen mielestään, kun taas toiset kuuntelevat minua juuri sen takia. Myös mediat käyttävät feminismiä valikoidusti, silloin kun siitä on heille hyötyä. Laajemmassa perspektiivissä ei yhteiskunnassamme ole mitään varsinaista pyrkimystä tasa-arvoon, vaan ajatusta sovelletaan tarpeen mukaan.

DC: Kappale "Punani" (2020) saattaa olla sukua Eve Enslerin vuonna 1996 kirjoittamalle *Vaginamologeille*. Ajatus naisen kehosta osoituksena eletystä elämästä ei ole kovin yleinen aihe populaarimusiikissa, varsinkaan edelleen mieskeskeisessä hiphop-kulttuurissa. Mitä ajattelet naisen ja feministin oikeudesta ylistää naisen kehoa, jolla on erilaiset roolit mielihyvässä, voimaantumisessa ja hedelmällisyydessä?

IR: "Punani" on tosiaan oma manifestini seksuaalisuuden kokemuksesta. Mielestäni ruumis on inspiroiva siinä missä aivot tai henki. Oma suhtautumiseni kehooni on samanlainen kuin suhtautumiseni aivoihini, jotka luovat tekstejä, ja ne toimivat yhdessä, kun kappaleista

Sajsi MC & DJ Bko: "Znam šta ste hteli" (2017). Kuvakaappaus musiikkivideosta.

rakennetaan kokonaisuus. Keho tukee riimejä kokonaispaketissa. Kun on kyse visuaalisen ja auditiivisen liitosta joko videoilla tai live-esiintymisissä, niin olisi harmi olla käyttämättä kehoa työkaluna kokonaisuuden tukemisessa. Koska ruumiimme on osa meitä, niin voimme käyttää sitä, mutta ymmärrän niitä, jotka vieroksuvat tätä valintaa. Minusta se rikastuttaa kokemusta, mutta ymmärrän, jos se ei innoita kaikkia.

DC: Tuntuuko sinusta siltä, että yrität tai toivot saavasi teksteilläsi muutosta? Minkä pitäisi muuttua ja mikä tai kuka voisi olla muutoksen toimeenpaneva voima?

Haluun olla sekä mies että nainen,
haluun istuu kahdella tuolilla yht'aikaa.
(*"Jugo-lapsi"*, 2020)

IR: En tiedä, jokaisen yksilön pitää tehdä niin paljon kuin pystyy kunnes tarjoutuu tilaisuus ryhmien väliseen solidaarisuuteen. Kun yksilön dynamiikka yhdistyy ryhmän dynamiikkaan niin silloin alkaa tapahtua. Silloin ajatellaan uudella tavalla ja näkemykset muuttuvat. Vaikken osaa antaa mitään varsinaista muutoksen reseptiä, niin luulen että se piilee yksilöstä ryhmään siirtyvässä energiassa. En usko, että musiikki voisi tehdä samanlaista muutosta kuin 1960-, 1970-, 1980- tai vielä 1990-luvulla, sillä 2000-luvun jälkeen musiikin voima on hiipunut ja se tarvitsee taas paljon aikaa voidakseen vaikuttaa talous-poliittis-sosiaalisessa maailmassa. Tällä hetkellä musiikki ei ole niin vahvaa ja kapinallista, että se voisi muuttaa yhteiskuntaa.

DC: Mitkä aiheet inspiroivat sinua juuri nyt?

IR: Seuraava aihe, joka minua kiinnostaa ja joka on teemana ja työnimenäkin seuraavassa kappaleessani on raivo. Käsittelem vähän psykologiaa ja analysoin kielteisiä tunteita sekä sitä miten on mahdollista rauhoittua ja kanavoida niitä. Vallitsevan kamalan ja masentavan tilanteen takia olen viime aikoina siirtynyt oman maailmani ulkopuolelle: en siis ajattele niinkään rytmiä, jonka musiikki, esiintyminen, festivaalit tai videoiden tekeminen tuo, vaan sukellan astrologian maailmaan. Tänä pandemian aikana, kun ei ole töitä eikä mitään tapahdu, niin minua alkoivat kiinnostaa kaikenlaiset esoteeriset jutut.

Haastattelu & suomennokset:
Dragana Cvetanović

Strategiset narratiivit Venäjän televisiossa

Irina Grigor

Aloitin väitöskirjatutkimukseni suunnilleen samoihin aikoihin kuin Ukrainan kriisi syttyi. Vanhempani asuivat pienessä kylässä lähellä Harkovaa, Ukrainan itäosassa. Kun vastakkainasettelu kärjistyi väkivaltaisiksi yhteenotoiksi lähellä vanhempieni asuinpaikkaa, en voinut pysähtyä, vaan se oli jatkuvasti ajatuksissani ja seurasin herkeämättä uutisia saadakseni lisätietoja. Aloitin tietysti Euroopassa sijaitsevista lähteistä, mutta huomasin pian, että ymmärrykseni konfliktista oli hyvin erilainen kuin mitä vanhempani puhuivat. Vanhempani kertoivat erilaista tarinaa ja olivat hyvin peloissaan. Heidän kauttaan aloin tutustua venäläisen median narratiiveihin Ukrainan kriisistä. Halusin tietää, miksi tarinaa kriisistä kerrottiin juuri tällä tavalla ja miksi se saavutti niin voimakkaan aseman vanhempieni kaltaisen venäjänkielisen väestön keskuudessa.

Aloitin tutkimukseni. Hyödynsin strategisten narratiivien teoreettista rakennetta. Valitsin tämän käsitteen, sillä konflikteista kerrotut narratiivit ovat monin tavoin tärkeämpiä kuin tosiasiat tai totuudet. Totuus tai pätevyys ovat tästä näkökulmasta katsottuna sosiaalisesti rakentuneita ja niitä rajoittaa tietyn yhteisön sisällä jaettu yleinen käsitys siitä, mikä voi olla totta (Hinck, Cooley & Kluver 2020). Narratiivi on siten tapa attribuoida merkityksiä tapahtumille ja kollektiiviset narratiivit vakiinnuttavat tapahtumien jaetut merkitykset (Boyce 1995; Taylor et al. 2002). Jaettu ymmärrys maailmasta auttaa meitä tulkitsemaan tekojamme ja muiden toimintaa tällä hetkellä hyväksytyjen arvojen, moraalinormien ja sosiaalisten kontekstien kannalta. Kollektiiviset narratiivit ovat erityisen tärkeitä, kun tapahtumat ovat monimutkaisia, epäselviä ja vaikeasti tulkittavia pelkästään loogisilla ja faktuaalisilla keinoilla (Soulter and Caussanel 2002), kuten sattuu poliittisessa kriisissä tai sodassa.

Narratiiveista tulee strategisia, kun niillä on tarkoitus vaikuttaa käsityksiin (Freedman 2006). Tätä varten strategiset narratiivit hyödyntävät yhteisössä jo vallitsevia ideoita ja tunteita. Tästä syystä emme yleensä tunnista strategisia narratiiveja yritykseksi vaikuttaa asenteisiin, vaan käsitämme ne ennemminkin ”tietyyssä kulttuurissa yleisesti järkeenkäyviksi ideoiksi” (Colley 2019, 47) tai ”osaksi asioiden luonnollista ja yleensä ottaen suotuisaa järjestystä” (Freedman 2013, 615). Tästä syystä poliittiset toimijat käyttävät strategisia narratiiveja

välineenä rakentaessaan tapahtumista tietyn version (Miskimmon and O’Loughlin 2017), joka loisi legitimizeettiä ja synnyttäisi julkista tukea heidän toiminnalleen ja päätöksilleen.

Nykyaikaisissa konflikteissa julkinen tuki sekä kotona että toiminta-alueella on ratkaisevan tärkeää. De Graaf et al. (2015, 5) on esittänyt, että ”sodassa menestymisessä on melkein aina kyse yhden tai useamman yleisön vakuuttamisesta tietystä todellisuuden ymmärryksestä”. Tästä näkökulmasta lienee asianmukaista mainita, että asennevaikuttamiseen tähtäävät toimet eivät rajoitu poliittisten johtajien lausuntoihin; sotilaallisten toimien julkinen hyväksyntä ansaitaan yleensä joukkotiedotuskanavien kautta. Tiedotusvälineet ovat siis välttämättömiä kriisien ja konfliktien aikana legitimizeetin rakentamisessa tai kieltämisessä.

Tästä päädyimme Venäjän televisioon ja erityisesti valtion valvomiin kanaviin *Pervyi kanal* ja *RT*, jotka muodostavat tämän väitöskirjan lähtökohdat. Venäjän mediaekologiassa perinteiset uutiskanavat ovat säilyttäneet keskeisen roolinsa hallitusmielisten narratiivien vahvistamisessa. Seuraavaksi esitän kaksi pääperustetta, jotka selittävät miksi näin on.

Ensinnäkin median ja vallan välistä suhdetta nyky-Venäjällä on usein luonnehdittu tiukalla valvonnalla, joka toteutetaan ohjaamalla median omistajia ja toimittajia taloudellisilla ja hallinnollisilla määräyksillä, varsinkin kun kyse on kansallisesta televisiosta (Dunn 2014; Hutchings and Rulyova 2009). Taloudellisten ja poliittisten tekijöiden erityinen vuorovaikutus luo ympäristön, jossa tiedotusvälineet näyttävät ”tottelevaisen lapsen” roolia (Vartanova 2013, 109), ja aiheuttaa ammatillisen journalismin rappeutumisen, mikä tapahtuu, kun joukkotiedotusvälineitä käytetään yhä kasvavassa määrin poliittisiin tarkoituksiin (Roudakova, 2017).

Toinen syy on television merkitys tietolähteenä suurimmalle osalle venäläisistä. Vuonna 2014, kun Ukrainan kriisi alkoi kehittyä, noin 90 prosenttia venäläisistä ilmoitti television pääasialliseksi tietolähteekseen (Levada Center 2014) ja 59 prosenttia mainitsi todennäköisesti luottavansa tietolähteeseensä (Levada Center 2016). Vaikka television katsojamäärät Venäjällä ovat vuoteen 2020 mennessä laskeneet 74 prosenttiin, televisio on edelleen hallitseva ja kaikkein laajimmalle levinnyt uutisväline ja nauttii suhteellisen korkeaa luottamusta – 48–57 prosenttia luottaa televisioon uutisaiheesta riippuen (Levada Center 2020).

Tutkimukseni päätavoitteena oli tutkia, kuinka televisiouutiset edistivät strategisia narratiiveja, joissa legitimoitiin osallistuminen konflikteihin, väkivalta ja ihmistappiot. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi ja kartuttaakseni olemassa olevaa tietoa strategisista narratiiveista valitsin kolme erillistä näkökulmaa. Ensimmäinen on vertaileva näkökulma, joka asettaa vastakkain kahdelle eri yleisölle – kotimaiselle ja kansainväliselle – tuotetut narratiivit. Siinä verrataan myös strategisia narratiiveja, jotka on rakennettu samalle yleisölle, mutta kahden eri konfliktin ympärille – sotilaallinen konflikti Itä-Ukrainassa ja sisällissota Syyriassa. Toinen on retrospektiivinen näkökulma, jossa tutkitaan narratiiveja paitsi niiden nykyisten sovellusten suhteen myös prosessina, joka on kehittynyt yli kaksi vuotta kestäneen jakson aikana. Kolmanneksi väitöskirjassa hyödynnetään hybridimediana näkökulmaa tutkittaessa valtamedian ja sosiaalisen median vuorovaikutusta.

Vaikka nämä kolme näkökulmaa käsittelevät strategisten narratiivien eri aspektoja, ne kaikki pyrkivät vastaamaan tutkimukseni keskeisimpään kysymykseen:

Kuinka Venäjän televisiouutiset kehittävät visuaalisesti Ukrainan kriisiin ja Syyrian sisällissotaan liittyviä strategisia narratiiveja?

Päätin keskittyä visuaalisiin materiaaleihin, sillä ensinnäkin visuaaliset aspektit ovat merkittävässä roolissa ihmisen merkityksenluontiprosesseissa (Barry 2005; Damasio 1999) ja toiseksi, koska ne edustavat kirjaimellisesti sitä, mitä me koemme televisiouutisina, tai vähintäänkin muodostavat olennaisen osan televisiouutisista. Useimmat meistä ovat luultavasti

kuulleet sanonnan, jonka mukaan yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa. Pohjimmiltaan se tarkoittaa, että monimutkaiset ja joskus moninkertaiset ideat voidaan välittää yhdellä ainoalla pysäytyskuvalla, joka ilmaisee niiden merkityksen tai olemuksen tehokkaammin kuin pelkkä sanallinen kuvaus.

Televisiouutisissa kuvat eivät kuitenkaan puhu yksin. Suunniteltuina biologisesti oikotieksi ihmisen kognitioon ne eivät pysty kommunikoimaan ja selittämään sosiaalisen ja poliittisen logiikan monimutkaisuutta. Kuvat saavat merkityksen sitä kautta, miten toimijat käyttävät ja kontekstualisoivat niitä. Se siirtää painopisteen kuvien sisällöstä siihen, mitä kyseinen sisältö representoi; toisin sanoen siihen, kuinka kuvat nähdään ja tulkitaan uutisissa suullisesti tai kirjallisissa kommentteissa. Siksi tässä väitöskirjassa keskitytään paitsi kuvien sisältöön myös – ja jopa ensisijaisesti – siihen, kuinka tapahtumat on representoitu, visualisoitu ja upotettu strategisen narratiivin kontekstiin ja tulkintakehykseen. Erityistä huomiota kiinnitetään ”kielen ja kuvien yhdistelmään, jonka avulla merkityksiä tuotetaan ja levitetään yhteisöissä” (Hutchison 2014, 4; Bleiker 2001).

Entä kuinka kuvat voivat viestiä narratiiveja? Tai tarkemmin – mikä rooli niillä on strategisten narratiivien kehittämisessä? Vieläkin tarkemmin – miksi niillä on valta vahvistaa strategisia narratiiveja? Se, että kuvat vangitsevat tunteita ja houkuttelevat niihin tai jopa aiheuttavat affektiivisen vastareaktion, ei ole uusi aihe akateemisessa kirjallisuudessa (Aday et al. 2005; Graber 1987, 1990; Perlmutter 2004; Pfau et al. 2006; Schlag 2018). Strategisten narratiivien käsite kuitenkin selittää, miksi jotkut kuvat liikuttavat meitä, kun taas toiset eivät aiheuta minkäänlaisia tuntemuksia. Kuvat, jotka yhdistävät strategisen viestin ajattelutapaamme ja ennen kaikkea siihen, mitä pidämme parempana itsenäme, herättävät yleensä voimakkaita tunnevasteita (Kotilainen, 2011).

Kuvat voivat toimia sekä tunteiden representaatioina että ajureina (Schlag 2018, 211). Yhtäältä kuvat tekevät ahdistuksen ja ilon hetkiä näkyviksi muille; toisaalta ne ohjaavat huomiomme tiettyihin tapahtumiin tai aiheisiin ja liikuttavat meitä emotionaalisesti. Samaan aikaan kuvat edustavat yksilöiden tunteita ja symboloivat yhteisöjen emotioita. Emootiot eivät siis ole ainoastaan henkilökohtaisia vaan myös kollektiivisia (Mercer 2014). Kollektiivisena ilmiönä emootiot ovat poliittisia siinä mielessä, että ne toimivat arvottavina päätelminä ja sosiaalisina siteinä yhteisön jäsenten välillä (Fattah and Fierke 2009, 70; Nussbaum 1996, 35). Emootiot on siten juurrutettu strategisiin narratiiveihin, ja niiden sama tarkoitus on rakentaa jaettu tunne tapahtumista kotimaisten ja kansainvälisten toimijoiden käyttäytymisen muokkaamiseksi (Miskimmon et al. 2013, 19).

Tutkimuksessa vertailevasta näkökulmasta tehty empiirinen työ paljasti, että Ukrainan kriisistä kotimaiselle ja kansainväliselle yleisölle luoduissa narratiiveissa oli huomattava ero. Samaan aikaan kun RT valitsi esittää kriisin kansainväliselle yleisölle enimmäkseen vastakkainasetteluun perustuvalla strategisella narratiivilla ”Venäjä vs. länsi”, *Pervyi kanal* vetosi kotimaisen yleisön historialliseen muistiin ja painotti Venäjän ja Ukrainan henkisiä ja kulttuurisia yhteispiirteitä. RT käytti useammin kehyksiä, joissa länsi kuvattiin aggressiivisena sekaantujana, puolueellisena ja syyllisenä Ukrainan poliittisiin ja taloudellisiin ongelmiin sekä Venäjän ja Ukrainan suhteiden huonontumiseen. *Pervyi kanal* kuvasi Ukrainan epäonnistuneena valtiona, jota koettelivat kasvava fasismin uhka ja taloudelliset ongelmat.

Löytöni paljastivat myös, etteivät visuaaliset materiaalit välttämättä vastanneet teksti- ja äänikuvauksia, mikä oli ilmeisintä Euromaidania koskevassa uutisoinnissa, missä monien uutislähetysten otsikoissa ja kirjallisissa tai suullisissa kuvauksissa toistettiin narratiivia fasismin uhasta ja protestojien aiheuttamista järjestyshäiriöstä, vaikka kuvat esittivät rauhan-

omaisia mielenosoittajia ja hymyileviä ihmisiä. Tämä kutsuu meitä pohtimaan, mitä todella katsomme televisiosta ja hyväksymme uutisraporttien visuaaliseksi todisteeksi.

Vertailun näkökulmasta tutkin myös visuaalisia materiaaleja, joita *Pervyi kanal* käytti esittäessään strategisia narratiiveja Ukrainan sotilaallisesta konfliktista ja Venäjän puuttumisesta Syyrian sisällissotaan. Aineistosta käy ilmi, että Ukrainan kriisissä *Pervyi kanal*in visuaalinen raportointi keskittyi siviilien kärsimykseen. Uutisraporttien sanalliset kommentit ohjasivat näkemään visuaalisessa materiaalissa epäoikeudenmukaisen sodan Ukrainan hallituksen ja Ukrainan venäjänkielisen väestön välillä.

Syyrian konfliktin visuaalista raportointia hallitsivat kuvat Venäjän aseistuksesta, eikä kuvia kärsivistä siviileistä tai sodan väkivaltaisista seurauksista juurikaan esitetty. Toimitajien kommenteissa alleviivattiin Venäjän merkittävästi edistyneitä sotilaallisia valmiuksia ja yhä huomattavampaa asemaa sotilaallisena mahtina maailmassa. Siten aineisto paljasti, että *Pervyi kanal* käytti erilaisia vaikuttavia ärsykeitä uutisoidessaan Ukrainan konfliktista ja Syyrian sodasta. Ukrainan konflikti heijastettiin ankkuroituna myötätuntoon Itä-Ukrainan venäjää puhuvaa väestöä kohtaan, mutta Syyrian sota kehystettiin lietsomaan kansallisen ylpeyden tunnetta keskittymällä Venäjän voimaan poliittisena ja sotilaallisena suurvaltana. Tällä tavoin tutkimus laajentaa teoreettista ymmärrystämme sodan representaatiosta mediassa ja erityisesti siitä, kuinka muuttuva poliittinen konteksti vaikuttaa siihen, mitä identiteettejä esitetään ja tehostetaan vetoamalla erilaisiin tunteisiin.

Retrospektiivista näkökulmaa on käytetty osoittamaan strategisen narratiivin transformatiota tietyn ajanjakson kuluessa. Tutkin, kuinka venäläiset televisiouutiset purkivat narratiivin, jossa ukrainalaiset esitettiin lämpimästi ”veljinä”, sijoittamalla heidät kuvitellun sosiaalisen todellisuuden piiriin, jossa ukrainalaiset edustavat uhkaavaa ”toista”. Löytöjeni valossa *Pervyi kanal* manipuloi ukrainalaisten representaatiota vetoamalla erityisesti yleisön kulttuurisiin, historiallisiin ja henkisiin arvoihin.

Vielä ennen Euromaidania ukrainalaisia kuvattiin ”pikkuveljeksi”, joka oli riippuvainen Venäjän kaitsennasta ja tuesta, mutta jolla oli yhteinen alkuperä ja arvot. Tämän kuvan muuttuminen alkoi narratiivilla petoksesta, jossa kaikki poliittiset valinnat, jotka eivät suosineet Venäjää, tulkittiin järjettömiksi tai harhaanjohtaviksi. Ukrainan poliittisen valinnan irratiolaisuus ei kuitenkaan voinut olla riittävä perustelu sille, että kotimainen yleisö saataisiin tukemaan Venäjän hallituksen päätöstä lähettää joukkoja Krimille ja tukea Itä-Ukrainan sotaa. Tätä varten turvaututtiin erityiseen narratiiviin, joka loi todellisen uhan tunteen. Uhan tunnetta korostettiin keskittämällä fokus yhtämittaisesti tiettyjen radikaalien ryhmittymien väkivaltaisuuteen ja demonisoimalla nuo ryhmät. Jo hyvin tutuksi tullut fasismin kuva tarjosi oikotien haluttuun yleisön vastakaikuun. Viittaamalla jatkuvasti fasismiin, käyttämällä toisen maailmansodan muistoja herättäviä sanoja ja musiikkia sekä esittämällä natsien rikoksia käsitteleviä dokumentteja – kaikkea tätä uutislahetysten aikana – *Pervyi kanal* korvasi uutisissaan raportit Ukrainan alkuperäisestä aikomuksesta kehittää läheisempiä suhteita Euroopan unioniin narratiivilla, jossa Ukraina kääntyi pois Venäjältä tukeakseen fasismia.

Hybridimedien näkökulmasta tutkin, miten hallitsevia strategisia narratiiveja haastettiin internetissä. Venäjän mediaympäristössä perinteiset toimijat kuten kansalliset tiedotusvälineet ovat hallitsevassa asemassa. Tämä luo Venäjälle pohjan käyttää strategisia narratiiveja aseena ideologisessa vastakkainasettelussa. Internet tekee yleisön vakuuttamisen tai jopa yleisön pitämisen valtakunnan rajojen sisäpuolella haastavaksi. Tutkimukseni tarjoaa todisteita siitä, että suositun tietolähteen esille tuomia strategisia narratiiveja on jatkuvasti tuettava uusilla kiinnostavilla tarinoilla keskustelun herättämiseksi ja yleisön huomion pitämiseksi aiheessa.

*Pervyi kanal*in journalistisesti epäilyttävien tarinoiden voidaan siten nähdä ensisijaisesti tukevan strategisia narratiiveja, vetoavan tunteisiin ja ”hämärtävän” rajaa toden ja epätoden välillä. Toisin sanoen niiden tehtävä on muodostaa konteksti, jossa muita viestejä voidaan välittää helpommin (Bouwmeester 2017; Pomerantsev 2014; Oates 2014).

Yhteenvetona haluaisin korostaa, että strategiset narratiivit näyttäytyvät monimutkaisena, monitahoisena ilmiönä ja dynaamisena rakenteena, jota modifioidaan jatkuvasti muuttuvien poliittisten tarkoitusten ja olosuhteiden mukaan.

Englannista kääntänyt **Riku Toivola**

MA Irina Grigorin väitöskirja *Weaponized News: Russian Television, Strategic Narratives And Conflict Reporting* tarkastettiin Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa 30.10.2020. Vastaväittäjänä toimi dosentti Katja Lehtisaari (Tampereen yliopisto) ja kustoksena professori Mervi Pantti.

Lähteet

- Aday S., Livingston S. and Herbert M. (2005), Embedding the truth: A cross-cultural analysis of objectivity and television coverage of the Iraq War. – *The Harvard International Journal of Press/Politics* 10(1): 3–21. DOI: <https://doi.org/10.1177/1081180X05275727>.
- Barry A. M. (2005), Perception theory. – Smith K, Moriarty S, Barbatsis G and Kenney K (eds), *Handbook of visual communication*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 45–62.
- Bleiker R. (2001), The aesthetic turn in international political theory. – *Millennium: Journal of International Studies* 30(3): 509–533. DOI: <https://doi.org/10.1177%2F03058298010300031001>.
- Bouwmeester H. (2017), Lo and behold: let the truth be told – Russian deception warfare in Crimea and Ukraine and the return of ‘Maskirovka’ and ‘reflexive control theory’. – Ducheine PAL and Osinga FPB (eds), *Netherlands Annual Review of Military Studies 2017. Winning Without Killing: The Strategic and Operational Utility of Non-Kinetic Capabilities in Crises*. The Hague: Springer, 125–153. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-94-6265-189-0>.
- Boyce M. E. (1995), Collective centring and collective sense-making in the stories and storytelling of one organization. – *Organization Studies* 16(1): 107–137. DOI: <https://doi.org/10.1177/017084069501600106>.
- Colley T. (2019), Strategic narratives and war propaganda. – Baines P., O’Shaughnessy N. and Snow N. (eds), *The Sage Handbook of Propaganda*. Thousand Oaks, CA: Sage, 38–54.
- Damasio A.R. (1999), *The Feelings of What Happens*. New York: Harcourt Brace.
- De Graaf B., Dimitriu G. and Ringsmose J. (2015), *Strategic Narratives, Public Opinion and War: Winning Domestic Support for the Afghan War*. London: Routledge.
- Dunn J.A. (2014), Lottizzazione Russian style: Russia’s two-tier media system. *Europe-Asia Studies*, 66(9): 1425–1451. DOI:10.1080/09668136.2014.956441.
- Fattah K. and Fierke K.M. (2009), A clash of emotions: the politics of humiliation and political violence in the Middle East. – *European Journal of International Relations* 15(1): 67–93.
- Freedman L. (2006), *The Transformation of Strategic Affairs*. London: Routledge.

- Freedman L. (2013), *Strategy: A History*. New York: Oxford University Press.
- Graber D.A. (1987), Television news without pictures? – *Critical Studies in Mass Communication* 4(1): 74–87. DOI: <https://doi.org/10.1080/15295038709360115>.
- Graber D.A. (1990), Seeing is remembering: How visuals contribute to learning from television news. – *Journal of Communication* 40(3): 134–156. Available at: https://www.libs.uga.edu/reserves/docs/scanner%20pc%20shelter/ill%20scans/3_21_2019/graber_seeing_is_remembering.pdf (accessed 30 April 2020).
- Hinck R.S., Cooley S.C. & Kluver R. (2020), *Global Media and Strategic Narratives of Contested Democracy: Chinese, Russian, and Arabic Media Narratives of the US Presidential Election*. Routledge.
- Hutchings S. and Rulyova N. (2009), *Television and Culture in Putin's Russia: Remote control*. Routledge.
- Hutchison E. (2014), A global politics of pity? Disaster imagery and the emotional construction of solidarity after the 2004 Asian tsunami. – *International Political Sociology* 8(1): 1–19. DOI: <https://doi.org/10.1111/ips.12037>.
- Kotilainen N.K. (2011), Humanitarian soldiers, colonialised others and invisible enemies: visual strategic communication narratives of the Afghan War. – *The Finnish Institute of International Affairs Working Paper* 2011, No. 72. Available at: <https://www.files.ethz.ch/isn/132536/wp72.pdf> (accessed 30 April 2020).
- Levada Center (2014), Rossijski media-landšaft: televideni, pressa, internet [Russian media landscape: television, press, internet and social media]. Report by Volkov Denis and Goncharov Stepan. Available at: https://www.levada.ru/old/sites/default/files/levada_report_media_0_0.pdf (accessed 30 April 2020).
- Levada Center (2016), Televide ostaetsja osnovnym istochnikom om novos [Television continues to be the main news source]. Available at: <https://www.levada.ru/2016/08/12/televidenie-ostaetsya-tem-istochnik-om-novostej/> (accessed 30 April 2020).
- Levada Center (2020), Rossijs media-landšaft 2020 [Russian media landscape 2020]. <https://www.levada.ru/2020/04/28/rossijskiy-medialandshaft-2020/>
- Mercer J. (2014), Feeling like a state: social emotion and identity. – *International Theory* 6 (3): 515–535. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1752971914000244>.
- Miskimmon A., O'Loughlin B. and Roselle L. (2013), *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order*. New York: Routledge.
- Miskimmon A. and O'Loughlin B. (2017), Russia's narratives of global order: great power legacies in a polycentric world. – *Politics and Governance* 5(3): 111–120. DOI: <https://doi.org/10.17645/pag.v5i3.1017>.
- Nussbaum M. (1996), Compassion: the basic social emotion. *Social Philosophy and Policy* 13(1): 27–58. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0265052500001515>.
- Perlmutter D.D. (2004), Photojournalism and foreign affairs. – *Orbis* 49(1): 109–122. Available at: <http://www.davidperlmutter-research.com/wp-content/uploads/2013/09/2005-Perlmutter-PHOTOJOURNALISM-AND-FOREIGN-AFFAIRS-Orbis-49-1-2005.pdf> (accessed 30 April 2020).
- Pfau M., Haigh M., Fifrick A., Holl D., Tedesco A., Cope J., Nunnally D., Schiess A., Preston D., Roszkowski P. and Martin M. (2006), The effects of print news photographs of the casualties of war. – *Journalism Quarterly* 83(1): 150–168. DOI: <https://doi.org/10.1177%2F107769900608300110>.
- Roudakova N. (2017), *Losing Pravda: Ethics and The Press in Post-Truth Russia*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: [10.1017/9781316817117](https://doi.org/10.1017/9781316817117).
- Schlag G. (2018), Moving images and the politics of pity: a multilevel approach to the interpretation of images and emotions. – Clément M. and Sangar E. (eds), *Researching Emotions in International Relations*. London: Palgrave Macmillan, pp.209–230.
- Soulier E. and Caussanel J. (2002), Narrative tools to improve collaborative sense-making. AAAI Technical Report WS-02-09. Available at: <https://www.aaai.org/Papers/Workshops/2002/WS-02-09/WS02-09-02.pdf> (accessed 30 April 2020).
- Taylor S.S., Fisher D. and Dufresne R.L. (2002), The aesthetics of management storytelling: a key to organizational learning. *Management Learning* 33(3): 313–330. DOI: <https://doi.org/10.1177/1350507602333002>.
- Vartanova E. (2013), *Postsovetskie transformatsii rossijskih SMI i žurnalistik* [Post-Soviet Transformations of the Russian Media and Journalism]. Moscow: MediaMir.

Lapset *USSR in Construction* ja *N.S. Frauen-Warte* -lehtien valokuvissa 1930–1939

Silja Pitkänen

Kubinkan pikkukaupungissa, noin 60 kilometrin päässä Moskovasta, sijaitsee isänmaallinen teemapuisto nimeltä *Park Patriot*. Puistoon kuuluvat 1970-luvulla perustettu Kubinkan panssarimuseo sekä Kubinkan lentotukikohdan yhteydessä toimiva ilmailumuseo. Lähivuosina aluetta on laajennettu, ja vuonna 2016 avattiin koko perheelle suunnattu sotilaallinen teemapuisto. Puistossa lapset voivat esimerkiksi harjoitella ampumista sekä kokeilla, milaista on osallistua sotilaskoulutukseen. Länsimaiset mediat ovat nimittäneet teemapuistoa ”militaristiseksi Disneylandiksi”.

Keväällä 2020 puisto oli jälleen otsikoissa, sillä alueelle rakennettiin Venäjän asevoimille ja natsi-Saksan voittamiselle omistettu suuri katedraali. Kirkon sisätiloihin koottiin mosaiikkiteoksia, joissa esiteltiin monenlaisia aiheita, muun muassa Krimin niemimaan liittämistä Venäjään. Myös Stalin ja Putin esiintyivät mosaiikeissa. Teokset nostattivat kiivaan keskustelun, ja lopulta Stalin ja Putin poistettiin. Mosaiikeista käyty debatti on osoitus visuaalisten symbolien voimasta, visuaalisen ja poliittisen yhteenkietoutumisesta, sekä – teemapuiston ollessa koko perheen vierailukohde – myös lapsille suunnatusta visuaalisesta propagandasta.

Visuaalinen propaganda oli voimissaan myös 1930-luvulla, niin Neuvostoliitossa kuin Saksassakin. Valokuvasta ja varsinkin valokuvaa hyödyntävistä kuvalehdistä tuli keskeinen vaikuttamisen keino maailmansotien välillä. Nuori neuvostovaltio pyrki hankkimaan kansainvälisiä liittolaisia, ja yksi keinoista oli valokuvajournalismiin nojaava visuaalinen propaganda. Neuvostoliiton graafisten taiteiden kustantamo julkaisi suurikokoista kuvalehteä, nimeltään *SSSR na Stroike*. Lehdelle työskentelivät monet Neuvostoliiton eturivin taiteilijat ja journalistit, muun muassa taiteilijapariskunta Aleksandr Rodtšenko ja Varvara Stepanova sekä toimittaja Mihail Koltsov. Lehti ilmestyi Neuvostoliiton lisäksi englanniksi, saksaksi,

ranskaksi ja espanjaksi käännettynä. Lehden englanninkielinen nimi oli *USSR in Construction*. Olen käyttänyt tutkimuksessani pääosin lehden englanninkielistä versiota.

USSR in Constructionissa julkaistiin runsaasti suurikokoisia valokuvia. Lehdelle kuvanneet ammattilaiset saivat erilaisia toimeksiantoja sen mukaan, mille teemalle kulloinkin numero oli ”omistettu”. *USSR in Constructionissa* esiteltiin valokuvien kautta esimerkiksi Neuvostoliiton teollisuusalueita ja -laitoksia, esikaupunkirakentamista sekä neuvostoliittolaisten perheiden jokapäiväistä elämää. Moni lehden numero oli omistettu neuvostotasavalloille. Varsin usein – jopa yllättävän usein – lehdessä julkaistiin valokuvia lapsista.

Samaan aikaan Saksassa kansallissosialistinen naisliitto *NS-Frauensschaft* julkaisi erityisesti naisille suunnattua aikakauslehteä *N.S. Frauen-Warte*. Lehden sivuilla oli muun muassa ruokareseptejä ja ompelukaavoja. Niiden ohella julkaistiin myös reportaaseja ajankohtaisista aiheista puolueen näkökulmaa painottaen. Naisille suunnatussa lehdessä ilmestyi myös runsaasti lapsiin ja kasvatukseen liittyviä artikkeleja, ja lapset esiintyivät usein myös ajankohtaisia ja poliittisia aiheita käsittelevien artikkeleiden kuvituksessa. *N.S. Frauen-Warte* edusti natsipuolueen ideologiaa koko olemassaolonsa ajan, vuodesta 1932 vuoteen 1945.

Sekä *SSSR na Stroikessa* että *N.S. Frauen-Wartessa* hyödynnettiin valokuvajournalismia poliittisten tavoitteiden esittelemiseksi ja edistämiseksi. Niiden vertailun kautta käy ilmi, millä tavoin lapsikuvastoa käytettiin 1930-luvun propagandassa Neuvostoliitossa ja natsi-Saksassa, ja millä tavoin propagandakuvastot olivat erilaisia tai yhdenmukaisia.

Lapsia esitettiin molemmissa lehdissä luonnollisesti kuvissa, joiden aiheena oli perhe ja jokapäiväinen elämä. Kuvissa lapset esimerkiksi ruokailivat yhdessä vanhempiansa

Kuva 1. Kansallissosialistisen naisliitto *NS-Frauenschaftin* johtaja Gertrud Scholtz-Klink lapsineen. *N.S. Frauen-Warte*, syyskuu 1935, s. 203. Kuva: Hanni Umlauf.

kanssa kotona, tai perheet viettivät aikaa piknik-retkillä. Erityisesti neuvostoliittolaisissa propagandavalokuvissa lapset myös söivät ylellisiä herkkuja, kuten jäätelöä ja makeisia, ja kuvateksteissä kerrottiin, että nämä herkut olivat Neuvostoliitossa osa jokapäiväistä elämää. Niin Neuvostoliitossa kuin Saksassakin lapset esiintyivät myös valokuvissa, joiden aiheena olivat lastentarhat, päiväkodit, synnytysairaalat, sekä valtioiden lapsille ja nuorille tarjoamat vapaa-ajan harrastukset, kuten poliittiset nuorisjärjestöt aktiviteetteineen. Kaikki lasten ja nuorten instituutiot ja harrastusmahdollisuudet politisoitiin *USSR in Construction* ja *N.S. Frauen-Warte* -lehdissä. Kummassakin lehdessä myös korostettiin maiden korkeita syntyvyyslukuja sekä kannustettiin lasten hankkimiseen ja monilapsisuuteen.

Lastentarhojen ja koulujen kontekstissa lapset esitettiin kuvissa yhtenäisenä ja yhdenmukaisena ryhmänä, kuin mallina tulevaisuuden yhtenäiselle kansakunnalle. Neuvostoliittolaisessa lehdessä esiteltiin kouluja useammin kuin saksalaisessa lehdessä – *N.S. Frauen-Wartessa* koulut eivät olleet aiheena yhtä usein, mahdollisesti siitä syystä, että Kolmannessa valtakunnassa koulut natsifioitiin nopeasti, ja lapset olivat monesti kansallissosialistisempia kuin heidän vanhempansa. Näin ollen koulut ja niissä annettu poliittinen kasvatusta aiheuttivat toisinaan erimielisyyksiä ja kiistoja perheissä.

Sekä neuvostoliittolaisessa että saksalaisessa lehdessä lapset olivat lisäksi usein suurissa ryhmissä, esimerkiksi marssimassa leveillä kaduilla ja suurilla stadioneilla. Lehdissä olikin runsaasti myös kuvastoa, joka yhdisti sotilaalliset aiheet, vallankäytön ja lapset.

USSR in Construction -lehdessä pieniä pioneereja kuvattiin muun muassa vierailemassa puna-armeijan sotilaiden luona. Saksalaiset lapset taas esitettiin esimerkiksi heiluttamassa

Kuva 2. Pioneeripoika vierailemassa sota-aluksella. *USSR in Construction* 2/1933 "Is devoted to the 15th Anniversary of the Red Army", ss. 24–25. Numeron takasivulla luetellut valokuvaajat: P. Lass, N. Petrov, L. Poljakov, M. Han, A. Šaihet ja N. Štertser.

natsilippuja. *USSR in Construction*issa esiteltiin myös neuvostotasavaltojen elämää lasten kautta. Neuvostoliittolainen elämä ja arki tuotiin ilmi hyvin samankaltaisena kaikkialla Neuvostoliitossa, ja neuvostotasavaltojen kohdalla korostettiin myös ”paikallisiväriä”, esimerkiksi luonnonvarojen suhteen. *N.S. Frauen-Wartessa* puolestaan Kolmannen valtakunnan aluelajennuksia motivoitiin ja perusteltiin toisinaan lasten kuvien avulla, esimerkiksi visualisoimalla ”nälkää näkevien” itävaltalaisen lasten ”pelastamista” Saksaan. Myöhemmin lehdessä kerrottiin, että kun Itävalta liitettiin Kolmanteen valtakuntaan, Saksaan pelastetut itävaltalaiset lapset saattoivat jälleen palata turvallisesti koteihinsa. Lisäksi *N.S. Frauen-Wartessa* muisteltiin Saksan keisarikunnan siirtomaata, Saksan Lounais-Afrikkaa, ja esiteltiin alueella toimivaa saksalaista koulua ja alueella asuvaa, natsilippua heiluttavaa saksalaista tyttöä. Myös Neuvostoliiton ja Saksan poliittiset johtajat, varsinkin Stalin ja Hitler, esiintyivät usein kuvissa lasten kanssa. Poliitiikka, valta ja lapsiaiheet kietoutuivat lehtien kuvituksessa yhteen monin tavoin.

Lapsi on voimakas kuvallinen symboli. Kuvat lapsista vaikuttavat katsojien tunteisiin, ja lapsissa kulminoituvat unelmat paremmasta tulevaisuudesta. Tämä on hyvin inhimillistä. Lasten kuvien – staattisten tai liikkuvien – kautta on myös mahdollista myydä lähes mitä tahansa pesuaineista aina äärimmäisiin poliittisiin ideologioihin ja sodankäyntiin asti. Sodan esitetään ja propagoidaan usein siten, että niissä ei ole kysymys tappamisesta ja kuolemista, aluelajennuksista tai rajojen puolustamisesta, vaan naisten ja lasten suojelemisesta ja paremman

Kuva 3. Stalin pitelee merimiesasuisen tytön kättä. *USSR in Construction* 9–10–11–12/1937, ”The Stalin Constitution”, ss. 108–109. Kuvaajaluettelossa mainitaan mm.: M. Alpert, S. Alperin, J. Berliner; G. Gratsjev ja A. Gostev.

tulevaisuuden turvaamisesta heille, olipa kyseessä sitten hyökkäävä tai puolustava osapuoli.

Olemmeko oppineet mitään 1930-luvusta, jolloin lapsiaiheisella propagandakuvastolla esiteltiin neuvostoliittolaisen ja saksalaisen arjen erinomaisuutta, ja hyödynnettiin kuvastoa, joka oli usein myös varsin militaristista, jopa sotaa lietsovaa? Osittain olemme, osittain emme. Saksassa ei useinkaan enää näe mediassa kuvia saksalaisista lapsista militaristisissa yhteyksissä. Venäjällä puolestaan on Kubinkan teemapuiston lisäksi runsaasti lasten ja nuorten vapaa-ajan aktiviteetteja, jotka liittyvät tavalla tai toisella isänmaallisuuteen ja sodankäyntiin. Yksi esimerkki visuaalisuuden saralla ovat ”Venäjä – minun historiani” (*Rossija – moja istorija*)-historiapiustot eri puolilla Venäjää. Ne käyttävät uusimpia digitaalisia menetelmiä ja tehosteita esitellessään Venäjän historiaa lapsia ja nuoria kiinnostavalla tavalla. Hanke kertoo Venäjän historiasta isänmaallisilla painotuksilla, ja esimerkiksi Pietarissa museo sijaitsee Natsi-Saksan kukistamisen muistoksi perustetun Voiton puiston (*Park Pobedi*) vieressä. Näissä historiapiustoissa sotilaallista voimaa propagoidaan yhä lapsille.

Tekeekö toisen maailmansodan synkkä historia sekä sen tarkoituksellinen esiintuominen, erityisesti Venäjällä, johtopäätöksistäni ylikorostuneen synkeitä? Iltojen pimennyttyä olen työhuoneeni ikkunasta ulos katsellessani kiinnittänyt huomiota uuteen villitykseen, lasten ”lasersotaan”, jota leikitään laseraseilla. Ehkäpä niin kutsutussa lännessä me emme myöskään ole täysin vapaita sodan ja aseiden ihannoinnista? Ehkä emme kyseenalaista kovin voimakkaasti ajatusta, että sotaa käymällä voisi saavuttaa paremman tulevaisuuden? Lasten lasersota tuskin useinkaan on erityisen isänmaallista, vaan muistuttaa ennemminkin hippaleikkiä, mutta sodan leikkimiseen joka tapauksessa sisältyy, vähintäänkin implisiittisesti, militaristisia arvoja, asenteita ja oletuksia, niin Saksassa, Venäjällä kuin Suomessakin. 1930-luvun Neuvostoliitossa ja Saksassa sotaisat leikit ja niiden visualisaatiot olivat poliittisia ja valtion kannustamia, kun taas tänä päivänä lasten sotaleikit, mukaan lukien virtuaaliset sotapelit, ovat enemmänkin kaupallisesti motivoituneita, jännittäviä viihdemuotoja. Aikuisten ”sotaleikit” taas ovat vaarallisia tässä ja nyt. Samoin kuin aikaisempia sotia on oikeutettu naisten ja lasten suojelemisella, Yhdysvalloissa ja Euroopassa suosiota saavuttaneen äärioikeistolaisen QAnon-liikkeen pohjimmaisena ajatuksena on pelastaa lapset pahaksi uskotun eliitin oletetulta kaltoin kohtelulta. Lapset ovat siis edelleen voimakas propagandistinen, väkivaltaan ja jopa sotaan kannustava symboli.

Lasten, propagandan ja sodan paradoksaalinen yhdistelmä on kiinnostanut minua pitkään sekä herättänyt monia kysymyksiä, ja jotkut niistä ovat jalostuneet tutkimuskysymyksiksi. Väitöskirjani on pyrkimys löytää näihin kysymyksiin vastauksia lapsia esittävien propagandavalokuvien osalta vuosikymmeneltä, jolloin monet kriisit kärjistyivät toiseksi maailmansodaksi. Toivoakseni tutkimusmatkani on kiinnostava, ehkä jopa valaiseva, minun lisäkseni myös tutkimukseni lukijoille.

FM Silja Pitkäsen yleisen historian alaan kuuluva väitöskirja *”The Future Belongs to Us!” Children in Soviet and German Propaganda Photographs Published in USSR in Construction and N.S. Frauen-Warte 1930–1939* tarkastettiin 13.11.2020 Jyväskylän yliopiston humanistis-yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa. Vastaväittäjänä toimi dosentti Annette Vowinckel (Humboldt-Universität zu Berlin) ja kustoksena dosentti, yliopistotutkija Simo Mikkonen (Jyväskylän yliopisto).

Lähteet

- Mikkonen, Erkki (2020), Sotilaiden katedraali vahvistaa Kremlin ja kirkon liittoa. – *Yle* 26.6.2020. <<https://yle.fi/uutiset/3-11419414>>
- Walker, Shaun (2015), Vladimir Putin opens Russian 'military Disneyland' Patriot Park – *The Guardian*, 16 Jun 2015. <<https://www.theguardian.com/world/2015/jun/16/vladimir-putin-opens-russian-military-disneyland-patriot-park>>

Venäjän uusiutuvan energian politiikka Arktiksella

Hilma Salonen

Järjestys on asioiden keinotekoinen tila, epäjärjestys taas luontainen; se on fysiikan laki. Tai kuten fyysikko Carlo Rovelli asian on ilmaissut: ”It is entropy, not energy, that drives the world.” [Maailmaa pitää käynnissä entropia eikä energia]. Väitöskirjani pohjalta esitän, että Venäjän energiapolitiikka – tässä esimerkkinä uusiutuvan energian ja arktisten alueiden kehityksen suhde – on enemmän alttiina tälle termodynamiikan toiselle laille (näin vertauskuvallisesti ilmaistuna) kuin mitä sen mahtipontisen ulosannin perusteella voisi kuvitella.

Järjestelmät (väitöskirjani kielellä regiimit) vastustavat luonnostaan muutosta ja pyrkivät säilyttämään vallitsevan järjestyksen. Sekä Venäjän arktista että uusiutuvan energian politiikka yhdistää tietty keinotekoisuuden ja ylhäältä alaspäin sanelemisen tuntu. Maan arktisen politiikan diskurssi houkuttelee uskomaan tyhjään alueeseen, mihin ylhäältä päin ripotellaan esimerkiksi kausityöntekijöitä, infrastruktuuria, tavoitteita ja mistä haetaan pääkaupungin tarpeisiin arvokkaita raaka-aineita. Neuvostoliiton arktista kehitystä leimasi tunnetusti juuri tällainen ajattelu. Kaupunkeja rakennettiin yhden raaka-aineen louhimisen ympärille ja tarvittavat asukkaat, tarvikkeet ja (-50°C pakkasissa ensisijaisen tärkeä) polttoaine tuotiin etelästä pitkiä ja hankalia reittejä pitkin, esimerkiksi jokiteitse. Nykyään Koillisväylää myöten suunnitellaan laajaa rahtiliikennettä, ja tässä kuviossa ilmastonmuutos tai ikeroudan sulaminen on vain käytännön järjestely, jonka voi korjata uuden tavoiteohjelman avulla.

Uusiutuvan energian politiikan merkittävämmiksi esteiksi on muodostunut sama keinotekoisuuden ja ylhäältä alaspäin määräämisen logiikka. Kiertelemätön totuus on se, että Venäjä on niin sisäpoliittisesti kuin ulkopoliittisestikin öljyn ja kaasun suurvalta. Fossiilista energiaa tuetaan valtion puolelta niin valtavilla summilla, että kilpailusta markkinoiden säännöillä ei juuri kannata edes puhua. Voimassa olevat, öljyn ja kaasun käyttöön liittyvät, esteet tukevat toinen toisiaan, kun taas uusiutuvan energian toimijat jäävät edelleen enimmäkseen yksin. Rahoitusta myönnetään herkemmin hankkeille, jotka kuulostavat ”seuraavan sukupolven” teknologialta tilanteessa, missä ensimmäisenkään sukupolven teknologiaa ei vielä ole kattavasti tuotannossa. Energiansäästön tai kustannustehokkuuden näkökulmasta parhaat hankkeet

olisivat yleensä huomattavasti pienimuotoisempia, mutta paradoksaalisesti niille on huomattavasti vaikeampi löytää rahoitusta. Siinä missä fossiilisen energian tuottajat, kuljettajat ja käyttäjät tukevat toinen toisiaan, joutuvat uusiutuvan energian toimijat selviytymään valtavasta määrästä byrokratiaa ja lisäkuluja ennen kuin projekti toteutuu. Tutkimukseni lomassa lukemani pikku-uutinen Arkangelista kertoi uudesta, biomassaa polttavasta lämpökattilasta, joka oli hankittu korvaamaan vanhaa dieselöljyä polttanutta kattilaa, mutta jätetty pihamaalle ruostumaan, ilmeisesti koska kukaan ei ollut suoraan vastuussa sen loppusijoittamisesta.

Nyt kerrottuani tämän onnetoman tarinan venäläisen energiapolitiikan käytännön toteutuksesta haluan huomauttaa, että arktisen energiakehityksen päälinjassa Venäjä ei erotu minään erityistapauksena. Uusiutuvan energian kehitys seuraa yleisesti enemmänkin rahansäästön kuin energiansäästön tavoitetta etenkin alueilla, missä on paljon sähköverkon ulkopuolelle sijoitettavia asutuskeskuksia, kuten Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Samoin haluttomuus kaivaa maata vahvojen etujärjestön jalkojen alta ilmastonmuutoksen torjumiseksi ei ole mikään venäläinen erityispiirre. Energiaturrokset ovat vain harvoin kokonaisvaltaisia ja nopeita muutoksia. Sen sijaan ne alkavat lähes aina hitaasti, ottavat välissä takapakkia ja etenevät yleensä ensin hallitsevien järjestelmien tukijoina tai varajärjestelminä. Näiden piirteiden niputtaminen Venäjän uusiutuvan energian erityispiirteiksi olisi lyhytnäköistä ja jopa ennakkoluuloista.

Väitöstutkimuksessani selvisi, että näillä lukuisilla ongelmilla on kuitenkin myös kääntöpuolensa. Koska luettelemani ongelmat ovat tyypillisiä maan yleiselle kehitykselle, ne eivät kosketa pelkästään uusiutuvan energian toimijoita vaan myös öljyn ja kaasun eturyhmiä. Keskusvalta ja suuret energiayhtiöt eivät ole immuuneja tehottoman hallinnon, korruption, neuvostoaikaisen infrastruktuurin perinnön ja epätasapainoisen talouden aiheuttamille ongelmille, vaikka olisivatkin olleet niitä itse luomassa — tai nimenomaan siksi.

Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vahvojen instituutioiden tarjoaman tuen puute vaivaa myös keskusvallan toimintamahdollisuuksia. Vaikka alueellista päätöksentekoa periaatteessa onkin keskitetty viime vuosikymmenenä merkittäväällä tavalla takaisin keskusvallan alle, matka Moskovasta Arktikselle on edelleen tuhansia kilometrejä pitkä. Keskusvallan on edelleen turvaututtava paikallisiin päättäjiin, toimijoihin ja yrityksiin, jotta pääkaupungissa tehtävät päätökset toteutuisivat edes suurin piirtein niin kuin on tarkoitus. Tehoton hallinto johtaa kuitenkin tilanteeseen, missä Moskovasta matkaan lähtenyt tavoite tai määräys harvoin pääsee perille esimerkiksi keskelle Jakutian tundraa siinä muodossa, kuin se on näppäimistöltä lähtenyt. Välistä puuttuu tarpeeksi vahvoja verkostoja, jotka voisivat sopeuttaa lain kirjaimen paikallisiin olosuhteisiin. Tilanne rampauttaa reformien toteutusta mutta myös merkitsee, että paikallisella kokemuksella, aktiivisuudella ja olosuhteilla on edelleen merkitystä alueellisessa energiapolitiikassa eikä alueellisen ulottuvuuden merkitystä Arktisen uusiutuvan energian kehityksessä pidä vähätellä.

Kaiken kattavalla järjestelmällä kuten mittavalla kaasuverkostolla on silläkin omat kääntöpuolensa. Ilmastonmuutos on nimenomaan entropiaa, siis arvaamattomuutta ja epäjärjestyttä levittävä tapahtuma, jonka edessä kaiken kattavat ratkaisut ja infrastruktuuri joutuvat kohtaamaan täysin uudenlaisia haasteita. Polttoaineen kuljetus Venäjän Arktiksen ”Pohjoisena Kuljetuksena” tunnettua järjestelmää pitkin voi kestää jopa kaksi vuotta. Sulava ikirouta hajottaa kaasuputkia ja tekee arktisiin taajamiin johtavista teistä liejuvelliä. Maan kunnianhimoisia tavoitteita, jotka liittyvät pohjoisiin liikennesolmuihin ja uusiin high-tech-satamiin Koillisväylän varrella, on hankala toteuttaa, jos samalla ei ole edes varmaa, riittääkö paikallisilla asukkailla polttoainetta talven yli. Tilanne on jo pannut alulle joitain hankkeita dieselöljyn osittaiseen korvaamiseen tuuli- ja aurinkovoimalla.

Fossiilisen energian kulutukseen liittyviä tukijärjestelmiä on äärimmäisen hankala purkaa, mutta niiden haitallinen vaikutus maan sosioekonomiselle kehitykselle on jo tiedossa. Globaalien markkinoiden paine on merkittävä ulkopuolelta tuleva syy kehittää myös uusiutuvan energian teknologiaa tukijärjestelmineen, olipa motivaatio tähän miten pinnallinen tahansa. Esimerkiksi Gazprom on jo reagoinut tilanteeseen käynnistämällä omat uusiutuvan energian ohjelmansa muiden valtiollisten ja yksityisten energiayritysten ohella. Jokainen pieni saumakohta merkitsee tilaisuutta uusille vaihtoehdoille versoa esiin.

Jos korttipakan tiputtaa maahan järjestyksessä, se ei hajoa nätiksi viuhkaksi vaan epäjärjestykseen. Jos 7000 kilometrin päähän lähettää kapulakielisen strategian eikä yhtään rahaa, lopputulos on luultavasti hyvin erilainen kuin mitä paperissa lukee. Jos nykymaailman hajanaisuus ei mukaudu Venäjän keskitetyn energiapolitiikan malliin, niin muuttuuko aikaan maailma vai politiikan käytänteet? Minä en tiedä, ja mikä tärkeintä, myöskään Venäjän energiapolitiikan johto ei tätä tiedä. Eri asia on, esittävätkö he tietävänsä. Olisi houkuttelevaa uskoa, että Venäjällä olisi jokin kaikenkattava suurvalta-ajatteluun perustuva strategia, jonka sormenjäljen voisi nähdä toteutuvan kaikkialla tundralta pilvenpiirtäjiin ja kotilieden äärestä kansainvälisiin neuvottelupöytiin, ja joka määräisi, sopiiko uusiutuva energia Venäjän sisä- ja ulkopoliittisiin tavoitteisiin vai ei. En kuitenkaan itse usko siihen. Sen sijaan uskon, että Venäjän uusiutuvan energian tulevaisuus on kiinni merkittävästi suuremmasta joukosta erilaisia tekijöitä kuin vain Moskovan sanomisia tutkimalla voisi ajatella, ja että pienikin tekijä voi heilauttaa keinotekoisesta järjestyksestä kiinni pitävää järjestelmää. Toisin sanoen minä väitän, että asioiden epäjärjestykseen pyrkimisen laki paitsi aiheuttaa esteitä uusiutuvan energian kehityksen tielle, myös raottaa fossiilisen energiankäytön jähmeitä rakenteita vaihtoehtoisille toimintatavoille.

MA Hilma Salosen yhteiskuntapolitiikan alaan kuuluva väitöskirja ”Russian Renewable Energy Politics in the Arctic: National Priorities and Local Realities” tarkastettiin lauantaina 5.9.2020 klo 15 Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa. Vastaväittäjänä toimi professori Greg Poelzer (University of Saskatchewan) ja kustoksena professori Janne Hukkinen (Helsingin yliopisto).

Kevään kiinnostavimmat uutuudet

Ritva Leino
**MEDIAN
VALTAAJAT**

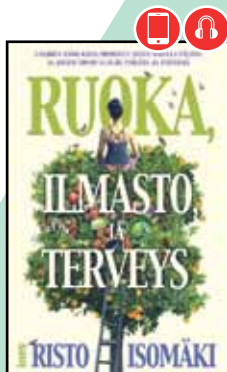
Indrek Hargla
**APTEEKKARI
MELCHIOR JA
PILATUKSEN
EVANKELIUMI**

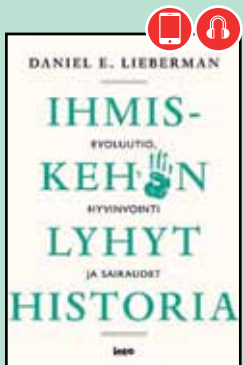
Noora Kotilainen
& Jussi Laine (toim.)
**MUUTTOLIIKE
MURROKSESSA**

Antti Vihinen
**PUNAINEN
PRINSESSA**

Risto Isomäki
**RUOKA, ILMASTO
JA TERVEYS**

Daniel E. Lieberman
**IHMISKEHON
LYHYT HISTORIA**
EVOLUUTIO, HYVIN-
VOINTI JA SAIRAUDET

= Myös e-kirjana

= Myös äänikirjana

Kirjakaupoista ja osoitteesta: intokustannus.fi

into

Nuorten kansainvälistyksen matkassa

Pia Koivunen: *Rauhanuskovaiset. Suomalaiset maailman nuorisofestivaaleilla 1940-1950-luvuilla*. Helsinki: SKS, 2020. 327 s. ISBN 9789518581638.

Pia Koivusen *Rauhanuskovaiset* tuo mielenkiintoisen lisän kylmän sodan transnationaaliin eli ylijarjaiseen tutkimukseen suomalaisesta näkökulmasta. Aikakauden tutkimuksessa on viimeisen kymmenen vuoden aikana koettu kulttuurinen ja kokemuksellinen käänne, jonka seurauksena monet tutkijat ovat tarttuneet kulttuuri- ja tiedevaihtoon, talouteen, urheiluun ja populaarikulttuuriin liittyviin aiheisiin, joissa esiin nousevat yksilöiden kokemukset. Näitä kokemuksia analysoi myös Koivunen. Tutkimuksen kohteena ovat maailman nuorisofestivaaleille 1940-50-luvuilla matkanneet suomalaisnuoret, joiden kautta tutkimus kertoo kiinnostavalla tavalla Suomen paikasta kylmän sodan ajan maailmassa, poliittisen ja aatteellisen valtavrannan ulkopuolella tapahtuneesta kansainvälistymisestä ja siihen kuuluneista ihmisten välisistä kohtaamisista.

Ensimmäisestä yhdeksän osallistujan delegaatiosta, joka lähti Suomesta nuorisofestivaaleille Prahaan vuonna 1947, osallistujien määrä kasvoi 1950-luvulla yli tuhanteen henkilöön. Esimerkiksi Bukarestin festivaaleille vuonna 1953 suuntasi Suomesta yli 2400 henkilön delegaatio, kun vertailun vuoksi esimerkiksi neuvostoliittolaisia osallistujia oli noin tuhat. Runsaaseen haastattelu- ja arkistoaineistoon sekä esimerkiksi matkapäiväkirjoihin perustuva kokemushistoriallinen näkökulma nuorisofestivaaleihin ja niiden suomalaisosallistujiin avaa mielenkiintoisen ikkunan 1940-1950-lukujen festivaalikävijöiden tuntemuksiin. Koivunen jättää suurimman osan festivaalien muistelijoista anonyymeiksi, mutta tarinaa kuljetetaan myös omalla nimellä muistelevien henkilöiden, kuten tunnetun vasemmistopoliitikko Ele Aleniuksen, Kansallisbaletin tanssija Elsa Sylvesterssonin ja toimittaja Karl von Schoulzin kautta. Koivunen on ansiokkaasti pyrkinyt etsimään myös ei-vasemmistolaisten toimijoiden, kuten toimittaja von Schoulzin, muistelmia festivaaleista. Nämä harvinaiset katkelmat tarjoavat mielenkiintoisen ja monelta osin kriittisen näkökulman suomalaisessa mediassa

usein kommunistiseksi airopesuksi leimatusta festivaaliliikkeestä.

Nuorille osallistujille pääsy festivaaleille oli ”kuin unelmaa”, kuten Koivusen haastattelema Pekka totesi yli 50 vuotta festivaalimatkinsa jälkeen. (s.11) Tähän unelmaan sisältyi niin mahdollisuus osallistua maailmanrauhaa edistävään tapahtumaan kuin nähdä sosialistinen maa, jossa uutta yhteiskuntaa oltiin rakentamassa. Ulkomaan matkat olivat työläisnuorisolle harvinaisia ja nuorisofestivaalille osallistuminen oli monelle ensimmäinen ja ainutlaatuinen mahdollisuus matkustaa Suomen rajojen ulkopuolelle. Erityyppisten lähteiden käyttö luo käsityksen matkoihin liittyneistä elämyksistä, joihin kuuluivat esimerkiksi eri kulkuvälineillä liikkumiseen liittyvät yksityiskohdat. Matkustamisen arkipäiväistytyä tällaisia 1950-luvulla elämyksellisiksi koettuja seikkoja ei haastattelututkimuksessa nouse esiin, mutta matkapäiväkirjoissa ja vastaavissa aikalaisdokumenteissa esimerkiksi muistot valuutanvaihdon hankaluuksista tai kellojen siirtämisestä aikavyöhykkeeltä toiselle liikuttaessa ovat säilyneet.

Samaten Koivusen rikkaassa aineistossa nousevat esiin useat muistelmat rajojen ylittämiseen kohdistuneista peloista ja odotuksista, mikä luo osaltaan mielenkiintoista ajankuvaa Suomessa vallinneista käsityksistä itäblokin maihin ja erityisesti Neuvostoliittoon matkustamiseen liittyneistä potentiaalisista riskeistä. Itse festivaalikaupungit tarjosivat festivaalivieraille monenlaisia vaikutelmia ja kokemuksia. Sodan tuhot näkyivät pitkälle 1950-luvulle saakka festivaaleja isännöineissä Prahassa (1947), Budapestissa (1949) ja Berliinissä (1951), mikä teki vaikutuksen suomalaisiin festivaalikävijöihin ja tallentui heidän ottamiinsa valokuviiin, joista osa on otettu mukaan myös *Rauhanuskovaisien* sivuille. Toisaalta festivaalikävijöitä odotti myös sodanjälkeiseen puutteeseen nähden suhteeton vieraanvaraisuus. Juhlava vastaanotto niin festivaalikaupungeissa kuin matkanvarren pysähdyspaikoissa, festivaalivieraille tarjotut monen ruokalajin ateriat ja korkeatasoiset kulttuurielämykset tekivät työläisnuoriin lähtemättömän vaikutuksen. Ystävyyttä osoitettiin kielitaidon puutteesta huolimatta esimerkiksi yhteisten laulujen kautta ja syntyipä festivaalien aikana

myös kansainvälisiä romansseja suomalaisten ja ulkomaisten nuorten välille. Mielenkiintoisten ja yllättävien yksityiskohtien runsaus näissä matkakuvauksissa onkin *Rauhanuskovaisten* herkullisinta antia.

Koivusen mukaan kansainvälisen nuorisofestivaalin tavoitteena oli ”luoda täysin uudentyyppinen megatapahtuma sodanjälkeiselle nuorisolle”. (s. 25) Kansainvälisen solidaarisuuden ja rauhantyön ohella esiin nousee hieman yllättävästikin osallistujien kokemus itsestään Suomen ja suomalaisten edustajina kansainvälisessä suurtapahtumassa. Esimerkiksi kansallispukujen käytöllä oli tärkeä merkitys suomalaisen kansankulttuurin performanssissa nuorisofestivaalien kansainväliselle yleisölle. Nuorisofestivaalit toimivat Koivusen tutkimuksessa vaihtoehtoisena ja marginaaliin sysäytynä kertomuksena Suomen kansainvälistymisestä. Nuoret itse eivät nähneet maailman nuorisofestivaaleja yksinomaan poliittisena tapahtumana, vaan painottavat muisteluissaan rauhan ja kansainvälisen solidaarisuuden yleistä vetoavuutta. Festivaalit tarjosivat kotimaassa syrjityiksi joutuneille vasemmistolaisille nuorille mahdollisuuden tuoda omaa aatettaan avoimesti esiin ja kohdata saman ajatusmaailman jakavia nuoria ympäri maailmaa. Samaan aikaan oman kansakunnan edustaminen ja suomalaisen kulttuurin esittely osana festivaalien monikulttuurista kokonaisuutta kertoo kansallisten ja kansainvälisten ulottuvuuksien vuoropuhelusta osana festivaalikävijöiden kokemusta.

Rinnakkain festivaaliliikkeen kehityksen kanssa Koivunen kuvaa maailmanpoliittisen tilanteen kehitystä kohti kylmän sodan kahtiajakautunutta maailmaa, joka osaltaan heijastui myös kotimaisiin toimijoihin. Festivaalikävijöiden kokemus itsestään Suomen edustajina kansainvälisessä suurtapahtumassa on vahvasti ristiriitainen esimerkiksi suomalaisen median festivaaleihin liittyneen uutisoinnin kanssa: kun vuoden 1947 festivaalista kerrottiin vielä varsin neutraalissa ja jopa positiivisessa hengessä, oli uutisoinnin sävy Berliinin vuoden 1951 festivaaleihin mennessä muuttunut jyrkän negatiiviseksi. Tuolloin esimerkiksi Helsingin Sanomat lietsoi avoimesti kommunisminvastaisia pelkoja ja vertasi itäsaksalaista nuorisojärjestö Freie Deutsche Jugendia Hitler Jugendiin. (s. 94) 1960-70-luvuilla uutisointi sai jälleen positiivisempia sävyjä festivaalien osallistujajoukon monipuolistuessa uudentyyppisten idänsuhteiden rakentumisen myötä. *Rauhanuskovaiset* rinnastaakin nuorison festivaalikoemukset Suomen poliittisessa ilmapiirissä kylmän sodan aikana tapahtuneisiin

muutoksiin, jotka havainnollistavat suomalaisessa yhteiskunnassa vallinneita asenteita ja toisaalta toimijoiden omia motiiveja.

Koivunen avaa ansiokkaasti tutkimuksensa teoreettisia ja metodologisia lähtökohtia transnationaalien historian tutkimuksen näkökulmasta. Vertailukohtat suomalaisten kokemuksille haetaan pääosin angloamerikkalaisten ja venäläisten festivaalimuistelmien joukosta. Nuorisofestivaalit ovat ilmiönä kylmän sodan kansainvälisen valtapolitiikan, poliittisten järjestöjen toiminnan sekä tapahtumiin osallistuneiden yksilöiden kokemusten kohtauspaikka. *Rauhanuskovaisissa* moniulotteisen tutkimusaiheen eri tasot nousevat ansiokkaasti esiin, mutta kaikkia näkökulmia on mahdotonta sisällyttää yhteen teokseen. Niinpä tutkimuksen keskiössä ovat suomalaisten nuorten kansainvälistymiskokemukset itäisen Euroopan maaperällä, ja niiden vertailukohtiksi asetuvat lähinnä neuvostoliittolaisten kulttuuritoimijoiden ja läntisten vasemmistoaktiivien kuvaukset tapahtumista. Sen sijaan festivaalikaupunkien asukkaiden, moskvalaisia lukuun ottamatta, tai festivaaliliikkeen anti-imperialistiselle hengelle merkityksellisten kolmannen maailman asukkaiden kokemukset festivaaleista jäävät tarinan ulkopuolelle.

Rauhanuskovaisen toinen haaste liittyy teoksen ajalliseen rajaukseen. Koivusen analyysi keskittyy 1940-50-lukujen festivaaleihin, jolloin suomalaiset osallistujat olivat lähes yksinomaan kommunisteja ja kansandemokraatteja. Kokonaan toisenlainen näkökulma festivaaleihin avautuu tarkasteltaessa 1970-lukua, jolloin erityisesti Berliinin festivaaleille vuonna 1973 osallistui toimijoita lähes kaikista Suomen poliittista puolueista. Helsingin vuoden 1962 festivaaleista alkanut uusi laajemman yhteistyön kausi toimii Koivusen tutkimuksessa vertailukohtana 1940- ja 1950-luvuille. Lukijan kannalta olisi kuitenkin kiinnostavaa saada tietää enemmän myös näistä myöhemmistä festivaaleista, vaikkei näin laaja ajallinen rajaus olisikaan ollut tämän tutkimuksen puitteissa mahdollinen. Erityisesti Euroopan ulkopuolelle sijoittuneet Havannan (1979) ja Pjongjangin (1989) festivaalit sekä laajan suomalaisen osallistujajoukon koonneet Berliinin (1973) ja Moskovan (1985) festivaalit jäävät kiinnostamaan laajemmin, vaikka niihin luodaankin lyhyt katsaus Koivusen teoksen loppupuolella. Helsingin nuorisofestivaaleista (1962) kotimaista tutkimusta on onneksi jo tehty.

Kuten Koivunen nostaa esiin, Suomea läntiseen maailmaan sitoneet tapahtumat, kenties tärkeimpänä esimerkkinä vuoden 1952 olympialaiset, ovat kiistämätön osa tarinaa Suomen

kansainvälistymisestä. Sen sijaan vuonna 1962 Helsingissä järjestetyt nuorisofestivaalit leimattiin vain kommunistiseksi propagandaksi ja jätettiin vuosikymmeniksi historian tutkimuksen marginaaliin huolimatta siitä, että ne houkuttelivat pääkaupunkiin olympialaisia suuremman ulkomaalaisjoukon. (s. 246) Pian tämän jälkeen suhtautuminen festivaaleihin muuttui president-

ti Kekkosen hyviä idänsuhteita korostaneen ulkopoliittikan myötä. *Rauhanuskovaiset* luo mielenkiintoisen katsauksen tätä edeltäneeseen aikakauteen ja itään suuntautuneen kansainvälistymisen nuoriin pioneereihin, joiden toimintaa virallinen Suomi ei tukenut.

Riikkamari Muhonen

1930-luvun pitkä varjo

Anna Soudakova: *Mitä männyt näkevät*. Atena, 2020. 300s. ISBN: 9789523006546 (painettu), 9789523006812 (e-kirja).

Anna Soudakovan (s.1983) esikoisromaani *Mitä männyt näkevät* on jo ehtinyt saada innostuneen vastaanoton ja päätyä Helsingin Sanomien esikoiskirjapalkinnon kymmenen finalistin joukkoon. Romaani on kieltämättä yksi kirjavuoden kiinnostavimpia ja ehdottoman ajankohtainen.

Soudakova pohjaa tarinan oman perheensä, etenkin isoisänsä, vaiheisiin. Soudakova on syntynyt Pietarissa ja muuttanut Suomeen 8-vuotiaana. Romaanin aikajänne ulottuu 1930-luvun Neuvostoliitosta 2010-luvun lopun Turkuun. Teoksessa ollaan muistamisen tärkeyden ja vaikeuden äärellä.

Romaanin minäkertojan isoisä Juri Artamonov on 5-vuotias, kun hänen vanhempansa haetaan kotoa Leningradista vuonna 1936. Jurista tulee kansanvihollisten lapsi, jolta monet ovet neuvostovaltiossa pysyvät kiinni. Juri karkotetaan isosiskonsa Marian ja isovanhempiensa kanssa Uzbekistanin neuvostotasavaltaan, missä hän joutuu eroon sisarestaan ja lastenkotiin isovanhempien kuoltua. Sisarukset palaavat Taškentista Leningradiin vuonna 1944, kun piiritys on päättynyt ja pommituksiin ja nälkään kuolleiden tilalle tarvitaan tehtaisiin uutta työvoimaa. Kansanvihollistenkin lapset pääsevät tehtaille "...koska työvoimapula oli valtava piirityksen kurjistamassa kaupungissa, ei vapaaehtoisten palaajien taustoja ollut tarpeen tutkia kovin tarkkaan" (s.53). Sisaren ollessa töissä Juri käy koulua.

Juri nousee heti alussa romaanin päähenkilöksi ja Neuvostoliiton historiaa tarkastellaan hänen näkökulmastaan. Nykyaikaan sijoittuvissa osioissa romaanin alussa ja lopussa äänessä on Jurin lapsenlapsi, minäkertoja, jonka perspektiivi tapahtumiin tuo ne vielä lähemmäs lukijaa.

Isänmaan vihollisten lapsena Jurilla ei ole mitään asiaa sotilaslentäjäksi eikä merivoimien korkeakouluunkaan. Juri oppii tuntemaan paikkansa ja päätyy Leningradin metsäteollisuusakatemiaan. Juri nai karjalaisen äidin kasvattaman Tanja Hallin, joka ei ole koskaan tavannut sodassa kuollutta suomalaista isäänsä Väinöä. Väinö oli lähtenyt Karjalaan etsimään onneaan, ja hänet oli lähetetty jatkosodan sytyttyä "tiedustelujoukkoihin taistelemaan omiaan vastaan" (s.103). Tanja tietää, että on mahdollista, että neuvostoliittolaiset sotilaat lopulta ampuivat Väinön, jonka suomalaisuutta he pitivät uhkana. "Mutta sitä ei saa sanoa ääneen. Ei edes ajatella" (s.103). Tanja yrittää kaikin tavoin olla kuten kaikki muut, sulautua joukkoon, ja hän toivoo, ettei kukaan kiinnitä hänen outoon nimeensä huomiota. Äiti ei suostu hänelle isästä juuri puhumaan. Pelko ja tietämättömyys varjostavat Tanjan elämää aivan kuten Jurinkin, kummallakin on pitkien vuosikymmenten ajan kysymyksiä, joita ei voi esittää ääneen.

Suojasään koitettua ilmapiiri lientyy ja Jurikin alkaa esittää kysymyksiään. Hän vaatii vanhempiansa tapausten uudelleen käsittelyä ja vuonna 1958 hän saa kirjeen, jossa hänen vanhempansa rehabilitoidaan. Vasta vuonna 1992 Juri saa tietää, että vanhemmat on teloitettu Kemissä. Petroskoin Memorialin avulla Juri saa tietää, että hänen vanhempansa on teloitettu Sandarmohin metsään. Memorialin työntekijä toteaa selvitystyön olevan todella vaikeaa, koska "...se on monelle liikaa. On paljon ihmisiä, jotka eivät halua tietää eikä muistaa. Jos totuus on haudattu tuntemattomaan metsään, se on helpompi unohtaa." (s.196). Tanja ja Juri matkustavat Sandarmohiin katsomaan paikkaa, jonne Jurin vanhemmat on teloitettu.

Jurin ja Tanjan tytär muuttaa perheeseen Suomeen 1990-luvun alussa ja Juri ja Tanja seuraavat heidän jälkeensä. Vuonna 2018 Venäjällä

aletaan väittää, että Sandarmohissa suomalaiset olisivat teloittaneet puna-armeijan sotilaita. Juria ei enää ole, mutta hänen tyttärentyttärensä Maria seuraa uutisointia järkyttyneenä. Marian äiti pelkää, että taasko kaikki alkaa alusta. Romaanin lopussa tiivistyy sen läpi kulkenut voimakas teema muistamisen ja totuuden etsimisen tärkeydestä. Sukupolvet läpäisevä pelko tulee esiin Jurin tyttären hahmossa, joka pelkää historian vääristelyn seurauksia, mutta myös oman tyttärensä puolesta, kun tämä tahtoo ottaa selvää Sandarmohin tapauksesta.

Tutkijan näkökulmasta kiintoisa on romaanin lopun kohtaus, jossa minäkertoja kirjoittaa suomalaisen yliopiston professorille kysyäkseen, mitä tämä ajattelee Sandarmohin tapauksesta. Professori vaikenee. Tähän lienee monia syitä, mutta ne jätetään lukijan spekuloitavaksi.

Aikajänne 1930-luvulta nykypäivään asettaa kerronnalle omat haasteensa, joista Soudakova pääasiassa selviytyy hienosti. Vääjäämättä jotakin joutuu karsimaan ja jättämään viitteelliselle tasolle, kun näin pitkä ajanjakso käsitellään 244 sivussa. Henkilöhahmoista päähenkilö Juri kasvaa kiinnostavaksi ja monitahoiseksi, samoin hänen vaimonsa Tanja, mutta muut hahmot jäävät hieman vähemmälle huomiolle. Sivuhenkilöistä kiinnostavin lienee Jurin ystävä Boris, joka toistuvasti päätty riitelemään Jurin kanssa menneisyydestä. Boris kantaa yhä puolueen

jäsenkirjaa taskussaan, eivätkä ystävykset pysty ymmärtämään toistensa näkemyksiä. Jurin ja Boriksen ystävyys säilyy ristiriidasta huolimatta, mikä lie heidän ihmissuhteensa kuvauksen tärkein anti romaanille.

Kiinnostavaa on, että tämän vuoden romaaneista Mitä männyt näkevät tuo itselleni ensimmäisenä mieleen Jelena Tšižovalta suomennetun romaanin Muistista piirretty kaupunki (Into 2020). Tšižovan dokumentaarinen romaani käy läpi hänen sukunsa historiaa Neuvostoliitossa neljän sukupolven ajalta. Myös Tšižovan romaanissa on nykyhetken minäkertojan viitekehys, kun Tšižova kyselee äidiltään tämän muistoja ja käy läpi omia lapsuusmuistojaan. Myös Guzel Jahinan vuonna 2016 suomeksi ilmestynyt Suleika avaa silmänsä (Into) tulee aiheensa puolesta mieleen. Jahina perustaa tarinansa Siperiaan vankileirille karkotetusta tataarinaisesta Suleikasta isoäitinsä tarinaan. Kaikissa näissä romaaneissa ollaan siis kirjailijan suvun historian ja Neuvostoliiton synkimpien vaiheiden äärellä, mutta siinä, miten ne aiheuttaa lähestyvät, on tietysti eroja.

Jään jännityksellä odottamaan, millaiseen suuntaan Soudakovan hienosti alkanut kirjailijanura kehittyi.

Anni Lappela

VIETSin gradupalkinnot 2021 jaettu

Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seura VIETS myönsi tunnustukset parhaille vuonna 2020 valmistuneille VIE-aihetta käsittelevälle pro gradu -tutkielmille. Kilpailuun osallistui kuusi pro gradu -tutkielmaa Helsingin, Jyväskylän, Turun ja Tampereen yliopistoista. Palkinnot jaettiin Venäjä- ja rajatutkimuskeskus VERAn ja VIETSin konferenssin yhteydessä keskiviikkona 19.5.2021.

Kilpailun voitti Elina Vallas, jonka tutkielma ”Varrella valkean virran: Tapaustutkimus Itämeren ympäristönsuojeluyhteistyön ongelmakohdista” valmistui Helsingin yliopiston bio- ja ympäristötieteellisen tiedekunnan ympäristömuutoksen ja -politiikan oppiaineessa keväällä 2020. Hänen ajankohtainen tutkielmansa käsitteli ansiokkaalla tavalla Itämeren alueen ympäristöyhteistyön haasteita.

Kilpailun toiseksi tuli Amanda Valtanen, jonka tutkimus ”Demokratian kouluun päässyt itänaapuri. *Helsingin Sanomien* välittämä kuva Neuvostoliiton ja Venäjän demokratiakehityksestä vuosina 1990–1992” valmistui Turun yliopiston historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen yleisen historian oppiaineessa keväällä 2020. Valtasen tutkimus tekee näkyväksi demokratia-käsitteen moninaisuuden ja sen, miten siitä 1990-luvun alun suomalaisessa julkisuudessa neuvoteltiin.

Voittajien pro gradut ovat luettavissa Helsingin ja Turun yliopistojen elektronisten julkaisujen arkistoista.

Onnea voittajille!

Joni Virkkunen

Ei VIE-alueen juhlaa tänä vuonna

Euroviisut järjestettiin tänä keväänä Rotterdammassa 18.-22.5.2021 osin etäyhteyksin. Viisukansalle oli helpotus, että laulukilpailu saatiin vihdoin järjestettyä viime vuoden peruuntuneen tapahtuman jälkeen. Korona-ajan poikkeuksellisuuteen liittyy viisujen uusi konsepti *Live on Tape* – elävänä nauhalta. Tällä viitattiin siihen, että kaikkien kilpailijoiden lavaesityksistä oli etukäteen tehty tallenne, johon turvaututtiin kisalähetysten aikana, jos koronakaranteeni esti artistin paikan päälle saapumisen tai artisti ei ollut päässyt matkustamaan lainkaan.

Erityisjärjestelyjä ei juurikaan kotisohvan kisastudiossa huomannut. Koko kisan voiton vei Italian vaikuttava glam & alternative rock -esitys, jonka menestyksen voi katsoa osittain liittyneen Suomen Blind Channelin rokkinuorukaisten kanssa syntyneeseen synergiaetuuksiin. Italian voiton myötä Suomen sijoittuminen ”vain” kuudennelle sijalle ei tuntunut alkuunkaan pahalta. Kuudes sija onkin Suomelle toiseksi paras sijoitus koskaan – heti Lordin vuoden 2006 voiton jälkeen.

Vaikka Suomi menestyi poikkeuksellisen hienosti, VIE-alueen tutkijaa ja harrastajaa harmittaa erityisesti se, että kyseisen alueen mailla oli tämän vuoden kisoissa harvinaisen vaisu menestys. Peräti kaksi kolmasosaa kilpailuun osallistuneista Itä-Euroopan tai entisen Neuvostoliiton alueen maista karsiutui pois ennen varsinaista finaaliälyhetystä.

Eurooppalaisen musiikin itäiset aallot

Tämän vuoden kisassa oli mukana kaikkiaan 39 maata, joista Itä-Eurooppaa tai entistä Neuvostoliiton aluetta voidaan katsoa edustaneen 20 maata. Mukana Rotterdammassa kisasivat Puola, Tšekki, Bulgaria, Romania, sekä ex-Jugoslavian alueelta Serbia, Kroatia, Slovenia ja Pohjois-Makedonia. Entisen Neuvostoliiton alueelta mukana olivat Venäjä, Ukraina, Moldova, Baltian maat (Liettua, Latvia, Viro), sekä Keski-Aasiasta Azerbaidžan ja Georgia.

VIE- tai nykyisin paremminkin VIEE-alueelta (Venäjä, Itä-Eurooppa ja Euraasia)

tultiin mukaan euroviisuyhteisöön oikeastaan kolmessa aallossa 1990-luvun alusta alkaen. Ensimmäisessä vaiheessa vuosina 1993–1994 joukkoon liittyivät Venäjä sekä valtaosa Itä-Eurooppaa, mukaan lukien Baltian ja Balkanin alueen maita. Jugoslavia oli tosin osallistunut melkein yhtäjaksoisesti Euroviisuihin jo vuosina 1961–1992 ja jopa voitti kisat 1989.

Toisessa aallossa 2000-luvun puolella mukaan kisaamaan tulivat myös Ukraina ja Valko-Venäjä, sekä loputkin Itä-Euroopasta, muun muassa Latvia ja Serbia. Varsinkin tällä toisen aallon aiheuttamalla dynamiikan muutoksella oli huomattavia vaikutuksia Euroviisujen tasoon ja tyyliin tavalla, jota harvemmin huomataan nostaa esiin. Musiikillinen taso nousi huomasti erityisesti Balkanin maiden tuodessa mukaan musiikillisen perintensä. Uudet maat tuoreine näkökulmineen viisuihin pistivät hetkellisesti jauhot suuhun abbamaista purkkaiskelmää vuodesta toiseen kisoihin lähetäville Länsi-Euroopan maille.

VIE-maat dominoivatkin Euroviisuja käytännössä koko 2000-luvun. Voittokulku alkoi Viron ja Latvian voitoilla 2001 ja 2002 sekä jatkui Ukrainan Ruslanan menestyksellä 2004 ja Serbian Marija Šerifovićin voitolla Helsingin kisoissa 2007. Venäläiset kärkkyivät voittoa useana vuonna, ja erityisen lähellä käytiin tyttöduo t.A.T.u:n voimin 2003 sekä Dima Bilanin ensiesiintymisellä 2006. Itäisen blokin dominanssi huipentui Dima Bilanin uusintayrityksen voittoon vuonna 2008.

2000-luvun loppupuolella tuli vielä pieni-muotoinen kolmas aalto, kun kolme Keski-Aasian maatakin tuli mukaan kisoihin. Azerbaidžan, Armenia ja Georgia ovat menestyneet kisoissa pääsääntöisesti hyvin. Azerbaidžan jopa voitti 2011 – tosin ruotsalaisen tuottajatiimin tekemällä kappaleella, mitä ainakin Suomen juontajat muistivat tähdentää joka käänteessä jo videoiden esikatselussa. Kansainvälisten biisinikkareiden kierrätys maasta toiseen on sittemmin muotoutunut normaalikäytännöksi, mikä tekee kisojen ”kansallisesta” luonteesta entistä monitulkintaisempaa.

Talouden ja politiikan veteen piirtämät rajat

Euroviisuihin saavat osallistua käytännössä kaikki maat, jotka ovat Euroopan yleisradioyhtiöiden unioni EBU:n jäseniä. Tämän ansiosta näissä kisoissa Eurooppa näyttyytyy laajempaan kuin koskaan. Inklusiivinen Eurooppa-käsitys ottaa sykeilynsä niin Turkin kuin Israelin – viime vuosina jopa Australiankin. Australian mukana-

oloa vuodesta 2015 lähtien on selitetty sillä, että australialaiset ovat jopa meitä eurooppalaisia innokkaampia Euroviisu-faneja. Tämä ystävyuden ele karnevalisoi ihanasti käsitystä Euroopasta maahan vedettyinä absoluuttisina rajaviivoina. Eurooppa on mielentila ja asenne.

Kun maantieteelliset rajat on ylitetty, ainoana poissulkevana elementtinä toimivat talous ja politiikka. Joka vuosi osa jäsenmaista ilmoittaa jättävänsä kisat väliin taloudellisista syistä. Tänä vuonna VIE-maista Unkari, Slovakia, Montenegro sekä Bosnia & Herzegovina ilmoittivat jo hyvissä ajoin jättävänsä kilpailut väliin osin talouteen vedoten. Jo pelkkä EBU:n jäsenyys itsessään maksaa, mutta itse kilpailuunkin liittyy osallistumismaksuja. Lisäksi kustannuksia aiheutuu myös esityksen kisakuntoon kasaamisesta ja delegaation matkakuluista, mahdollisen voiton kustannuksista puhumattakaan. Samaan aikaan kisojen suurimmat rahoittajamaat eli Iso-Britannia, Ranska, Espanja, Saksa ja Italia ovat aina automaattisesti mukana finaalisissa, koska niiden katsojat ovat finaali-ilahetykselle ensisijaisen tärkeitä. ”Köyhemmät” maat joutuvat kisaamaan paikasta auringossa kahdessa semifinaalisissa.

Myös poliittiset tilanteet ja suhdanteet vaikuttavat maiden osallistumismahdollisuuksiin. Tänä vuonna jo esiintyjälistoihin mukaan laskettu Armenia vetäytyi viime hetkellä maan epävakaaseen tilanteeseen vedoten. Todellinen uutispommi oli kuitenkin Valko-Venäjän poissulkeneminen kisoista, mikä noteerattiin Suomen Yleisradioa myöten (”Valko-Venäjä suljettiin Euroviisuista” – 27.3.2021). Utuisen mukaan EBU oli hylännyt peräti kaksi Galasy ZMesta -yhtyeen edustuskappaletta. Ensimmäinen tarjottu kappale rikkoi kilpailun sääntöjä, joissa kielletään poliittiset kannanotot lauluteksteistä. Kappaleessa ilmeisesti pilkattiin presidentti Lukašenkaa vastustavaa protestiliikettä liian avoimesti. Samalta yhtyeeltä tarjottiin toista kappaletta, jota EBU ei myöskään hyväksynyt, mutta syytä ei enää paljastettu julkisuuteen.

Viikkoa ennen Valko-Venäjä-kohua YLE oli myös nostanut otsikoihin Venäjän Euroviisuedustajan, venäläis-tadžikistanilaisen rap-artisti Manižan omassa maassaan kohtaaman vastustuksen (”Yllyttää miesvihaan” – Venäjä tutkii maan euroviisuedustajan kappaleen sanoitukset” – 19.3.2021). Utuisen mukaan ”maan itsenäinen rikostutkintaviranomainen” oli ryhtynyt selvittämään edustuskappaleen tekstin sisältämiä mahdollisia laittomuuksia, sillä sekä Venäjän ortodoksinaisten liitto että sotaveteraanien verkkosivusto olivat esittäneet, että kappaleensa solvataan naisia, miehiä ja perinteisiä perhearvo-

ja. Tyypilliseen tapaan uutissivut eivät kerro, miten tutkimuksessa loppujen lopuksi kävi. Maniža kuitenkin todistettavasti edusti ja esiintyi kisoissa Rotterdamissa.

Venäjän työläisnainen ja kulttuuripolitiikan oveluus

Maniža valittiin Venäjän edustajaksi yleisöäänestyksellä, joka järjestettiin pitkän tauon jälkeen. Viime vuosina yleisempää on ollut, että asiantuntijaraati on valinnut Venäjän edustajan eikä yleisöltä ole liiemmin kyselty. Tämä ei ole Euroviisujen kontekstissa kovin poikkeuksellista. Esimerkiksi Suomessakin valittiin Saara Aalto näin vuonna 2018. Tänä vuonna kamppailu Venäjän edustajuudesta käytiin Moskovasta naistenpäivänä televisioidussa lähetyksessä, jossa Maniža päihitti finaalin kaksi muuta kilpailijaa, indie-yhtye Therr Maitzin ja naisduo #2Mashin.

Lapsena perheensä kanssa Venäjälle sotaa paenneen Maniža Sanginin esitys ”Russian Woman” toimii ajankohtaisena kannustuslauluna naisten vahvuudesta ja sitkeydestä niin ulkoisten vaatimusten kuin yksityiselämän haasteidenkin edessä. Kertosäkeessä lauletaan sydäntäsärkevästi: ”Poika ilman isää / Tytär ilman isää / Hajonnut perhe / Ei hajota minua”. Manižan musiikkityyli yhdistää räppiä venäläiseen kan-

sanlauluperinteeseen, ja samanlainen muinaisen ja modernin, viehkouden ja vahvuuden yhdistelmä toistui myös lavaesityksen visuaalisessa ilmeessä.

Maniža aloitti esityksen valtavaan kansanmekkoon puettuna – tai oikeastaan mekaanisen mekon sisään rakennettuna – pyörien viehkosti ja humoristisesti alustallaan. Hän laulaa: ”Odotamme laivaa / Kovasti kovasti / Vaan miksi odottaa? / Minä nousin ja lähdin”. Samalla hän avaa mekon etumukseen kuin se olisi ovi ja astuu ulos puvustaan – kuin kaapista tullen. Yllään hänellä onkin nyt kirkkaan punainen työläishaalari ja kansanasuun kuuluneen mummomaisen turbaanin kera yhtäkkiä edessämme onkin ikoninen feministihahmo. Maniža on punainen versio amerikkalaisesta toisen maailmansodan ”We can do it!”-propagandajulisteesta, jolla kannustettiin naisia tehdastöihin miesten ollessa rintamalla. Rap-laulun englanninkielinen hokema tukee tätä sanomaa: ”Every Russian woman needs to know / we’re strong enough to bounce against the walls” (”Jokaisen venäläisen naisen tulisi tietää / Olemme tarpeeksi vahvoja menemään vaikka seinää päin”).

Venäjä sijoittui finaalissa yhdeksänneksi, mikä oli VIEE-alueen heikon kisamenestyksen keskellä erittäin hyvä sijoitus. Manižan esitys oli muillakin euroviisumittareilla mitattuna sangen

Maniža Sanginin euroviisuglamourissa kultainen turbaani kohtaa punaisen työhaalarin. Kuva: EBU/Eurovision.tv, Press Gallery.

onnistunut, sillä se oli pitkään aikaan ensimmäinen Venäjän lähettämä kilpailuesitys, jolle Euroopan sateenkaarikansa ei suorassa lähetyksessä buuannut. Tässä näyttäytyy musiikkikilpailun kaksinaismoralistinen epäpoliittisuus: kisojen käyttö politiikan teon välineenä on kielletty, ja samaan aikaan reseptiomme on globaalinen geopolitiikan läpituokema – siksi Venäjän esityksille usein buuataan avoimesti. Ja samaan aikaan kun poliittiset tekstit kielletään, ovat tiettytyypiset kannanotot kuitenkin hyväksyttäviä ja jopa suotavia. Jännitysmomentti sisältyykin siihen, missä muodossa poliittisuus milloinkin näkyy ja missä kulkee sen raja, mikä milloinkin on liikaa.

Kyseessä on myös eräänlainen puhdistava kulttuurinen rituaali. Eurooppalaisena kollektiivina toivomme, että tiettyjä arvoja – kuten naisten tai etnisten vähemmistöjen oikeuksia – vastaan mielestämme toimivat yhteisöt toisivat eräänlaisena katumusharjoituksena altavastaa-jansa esiin lavalle, jotta voisimme häntä yhdessä ylistää ja kannustaa. Taputtamalla Manizalle emme pelkästään arvosta häntä artistina ja hänen esitystään taiteena, vaan olemme samalla kantaneet kollektiivisen kortemme oikeamielisyyden kekkoon: Venäjä (poliittisena toimijana) on edes hetkellisesti laitettu ruutuun samalla kun Venäjä (euroviisuedustajana) on nostettu menestykseen. Tämän puhdistavan rituaalin myötä kaikki ovat hetken tyytyväisiä.

Post-apokalyptisen Ukrainan geopoliittinen narratiivi

Myös Ukraina tukeutui esityksessään yhdistämään kansanmusiikkiaineksia modernimpaan musiikilliseen ilmaisuun, tällä kertaa teknoon. Go_A-yhtye valittiin yhdistetyin jury- ja yleisöäänin edustamaan vuoden 2020 viisuissa. Kun kisat koronan vuoksi peruttiin, päätettiin yhtyeelle antaa mahdollisuus edustaa tänä vuonna Rotterdamissa uudella kappaleella ”Šum” (”Melu”). Nelihenken elektrofolk-yhtyeen solistina laulaa Kateryna Pavlenko ja kappaleen teema kumpuaa ukrainalaisesta folkloresta. Voimakkaaseen toistoon perustuvan tekstin taustalla on kansanlaulun aihe, jossa loihditaan talven keskellä kevättä esiin.

Go_A:n lavaesitys vahvistaa laulun pahaenteistä tunnelmaa, se on yhdistelmä post-apokalyptista Mad Max -maailmaa ja viehkoa kansanloitsua. Hentoon vihreään puettu, silti goottimaisen mustanpuhuva Kateryna laulaa monotonisen hypnoottisesti toistaen: ”Tule kevät, tule / Älä jää odottamaan / Mennään ulos / Toisiamme rakastamaan”. Kappaleen tempo kasvaa vähäeleisesti ja laulu yltyy huudoksi, jossa kiteytyy muinaisen kansan alkuperäinen, vääjäämätön voima: ”Kylvän kylvän hampunsiemeniä / Kylvän kylvän taimia viheriäisiä / Nyt on, nyt on melua pidetty / meteli on nostettu, kevät herätetty”.

Ukrainan ydintalven keskeltä versoo jotain pahaenteisen kaunista. Kuva: EBU/Eurovision.tv, Press Gallery.

Kaikille, joille on tuttua vuodenaikojen symboliikka poliittisen vallankäytön näyttämöllä, on kutkuttavaa miettiä, mikä on se talvi, joka artistia ja laulun lyyristä minää ympäröi. Mikä on se kevät, jota hän huudollaan kylvää ja vääjäämättömällä jääräpäisyydellä loihtii esiin? Mikä on se alkukantainen voima, kuin ikuinen vuodenaikojen vaihtelu, jota ei voi pysäyttää oli viheriäinen taimi kuinka hento hyvänsä – se puskee esiin ja lopulta voittaa talven vallan. Poliittinen ulottuvuus on laulun ja esityksen tekstuuriin punottu niin taiteellisella tavalla, ettei se jää sensuurin hampaisiin. *Helsingin Sanomille* antamassaan haastattelussa (22.5.2021) Pavlenko ja yhtyeen perustaja-tuottaja Taras Ševtšenko lakonisesti toteavat, ettei politiikka kiinnosta heitä. He ovat tulleet ”vain” esittämään musiikkia ja esiintymään.

Ukrainan upea kappale sijoittui koko kisan finaaliin viidenneksi, mikä oli koko VIEE-alueen tämän vuoden paras sijoitus – ja ansaitusti. Ukrainan esitykset ovat vuodesta toiseen edustaneet kieltämättä kisojen kovinta kärkeä. Mutta menestykseen ei riitä pelkästään artistin ja laulun yhteensopiva narratiivi, vaan Euroviisuissa läsnä on koko ajan myös kolmas taso, joka ”tavallisesta” pop-musiikista puuttuu: kansojen, valtioiden ja maailmanlaajuisen geopolitiikan kulttuurinen narratiivi, joka luo upean lisäkerroksen esitysten arvottamiseen ja vertailuun. Upeimmin tämä toteutui Ukrainan Jamalan voitossa vuonna 2016, jolloin laulu ”1944” kertoi Stalinin määräämistä Krimin tataarien väestönsiirroista. Ukrainan pahin kilpakumppani tuolloin oli Venäjä, jonka edustaja Sergei Lazarev jäi lopulta kolmanneksi. Tämä ei-poliittiseksi julistautuneen laulukilpailun hurja musiikillinen kaksintaistelu käytiin alle kaksi vuotta Krimin valtauksen jälkeen. Itse äänestiti tuolloin Jamalaa, sillä se oli koko kisan korkeatasoisin kappale – ihan oikeasti.

Länsimaisen demokratian peili?

Ennen vanhaan Eurovision laulukilpailujen tuloksista päättivät eri maissa äänestäneet asiantuntijaraadit. Kun tekniikka kehittyi, äänestysvalta siirtyi suoraan puhelinäänestykseen. Tästä yhtenä seurauksena voidaan nähdä Lordin pääsy Suomen euroviisuedustajaksi ja sitten koko kisan voittoon. Kyseessä oli Suomen ensimmäinen kotimainen karsinta, jossa suora yleisöäänestys päätti voittajan. Mutta jo muutamaa vuotta myöhemmin vuonna 2009 asiantuntijaraadit tuotiin takaisin, sekä varsinaiseen pääkilpailuun että meidän omaan kotimaiseen karsintaamme. Tällä hetkellä äänestysvalta on jaettu puoliksi

tavallisen kansan suorien puhelinäänten ja ammattilaisista koottujen kansallisten asiantuntijaraatien välille.

Tästä seuraa looginen kysymys: miksi? Miksi Eurooppa, joka mielletään – tai ainakin toiset mieltävät – demokratian eli kansanvallan kehdoksi, katsoo että niinkin tärkeässä asiassa kuin laulukilpailun voittajassa, päätösvaltaa ei voi antaa yksin valistumattoman kansan käsiin? Päätösvalta täytyy ainakin osin hallitusti ulkoistaa niin sanotuille ”asiantuntijoille”. Yksi näkökulma on, että 2000-luvun edetessä VIEE-alueen maat alkoivat dominoida kisassa liikaa. Onko sattumaa, että juryt tuotiin takaisin heti seuraavana vuonna Dima Bilanin voiton jälkeen?

Virallisella tasolla on usein puhuttu juryjen tarkoituksen olevan estää blokkiaänestystä ja naapureiden suosiminen. Tässä yhteydessä erityisesti mielellään nostetaan esiin miten Balkanin maat sisaruksellisesti äänestävät aina toisiaan. Toisaalta Venäjän ympäri Eurooppaa emigroituneet kansalaiset äänestävät myös emämaansa edustajaa sangen uskollisesti. Juryt tuotiin ikään kuin hillitsemään äänestämällä tapahtuvaa euro maiden kansalaisten politikointia.

Mutta vaikuttaisi siltä että juryt eivät arvioi kappaleita yhtään sen ammatillisemmin ”puhtaasti musiikkina” kuin oletettu yleisökään Itse asiassa he preferoivat omia naapureitaan tai tiettyjä geopolittisia liittoumia jopa kansaakin voimakkaammin. Lisäksi mukaan kuvioihin tulee kansainvälisten ammattilaisten itsensä muodostama verkosto – monikansallisiin kolaboraatioihin nojaavassa nykypop-musiikissa raadit asetetaan itse asiassa antamaan pisteitä kollegoilleen eli toisille musiikkiammatillisille, joiden kanssa joko on tehty yhteistyötä tai tullaan tekemään yhteistyötä tulevaisuudessa. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, miten ruotsalaisiin tuotantotiimeihin nojaavat kappaleet – edustivat ne sitten mitä maata tahansa – rankataan usein korkealle ensisijaisesti juuri juryjen äänissä.

Jos tarkastellaan tämän vuoden Euroviisujen kärkiviisikkoja tästä näkökulmasta, havainnollistuvat eri äänestäjäryhmien tyypilliset erot. Lopullisessa tulostaulukossa kärkiviisikon marssijärjestys oli seuraavanlainen: 1. Italia, 2. Ranska, 3. Sveitsi, 4. Islanti, 5. Ukraina. Tämä lopullinen tulos on muodostunut siis synteysinä katsojien ja kansallisten juryjen äänistä. Nyky muodossaan EBU:n nettisivut antavat mahdollisuuden tarkastella annettuja äänimääriä myös erillisinä, jolloin jury-äänillä yksin laskettuna kärkiviisikko näyttäisikin tältä: 1. Sveitsi 2. Ranska 3. Malta 4. Italia 5. Islanti. Pelkät yleisöäänestys nostivat viiden kärkeen puolestaan

nämä maat: 1. Italia 2. Ukraina 3. Ranska 4. Suomi 5. Islanti. Jo pelkästään tästä vertailusta voi tehdä monta mielenkiintoista huomiota: jos juryt päättäisivät yksin, listalla olisi pelkästään Länsi-Euroopan maita. Jos katsojat päättäisivät yksin, listalla olisi mukana sekä Ukraina (eli ainakin yksi Itä-Euroopan maa) – ja myös Suomi.

Lopuksi haluan vetää tästä sangen epätieteellisestä analyysistani muutaman johtopäätöksen. Juryt äänestävät Länsi-Eurooppa-uskollisemmin, yleisöäännet puolestaan jakautuvat demokraattisemmin Idän ja Lännen välille. Eroavaisuus löytyy myös eri musiikkityylien arvottamisessa: juryt vaikuttaisivat suosivan perinteisempää, konservatiivisempaa pop-musiikkia, kun taas yleisön suosikkien joukossa on mukana musiikin

generaatioita rikkovia, ”ei-euroviisumaisiksi” miellettyjä musiikkityyppejä. Tästä vanhempana esimerkkinä toimii edelleenkin riipaiseva muisto Pertti Kurikan nimipäivät punk-yhtyeen tippuminen vuonna 2015 oman semifinaalinsa häntäsijalle, vaikka pelkillä yleisöäänillä mitattuna se todennäköisesti olisi päässyt finaaliin. Toisin sanoen sekä VIEE-alueen maat että Suomi pärjäisivät kisoissa huomattavasti paremmin, jos äänestys jätettäisiin vain suorien yleisöäännten varaan. Jo pelkästään se mielestäni pitäisi riittää argumentiksi suoran kansaäänestyksen palauttamiseksi Euroviisuihin.

Ira Österberg

Virve Marionneau & Johanna Järvinen-Tassopoulos
Finland and the Russian gambling market

Gambling operations in border regions are common internationally, but Finnish cross-border gambling offers have been scarce. This paper discusses how Finnish gambling operators have attempted to access the Russian market since the 1990s, based on previous literature and existing statistical information. The aim is to describe whether and how Finnish actors have exported gambling to Russia or Russians, and what kind of political and economic factors have influenced the commercial relationship. The analysis focuses on three periods determined by regulatory changes in Russian gambling and the related possibilities for the Finnish gambling offer. These are the growth period of the 1990s, the restrictive gambling law of 2006 and the new market environment, and the period starting from 2014 characterised by challenges to tourism and business following the financial crisis and the coronavirus pandemic.

Olga Dovbysh
Hyperlocal media as a communication channel between state and society in Russia's regions

Hyperlocal media in Russia, represented mainly by city public groups on social network websites, have recently become important elements of local media ecosystems in Russia's regions. Along with the dissemination of information on local news and affairs, these groups act as platforms for public discussions and support community initiatives and local activism. The active involvement of local state bodies in these groups has made these sites important spaces of public participation as well as a communication channel between city administrations and local society. Taking the example of city public groups, this article explores to what extent non-professional and non-commercial media initiatives can enhance public engagement and citizen participation in local governance, as well as to what extent these digital media can serve as communication channels between state bodies and citizens in the Russian regions. The empirical data include eighteen interviews with owners and moderators of public city groups, conducted during the author's fieldwork in seven Russian cities in 2017-2018. Based on the empirical evidence, I explore how grassroots digital media shows growing potential for public engagement. Compared to professional local newsrooms, these groups demonstrate higher freedom in the selection of topics and issues for public discussion. Moreover, hyperlocal media offer wider opportunities for local citizens to express their opinions by commenting and publishing their own materials. Constraining factors include co-optation strategies of state bodies, evidence of "pseudo-participation" and a significant gap between the share of people involved in "information engagement" and in offline activities.

Tämän numeron kirjoittajat

Olga Dovbysh, tutkijatohtori, Aleksanteri-instituutti, Helsingin yliopisto

Taina Holappa, FM, Kielten osasto, Helsingin yliopisto

Johanna Järvinen-Tassopoulos, dos., erikoistutkija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Virve Marionneau, tutkijatohtori, CEACG-tutkimuskeskus, valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

Ohjeita kirjoittajille

Ajantasaiset kirjoittajaohjeet verkkosivuillemme:
<https://journal.fi/idantutkimus/about/submissions>

1 Katja Lehtisaari: Luottamuksen jäljillä

ARTIKKELIT

3 Virve Marionneau & Johanna Järvinen-Tassopoulos: Suomi ja Venäjän rahapelimarkkinat

20 Olga Dovbysh: Hyperlokaalin median rooli kansalaiskeskustelussa Venäjällä

ESSEE

31 Taina Holappa: HIV/AIDS-epidemian käsittely venäläisissä sanomalehdissä

KOLUMNIT

38 Olli-Matti Mikkola: Ukrainan kieli politiikan välineenä

40 Johanna Viimaranta: Ymmärtävätkö venäläiset ja ukrainalaiset toisiaan?

TAIDE

42 Dragana Cvetanović: Sajsi MC ja rap-poetiikan feministinen empatia

LEKTIOT

49 Irina Grigor: Strategiset narratiivit Venäjän televisiossa

55 Silja Pitkänen: Lapset USSR in Construction ja N.S. Frauen-Warte -lehtien valokuvissa 1930–1939

61 Hilma Salonen: Venäjän uusiutuvan energian politiikka Arktiksella

65 Arviot

69 Ajankohtaista

75 Abstracts in English

